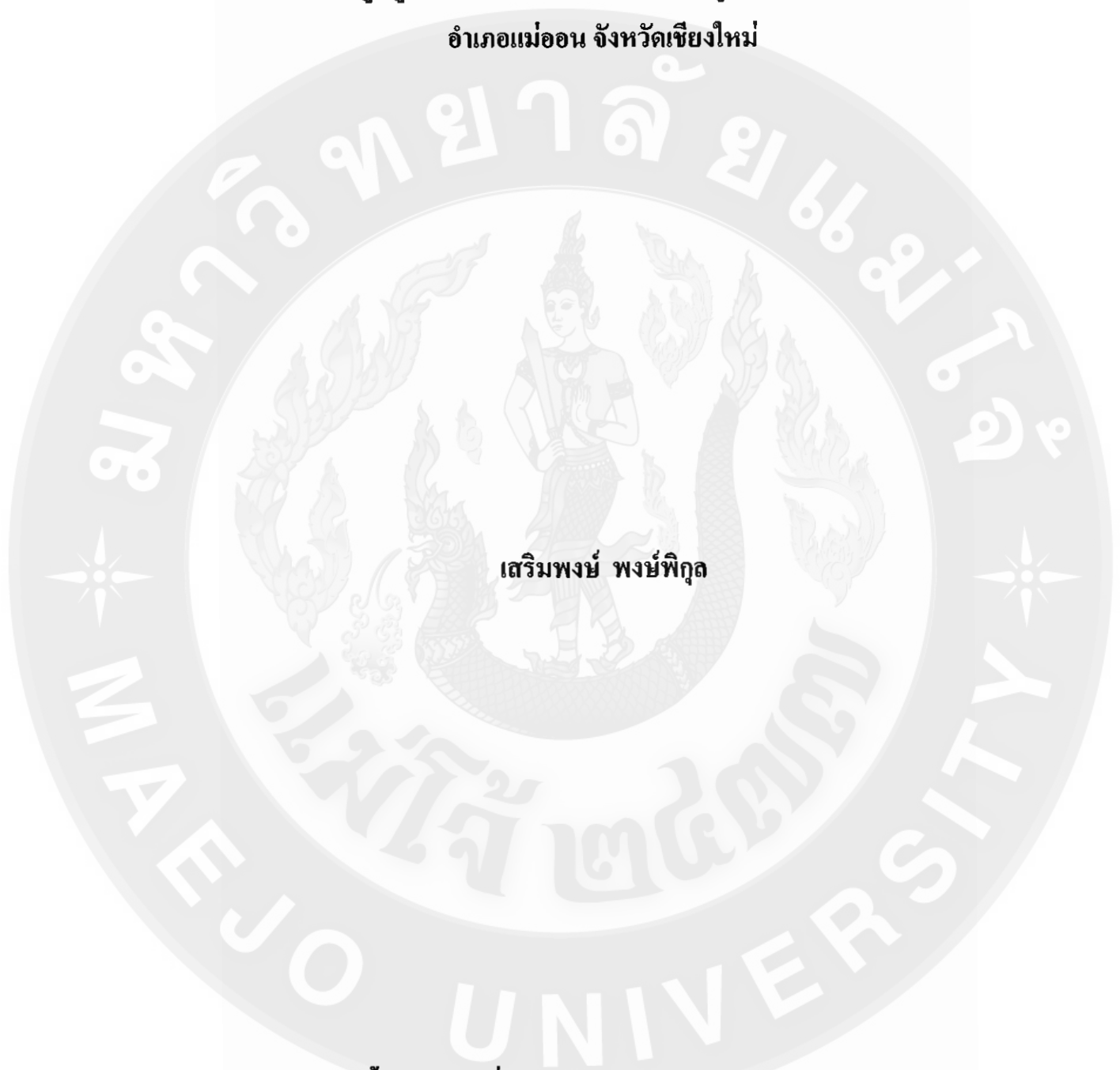

การพัฒนาผู้ปลูกผักสวนครัวบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์
อำเภอแม่เอน จังหวัดเชียงใหม่

เสริมพงษ์ พงษ์พิกุล

ปัญหาพิเศษนี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2556

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองปัญหาพิเศษ
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน

ชื่อเรื่อง

การพัฒนาผู้ปลูกผักสวนครัวบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์
อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

โดย

เสริมพงษ์ พงษ์พิกุล

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประสิทธิ์ โนริ)
วันที่ 12 เดือน ๑๓ พ.ศ. ๕๖

กรรมการที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปราโมช สีตะโกเสศ)
วันที่ 12 เดือน ๑๓ พ.ศ. ๕๖

กรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร.สมคิด แก้วทิพย์)
วันที่ 12 เดือน ๑๑ พ.ศ. ๕๖

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปราโมช สีตะโกเสศ)
วันที่ 12 เดือน ๑๓ พ.ศ. ๕๖

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุพงษ์ วาฤทธิ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่ 1๒ เดือน ๑๓ พ.ศ. ๕๖

ชื่อเรื่อง	การพัฒนาผู้ปลูกผักสวนครัวบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
ชื่อผู้เขียน	นายเสริมพงษ์ พงษ์พิกุล
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประสิทธิ์ โนรี

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องการพัฒนาผู้ปลูกผักสวนครัว บ้านสหกรณ์ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อสร้างกลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัว จังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อหาแนวทางการพัฒนากลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวของบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรผู้ปลูกผักสวนครัวเพื่อบริโภคและจำหน่ายจากบ้านสหกรณ์ 6 จำนวน 10 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์ และนำข้อมูลที่ได้อมาเป็นข้อมูลพื้นฐานให้เกษตรกรร่วมกันทำการสนทนากลุ่ม และร่วมมือกันหาแนวทางการพัฒนากลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวของบ้านสหกรณ์ 6

ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 70 มีอายุระหว่าง 56 – 60 ปี ร้อยละ 50 มีระดับการศึกษาจบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 40 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 90 เกษตรกรมีช่วงรายได้ 5,001 – 10,000 บาทต่อเดือน มีร้อยละ 80 ประชากรในครัวเรือน 3 คนต่อครัวเรือน มีร้อยละ 30

เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่การถือครองที่ดินประมาณ 3 ไร่ และ 5 ไร่ ร้อยละ 40 แต่มีการใช้พื้นที่เพื่อทำการเพาะปลูกพืชผักสวนครัวเพียง 3 งาน ถึง 1.5 ไร่ มีการใช้แรงงานในครัวเรือนสำหรับการเพาะปลูกพืชผักสวนครัว 2 คน ร้อยละ 70 ดินที่ทำการเกษตรมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติค่อนข้างต่ำ ชนิดพืชพันธุ์ผักสวนครัวที่เพาะปลูกมีจำนวน 19 ชนิด ผลผลิตที่ออกจำหน่ายจะเน้นการจำหน่ายตลาดในหมู่บ้าน หากมีผลผลิตมากเกินความต้องการของหมู่บ้าน เกษตรกรบางรายจะมีการนำผลผลิตออกมาจำหน่ายในตลาดประจำตำบลบ้านสหกรณ์

ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรยังไม่มีมารวมกลุ่มกัน แต่เกษตรกรมีความต้องการที่จะจัดตั้งกลุ่ม โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม คือ 1) เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพ และช่วยเหลือส่วนรวม 2) เพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิต การแลกเปลี่ยนความรู้ เทคนิคในการเพาะปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว ตลอดจนการตลาด สำหรับปัจจัย

หรือเงื่อนไขที่มีความสำคัญต่อการสร้างกลุ่มให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืนนั้น เกษตรกรได้เสนอประเด็นพิจารณา ดังนี้ การตลาด การวางแผนผลิตภายในกลุ่ม การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้า ต้นทุนการผลิต การคมนาคม แรงงาน การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน

จากผลการวิจัยที่ได้จึงควรให้กลุ่มเกษตรกรมีการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มอื่น ๆ เจ้าหน้าที่และนักวิชาการควรให้คำปรึกษา แนะนำ สนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรอย่างใกล้ชิด ช่วยสร้างเครือข่ายสัมพันธ์กับกลุ่มอื่น ๆ และนำข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์มาประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรทราบอย่างทั่วถึงและทันต่อเหตุการณ์ หน่วยงานและองค์กร ควรให้การสนับสนุนผลักดันให้กลุ่มและเครือข่าย สามารถพัฒนาไปได้ตามเป้าหมาย และศักยภาพของกลุ่ม ควรมีการทัศนศึกษาดูงานการดำเนินการของกลุ่มอื่น ๆ ที่มีลักษณะเหมือนกัน เพื่อให้เกิดแรงขับเคลื่อนของกลุ่ม และสามารถพัฒนากลุ่มเข้าสู่การดำเนินงาน ขั้นที่ 2 ได้อย่างเข้มแข็ง

Title	Developing Garden Vegetable Growers at Baan Sahakorn 6, Moo 6, Baan Sahakorn Sub-district, Mae On district, Chiangmai Province
Author	Mr. Sermpong Pongpikhul
Degree of	Master of Science in Geosocial Based Sustainable Development
Advisory Committee Chairperson	Assistant Professor Dr. Prasit Noree

ABSTRACT

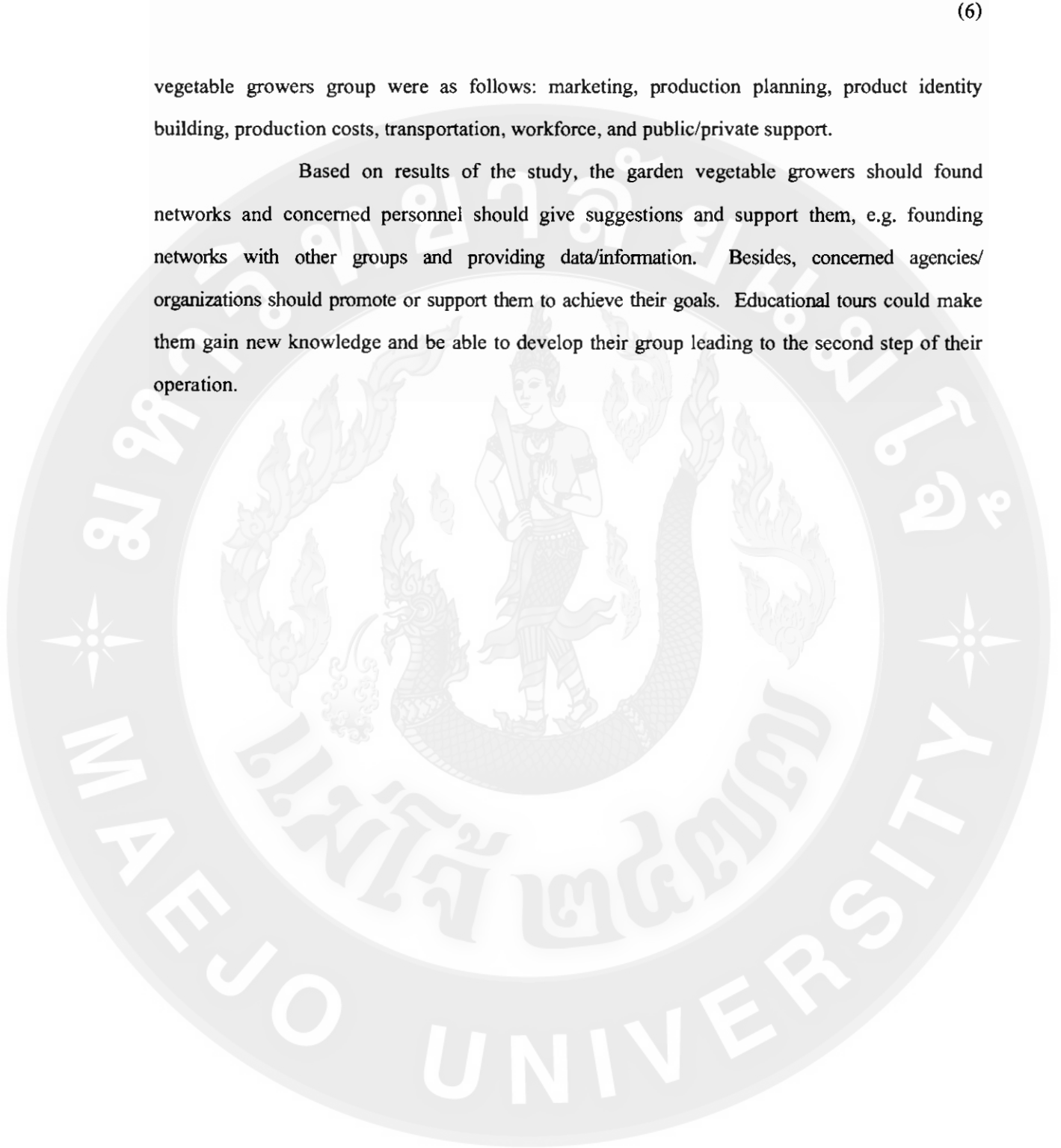
The objectives of this study were to: 1) found a garden vegetable growers group at Baan Sahakorn sub-district, Mae On district, Chiangmai province and 2) find a guideline for developing the garden vegetable growers group. A set of interview schedules was used for data collection administered with 10 garden vegetable growers in Baan Sahakorn 6. Obtained data were used for group discussion among the farmers to find a guideline for developing the garden vegetable growers group.

Results of the study revealed that most of the informants (70 percent) were male. One-half of the informants (50 percent) were 50-60 years old. Less than one-half of the informants (40 percent) were elementary school graduates. Most of the informants (90 percent) were married and had a monthly income for 5,001-10,000 baht (80 percent). Less than one-half of the informants (30 percent) had 3 family members. Less than one-half of the informants (40 percent) held a piece of land for 3 and 5 rai. However, they used it for cultivation only 3 ngarn-1.5 rai. Most of them (70 percent) used 2 household workforce for garden vegetable growing. It was found that soil fertility of their land was rather low. They grew 19 kinds of vegetables and the yields were sold at village market if there was a surplus. Some of them sold the yields at Baan Sahakorn sub-district market.

It was found that the garden vegetable growers had not formed a group yet but they wished to form a garden vegetable growers group. Their objectives were to: 1) help one another and other and 2) increase production potential, exchange knowledge and techniques about cultivation, care-taking, harvesting, and marketing. Important factors for developing the garden

vegetable growers group were as follows: marketing, production planning, product identity building, production costs, transportation, workforce, and public/private support.

Based on results of the study, the garden vegetable growers should found networks and concerned personnel should give suggestions and support them, e.g. founding networks with other groups and providing data/information. Besides, concerned agencies/ organizations should promote or support them to achieve their goals. Educational tours could make them gain new knowledge and be able to develop their group leading to the second step of their operation.

กิตติกรรมประกาศ

ปัญหาพิเศษฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประสิทธิ์ โนรี ประธานกรรมการปัญหาพิเศษ ซึ่งให้คำแนะนำตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ สนับสนุนและให้กำลังใจมาโดยตลอด ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ปราโมช ศีตะโกเศศ และอาจารย์ ดร.สมคิด แก้วทิพย์ ผู้ซึ่งกรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ คำปรึกษา ข้อคิดที่เป็นประโยชน์ อนุเคราะห์การตรวจทานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จมีความสมบูรณ์

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอแม่อน ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาครั้งนี้ รวมถึงขอขอบคุณราษฎรบ้านสหกรณ์ 6 ทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการวิจัย ขอขอบคุณคณาจารย์สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยแม่ใจ ทุกท่านที่กรุณาถ่ายทอดความรู้ทักษะและประสบการณ์ ตลอดจนบุคลากรสาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืนและบัณฑิตวิทยาลัย ทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือทำให้ปัญหาพิเศษฉบับนี้สำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ บพการี ที่สนับสนุนส่งเสริมและเป็นกำลังใจให้ตลอดมา ขอขอบคุณผู้บังคับบัญชาที่ให้โอกาสในการพัฒนาบุคลากร ขอขอบคุณกำลังใจที่สำคัญจากครอบครัว โดยคุณความดีและประโยชน์ อันพึงมีจากปัญหาพิเศษฉบับนี้ ขอมอบแก่ทุกท่านที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

เสริมพงษ์ พงษ์พิกุล

กรกฎาคม 2556

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
สารบัญภาพผนวก	(12)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	2
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
ขอบเขตการวิจัย	3
นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	4
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	6
หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	6
แนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง	12
ทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง	15
พลวัตกลุ่ม	17
แนวคิดพุทธเกษตร	18
แนวคิดเครือข่ายความรู้	20
แนวคิดการมีส่วนร่วม	21
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	27
กรอบแนวคิดการวิจัย	30
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	31
สถานที่ดำเนินการวิจัย	31
เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	31

วิธีการรวบรวมข้อมูล	32
วิธีการตรวจสอบข้อมูล	33
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	33
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	34
สภาพพื้นที่และลักษณะทั่วไปของบ้านสหกรณ์ 6	34
การทำการเกษตรกรรมด้านการปลูกผักสวนครัวของเกษตรกรบ้านสหกรณ์ 6	42
การสร้างกลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวของบ้านสหกรณ์ 6	54
แนวทางการพัฒนากลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวของบ้านสหกรณ์ 6	62
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	67
สรุปผลการวิจัย	67
ข้อเสนอแนะ	70
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	71
บรรณานุกรม	72
ภาคผนวก	75
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	76
ภาคผนวก ข กิจกรรมการดำเนินงานวิจัย	81
ภาคผนวก ค ประวัติผู้วิจัย	84

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	แสดงเพศของเกษตรกรที่ให้ข้อมูล	43
2	แสดงอายุของเกษตรกรที่ให้ข้อมูล	43
3	แสดงระดับการศึกษาของเกษตรกรที่ให้ข้อมูล	44
4	แสดงสถานภาพสมรสของเกษตรกรที่ให้ข้อมูล	45
5	แสดงรายได้ต่อเดือนของเกษตรกรที่ให้ข้อมูล	45
6	แสดงจำนวนประชากรในครัวเรือน	46
7	แสดงจำนวนแรงงานในครัวเรือน	46
8	แสดงลักษณะการประกอบอาชีพ	47
9	แสดงจำนวนการถือครองที่ดิน	48
10	แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน	49
11	แสดงจำนวนชนิดพืชผักที่ปลูก	50
12	แสดงการใช้ประโยชน์ของผลผลิต	51
13	แสดงการจำหน่ายของผลผลิต	51
14	แสดงแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร	54

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 แสดงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	13
2 แสดงเบญจชั้นรัศของชุมชนที่เชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน	19
3 กรอบแนวคิดการวิจัย	30
4 ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงเส้นทางจากบ้านสหกรณ์ 6 ถึง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	35
5 ภาพถ่ายดาวเทียมบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่	36
6 แผนที่เดินดินบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่	37
7 แผนที่ขอบเขตบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่	38
8 ป้ายทางเข้าหมู่บ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่	39
9 แรงงานของเกษตรกร	47
10 การปลูกพืชผักสวนครัวร่วมกับไม้ยืนต้น	49
11 ผลผลิตที่เตรียมส่งขายยังตลาดประจำตำบล	52
12 ร้านค้าในหมู่บ้านสหกรณ์ 6	52
13 ร้านค้าประจำตำบลบ้านสหกรณ์	53
14 การนำผลผลิตของหมู่บ้านออกจำหน่ายในงานประจำปีของตำบลบ้านสหกรณ์	53
15 ปุ๋ยคอกที่เกษตรกรจัดเตรียมไว้ใช้	57
16 เกษตรกรทำปุ๋ยน้ำหมักไว้ใช้เอง	57
17 กลไกการพัฒนาผู้ปลูกผักสวนครัวบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่	63
18 กลไก เงื่อนไข และแนวทางการพัฒนากลุ่ม	65

สารบัญภาพผนวก

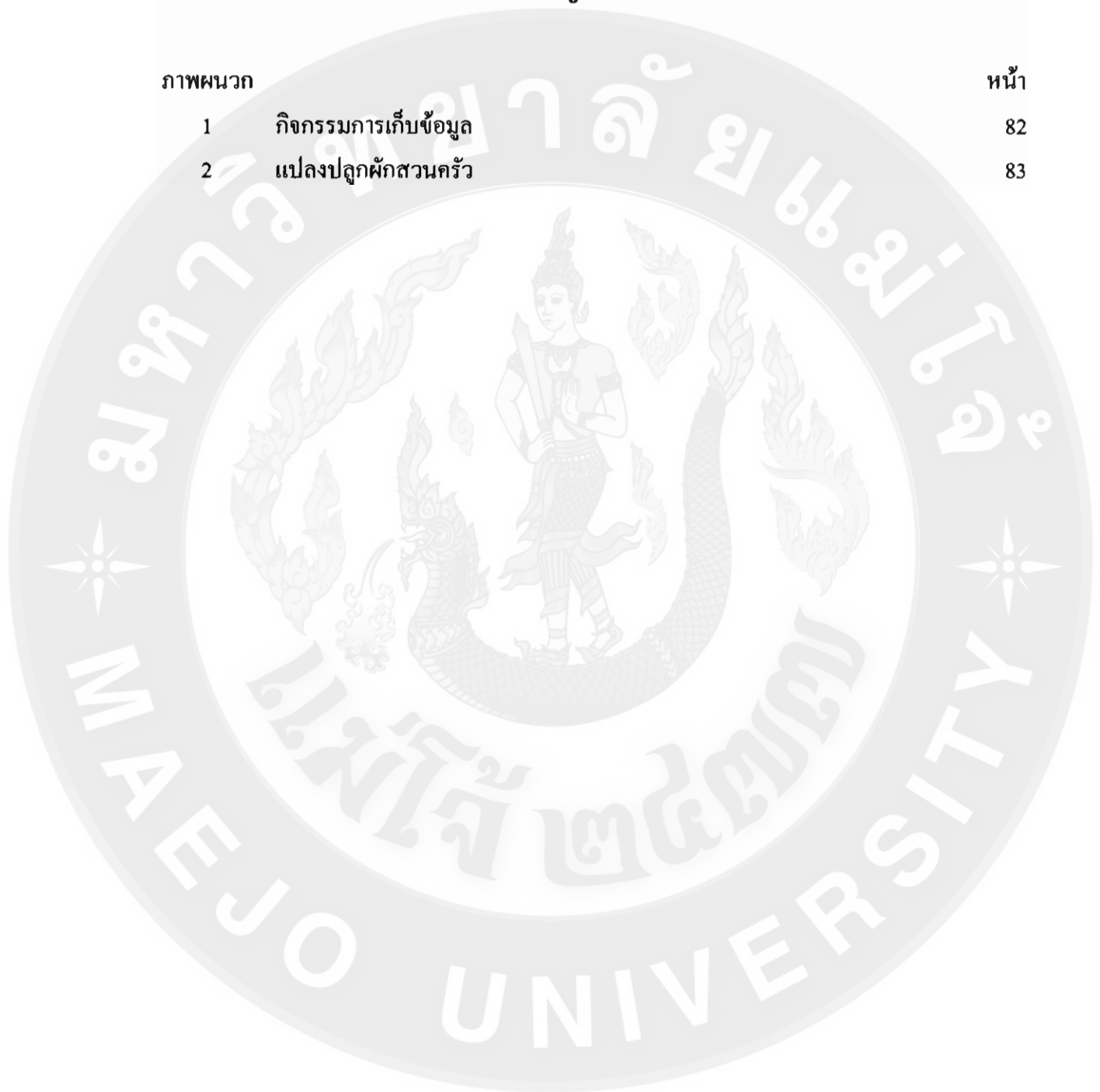
ภาพผนวก

- 1 กิจกรรมการเก็บข้อมูล
- 2 แปลงปลุกผักสวนครัว

หน้า

82

83

บทที่ 1

บทนำ

เศรษฐกิจของไทยเริ่มมีปัญหาด้านเสถียรภาพตั้งแต่ ปี 2538 เป็นต้นมา อันเป็นผลเนื่องมาจากปัญหาที่เกิดขึ้นของภาคเศรษฐกิจบางภาคในโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่สะสมมานาน ภาวะการส่งออกที่ถดถอยมีอัตราการขยายตัวลดลง และต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้มาก ทำให้การขาดดุลการค้าและดุลบัญชีเดินสะพัดเพิ่มขึ้นสูงร้อยละ 8 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ในปี 2537 รวมทั้งการชะลอตัวของการผลิตภาคอุตสาหกรรม และปัญหาหนี้เสียของธุรกิจ อสังหาริมทรัพย์และสถาบันการเงิน ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาหนี้เสียของธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ และสถาบันการเงินซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาการขาดสภาพคล่องในระบบการเงินและการตลาด ปัญหาต่างๆดังกล่าว ทำให้ภาวะเศรษฐกิจโดยรวมชะลอตัวลงอย่างรวดเร็ว ประกอบกับการที่รัฐบาล โดยกระทรวงการคลังและธนาคารแห่งประเทศไทย ได้เปลี่ยนแปลงระบบอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราจากระบบตะกร้าเงินเป็นระบบอัตราแลกเปลี่ยนแบบลอยตัว เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2540 โดยส่งผลกระทบต่อภาวะเศรษฐกิจของไทยเพิ่มขึ้นอีกหลายประการ เช่น ภาวะเงินเฟ้อ ภาวะหนี้ต่างประเทศ ของภาครัฐและเอกชนสูงมากขึ้น ค่าใช้จ่ายในการลงทุนโดยเฉพาะ การผลิตภาคอุตสาหกรรมที่ไม่สามารถที่จะแบกรับค่าใช้จ่ายที่สูงมากขึ้นได้ โรงงานจำนวนมาก ปิดกิจการ ปัญหาคนว่างงานจากภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประมาณว่าในปี 2540 ประมาณ 907,000 คนหรือคิดเป็นร้อยละ 2.8 ของผู้มีงานทำทั้งหมดในจำนวนคนว่างงานเหล่านี้คาดว่าส่วนหนึ่งประมาณ 5-6 แสนคน จะเดินทางกลับสู่ภูมิลำเนา เพื่อไปประกอบอาชีพและรับจ้างทำงาน ทั้งในภาคเกษตรและอื่นๆ ในท้องถิ่นชนบท ส่วนที่เหลือจะค่อยๆทยอยกลับสู่ชนบท หลังจากมาสามารถหางานใหม่ในภาคอุตสาหกรรมได้ จากปัญหาดังกล่าวมีผลกระทบต่อภาคเกษตรหลังจากที่รัฐบาลได้เปลี่ยนแปลงอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราเป็นแบบลอยตัว คือ

- 1) ค่าครองชีพของเกษตรกรสูงขึ้น เนื่องจากภาวะเงินเฟ้อ
- 2) ต้นทุนการผลิตของเกษตรกรสูงเงิน เนื่องจากปัจจัยการผลิตบางชนิด จะต้องนำเข้าจากต่างประเทศ เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยเคมี สารป้องกันและกำจัดศัตรูพืช น้ำมันเชื้อเพลิงจะมีราคาสูงขึ้น
- 3) ค่าเงินบาทที่อ่อนตัวลง จะทำให้อำนาจการซื้อของผู้ซื้อต่างประเทศมีมากขึ้น จึงทำให้อุปสงค์ส่งออกสินค้ามีมากขึ้น และ
- 4) แรงงานที่ว่างงานจากภาคอุตสาหกรรมและบริการบางส่วนจะกลับสู่ชนบท จะช่วยบรรเทาปัญหาการขาดแคลนในภาคเกษตรได้ส่วนหนึ่ง

โครงการหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโครงการตามพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และส่งผลกระทบต่อตัวเกษตรกรโดยตรง ตลอดจนแรงงานที่ไหลกลับสู่ชนบท และใช้โอกาสจากการที่ค่าเงินบาทอ่อนตัวลงนี้ เร่งรัดดำเนินการแก้ไขวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจของชาติ โดยใช้ยุทธศาสตร์หลายๆยุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นทั้งยุทธศาสตร์แนวรุกและแนวรับที่จะช่วยแก้ไขปัญหาวิกฤติที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรโดยตรงและเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ และยุทธศาสตร์หนึ่งก็คือ การส่งเสริมให้เกษตรกรช่วยตัวเอง ประหยัด และส่งเสริมการออมในครอบครัว และท้องถิ่น และแนวทางที่จะส่งเสริมให้เกษตรกรช่วยตนเองและประหยัด เพื่อลดรายจ่าย ได้แก่ แนวทางโครงการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกผักสวนครัว ตลอดจนพืชอาหารอื่นๆ ไร่บริโภคในครัวเรือน และถ้าเหลือจากการบริโภค ก็ให้จำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวต่อไป

ความสำคัญของปัญหา

จากการดำเนินงานตามนโยบายของโครงการหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ก็ได้กำหนดยุทธศาสตร์ การส่งเสริมให้เกษตรกรช่วยตัวเองและประหยัด เพื่อลดรายจ่าย ซึ่งการปลูกพืชผักสวนครัว ก็เป็นวิธีการหนึ่งที่ทางโครงการได้ดำเนินการกับเกษตรกรในโครงการ ซึ่งโครงการจะมีการแจกเมล็ดพันธุ์ผัก กล้าไม้ผลสวนหลังบ้าน หรือแม้กระทั่งด้านการปศุสัตว์ หรือด้านการประมง เพื่อช่วยให้เกษตรกรเองเข้าใจถึงหลักเศรษฐกิจพอเพียง

จากหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีขั้นตอนอยู่ 3 ขั้นตอนได้แก่ 1) ดำเนินการในระดับปัจเจก/ครอบครัว 2) รวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็ง/เครือข่าย 3) สร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ ในประเทศ จากการที่ได้ศึกษากับผู้ปลูกผักสวนครัวในหมู่บ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ เพราะเป็นกลุ่มที่ประสบความสำเร็จในพื้นที่ที่มีการผลิตเพื่อการบริโภคและยังใช้ที่ดินส่วนอื่นๆ สนองความต้องการพื้นฐานของครอบครัว รวมทั้งขายส่วนที่เหลือเพื่อมีรายได้ที่จะใช้เป็นค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเองถือเป็นขั้นตอนส่วนที่หนึ่ง ส่วนขั้นตอนส่วนที่สองคือ

ปัจจุบันนี้ผู้ปลูกผักสวนครัวที่ทำการศึกษายังไม่สามารถดำเนินการตามหลักของเศรษฐกิจขั้นที่สองได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากผู้ปลูกผักสวนครัวยังไม่เข้าใจ และเข้าถึงเหตุผลประโยชน์ของการรวมกลุ่ม เพราะหากผู้ปลูกผักสวนครัวได้มีการรวมกลุ่มกันอย่างชัดเจน ผู้ปลูกผักสวนครัวก็เหมือนมีพลังในการผลิต มีเป้าหมายที่ชัดเจน มีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้กันและกัน

ซึ่งจะทำให้ผู้ปลูกผักสวนครัว สามารถดำเนินการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้อย่างถูกต้องและมั่นคงพอ สำหรับการก้าวขึ้นสู่ขั้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างกลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวของหมู่บ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อหาแนวทางการพัฒนากลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผู้ปลูกผักสวนครัวในบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ในระดับปัจเจกสามารถรวมกลุ่มกันได้
2. ได้รูปแบบการพัฒนากลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตการวิจัย

การทำปัญหาพิเศษครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม เพื่อให้เกษตรกรผู้ปลูกผักสวนครัวเกิดการร่วมมือกันจนกลายเป็นกลุ่ม และสามารถหาแนวทางการพัฒนากลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัว และสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยมีขอบเขตของการทำงาน ดังนี้

ขอบเขตพื้นที่

หมู่บ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตประชากร

ผู้ที่ปลูกพืชผักสวนครัว ที่มีความสนใจในการยกระดับการปลูก ในระดับปึกแจก ไปสู่การรวมกลุ่มของหมู่บ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 10 ราย

ขอบเขตเนื้อหา

1. ข้อมูลพื้นฐานที่ใช้ในการวิจัยได้จากเกษตรกรผู้ปลูกผักสวนครัว บ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ในปี 2554 โดยการสำรวจตามแบบ สัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
2. การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ศึกษาหาแนวทางการชักจูงเกษตรกรผู้ปลูกผักสวนครัวใน ระดับปึกแจกให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้น และให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการวางแผนการแก้ปัญหา และ แนวทางการพัฒนากลุ่มของตนเอง โดยให้สอดคล้องกับเกษตรกรผู้อยู่ในกลุ่ม และสามารถพึ่งพา ตนเองได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาที่อื่นๆอีกต่อไป

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

ผู้ปลูกผักสวนครัว หมายถึง ผู้ที่ปลูกพืชผักหลายๆอย่างไว้ด้วยกัน และมี สักยภาพในการผลิตมากเกินบริโภคในครัวเรือน โดยผู้ที่ปลูกไม่จำเป็นต้องมีอาชีพหลักเป็น เกษตรกร

ปึกแจก หมายถึง ผู้ที่ปลูกพืชผักสวนครัวที่เริ่มตั้งแต่การปลูกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย โดยดำเนินกิจกรรมทั้งหมดแต่เพียงผู้เดียว โดยที่ไม่มีการร่วมมือกันกับผู้ปลูกผักสวนครัวรายอื่น

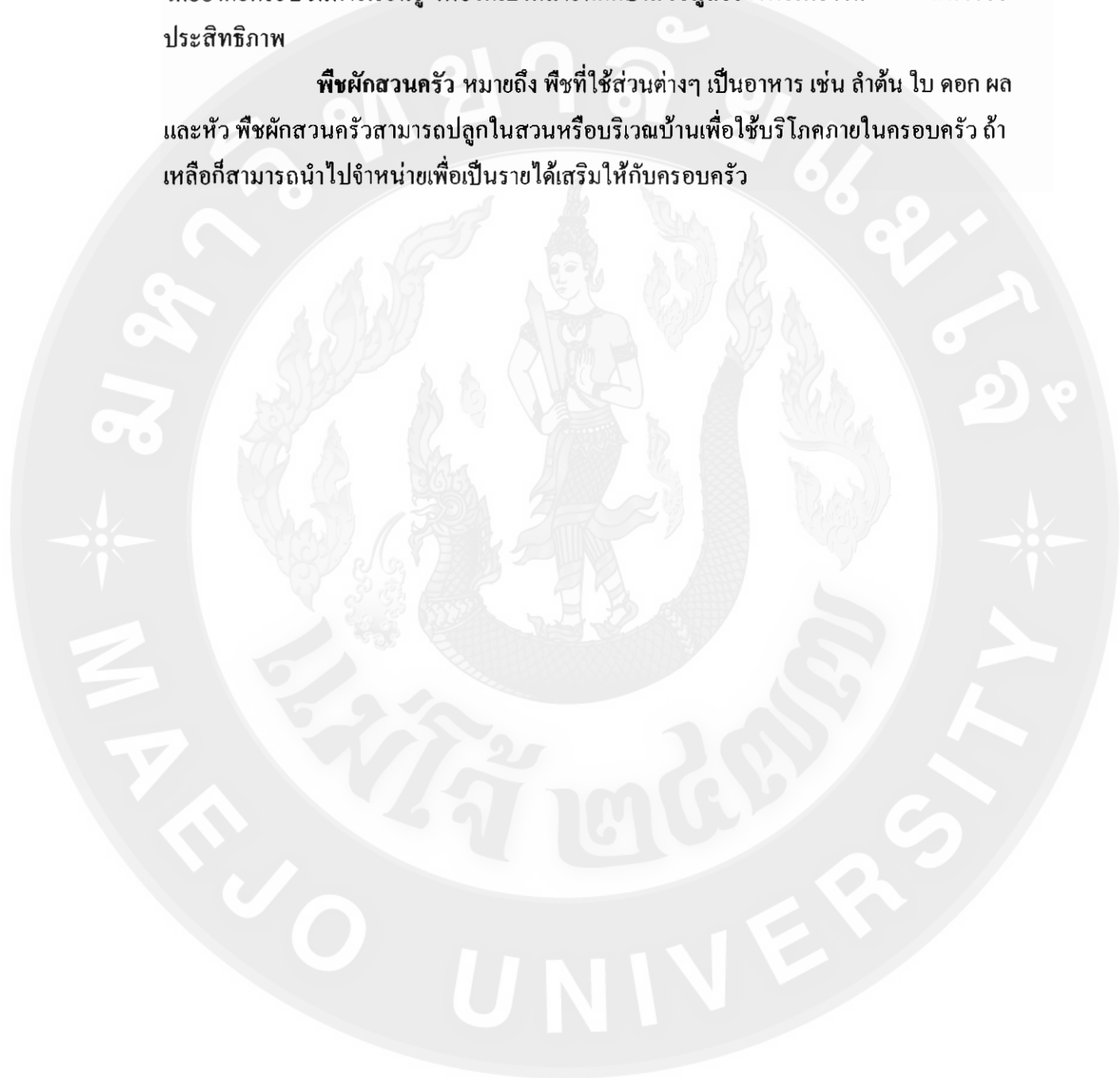
กลุ่ม หมายถึง ผู้ที่ปลูกพืชผักสวนครัวที่มีการรวมตัวกันตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป ที่สามารถเข้าร่วมดำเนินกิจกรรม โดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งผู้ปลูก ผักสวนครัวได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ผู้ปลูกผักสวนครัวได้มีส่วนร่วมในทุก ขั้นตอน ทั้งในการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหา โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมวางแผน ตัดสินใจและปฏิบัติตามแผน ร่วมตรวจสอบ

การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิม โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เป้าหมายที่ศึกษามีข้อมูลอย่างพอเพียงในการตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพ

พืชผักสวนครัว หมายถึง พืชที่ใช้ส่วนต่างๆ เป็นอาหาร เช่น ลำต้น ใบ ดอก ผล และหัว พืชผักสวนครัวสามารถปลูกในสวนหรือบริเวณบ้านเพื่อใช้บริโภคภายในครอบครัว ถ้าเหลือก็สามารถนำไปจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาสำหรับพัฒนาผู้ปลูกผักสวนครัวในพื้นที่บ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้มีความชัดเจนและมีเนื้อหาครอบคลุมในรายละเอียดต่างๆ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิดที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการนำไปสู่การทำความเข้าใจในเรื่องที่ทำวิจัย ดังนี้

1. หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
2. แนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง
3. ทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง
4. พลวัตกลุ่ม
5. แนวคิดพุทธเกษตร
6. แนวคิดเครือข่ายความรู้
7. แนวคิดการมีส่วนร่วม
8. งานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง

หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2551) กล่าวถึง “หลักการทรงงาน ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” ที่สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) รวบรวมไว้มีความหลากหลายถึง 23 หลักการ ซึ่งปวงชนชาวไทยสามารถน้อมนำไปปฏิบัติในวาระและ โอกาสต่างๆ ตามความเหมาะสม ได้แก่

1. ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ
2. ระเบิดจากข้างใน
3. แก้ปัญหาที่จุดเล็ก
4. ทำตามลำดับขั้น
5. ภูมิสังคม
6. องค์กรร่วม
7. ไม่ติดตำรา

8. ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด
9. ทำให้ง่าย
10. การมีส่วนร่วม
11. ประโยชน์ส่วนรวม
12. บริการรวมที่จุดเดียว
13. ทรงใช้ธรรมชาติ ช่วยธรรมชาติ
14. ใช้ธรรมชาติปราบธรรมชาติ
15. ปลุกป่าในใจคน
16. ขาดทุนคือกำไร
17. การพึ่งตนเอง
18. พอยู่พอกิน
19. เศรษฐกิจพอเพียง
20. ความซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจต่อกัน
21. ทำงานอย่างมีความสุข
22. ความเพียร : พระมหากษัตริย์
23. รู้ รัก สามัคคี

สำหรับรายละเอียดหลักการทรงงานในหัวเรื่องข้างต้นมีดังต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ การที่จะพระราชทาน โครงการใดโครงการหนึ่ง จะทรงศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบ ทั้งจากข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร แผนที่ สอบถาม จากเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ และราษฎรในพื้นที่ ให้ได้รายละเอียดที่ถูกต้อง เพื่อที่จะพระราชทาน ความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว ตรงตามความต้องการของประชาชน
2. ระเบิดจากข้างใน พระองค์ทรงมุ่งเน้น เรื่องการพัฒนาคน ทรงตรัสว่า“ต้อง ระเบิดจากข้างใน” หมายความว่า ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนามีสภาพ พร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญหรือ บุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชนหมู่บ้านที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว
3. แก้ปัญหาที่จุดเล็ก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเปี่ยมไปด้วย พระอัจฉริยภาพในการแก้ไขปัญหา ทรงมองปัญหาในภาพรวม (Macro) ก่อนเสมอ แต่การ แก้ปัญหาของพระองค์จะเริ่มจากจุดเล็กๆ (Micro) คือการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่คนมักจะ มองข้าม

4. ทำตามลำดับขั้น ในการทรงงาน พระองค์จะทรงเริ่มต้นจากสิ่งที่จำเป็นของประชาชนที่สุดก่อน ได้แก่ สาธารณสุข เมื่อมีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงแล้วก็จะสามารถทำประโยชน์ด้านอื่นๆ ค่อยไปได้ จากนั้นจะเป็นเรื่องสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานและสิ่งจำเป็นในการประกอบอาชีพ อาทิ ถนน แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การอุปโภคบริโภค ที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนโดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงการให้ความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยีที่เรียบง่าย เน้นการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ราษฎรสามารถนำไปปฏิบัติได้และเกิดประโยชน์สูงสุด

5. ภูมิสังคม การพัฒนาใดๆ ต้องคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศของบริเวณนั้นว่าเป็นอย่างไร และสังคมวิทยาเกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจคอของคน ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน

6. องค์กรรวม ทรงมีวิสัยทัศน์อย่างองค์กรรวม (Holistic) หรือมองอย่างครบวงจร ในการที่จะพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการหนึ่งนั้น จะทรงมองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น และแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง ดังเช่น กรณีของ “ทฤษฎีใหม่” ที่พระราชทานให้แก่ปวงชนชาวไทย เป็นแนวทางในการประกอบอาชีพแนวทางหนึ่งที่พระองค์ทรงมองอย่างองค์กรรวม ตั้งแต่การถือครองที่ดินโดยเฉลี่ยของประชาชนคนไทย ประมาณ 10-15 ไร่ การบริหารจัดการที่ดินและแหล่งน้ำ อันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการประกอบอาชีพ เมื่อน้ำในการทำเกษตรแล้วจะส่งผลให้ผลผลิตดีขึ้นและหากมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้น เกษตรกรจะต้องรู้จักวิธีการจัดการและ การตลาด รวมถึงการรวมกลุ่มรวมพลังชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เพื่อพร้อมที่จะออกสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกได้อย่างครบวงจรนั่นคือ ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1, 2 และ 3

7. ไม่ติดตำรา การพัฒนาตามแนวพระราชดำริ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีลักษณะของการพัฒนาที่อนุโลม และกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสภาพของสังคมจิตวิทยาแห่งชุมชน คือ “ไม่ติดตำรา” ไม่ผูกมัดติดกับวิชาการและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ที่แท้จริงของคนไทย

8. ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด การพัฒนาและช่วยเหลือราษฎร ทรงใช้หลักในการแก้ไขปัญหาด้วยความเรียบง่ายและประหยัด ราษฎรสามารถทำได้เอง หาได้ในท้องถิ่นและประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้นๆ มาแก้ไขปัญหาโดยไม่ต้องลงทุนสูงหรือใช้เทคโนโลยีที่ไม่ยุ่งยากนัก

9. ทำให้ง่าย ด้วยพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้การคิดค้น ดัดแปลง ปรับปรุง และแก้ไขงานการพัฒนาประเทศตามแนวพระราชดำริดำเนินไปได้โดยง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อนและที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และระบบ นิเวศโดยส่วนรวม ตลอดจนสภาพทางสังคมของชุมชนนั้นๆ ทรงโปรดที่จะ

ทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นง่าย ทำสิ่งที่สลับซับซ้อนให้เข้าใจง่าย อันเป็นการแก้ปัญหาด้วยการใช้กฎแห่งธรรมชาติเป็นแนวทางนั่นเอง แต่การทำ สิ่งยาก ให้กลายเป็นง่ายนั้นเป็นของยาก ฉะนั้นคำว่า “ทำให้ง่าย” (Simplicity) จึงเป็นหลักคิดสำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศในรูปแบบของโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

10. การมีส่วนร่วม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักประชาธิปไตย จึงทรงนำ “ประชาพิจารณ์” มาใช้ในการบริหารเพื่อเปิดโอกาสให้สาธารณชน ประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้มาร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่จะต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของประชาชน หรือความต้องการของสาธารณชน

11. ประโยชน์ส่วนรวม การปฏิบัติพระราชกรณียกิจ และการพระราชทานพระราชดำริในการพัฒนาและช่วยเหลือพสกนิกร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงระลึกถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ

12. บริการรวมที่จุดเดียว การบริการรวมที่จุดเดียวเป็นรูปแบบการบริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Services) ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในระบบบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย โดยทรงให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นต้นแบบในการบริการรวมที่จุดเดียว เพื่อประโยชน์ต่อประชาชนที่มาขอใช้บริการ จะประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย โดยมีหน่วยงานราชการต่างๆ มาร่วมดำเนินการและ ให้บริการประชาชน ณ ที่แห่งเดียว

13. ทรงใช้ธรรมชาติ ช่วยธรรมชาติ ทรงเข้าใจถึงธรรมชาติและต้องการให้ประชาชน ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ทรงมองอย่างละเอียดถึงปัญหาธรรมชาติ หากเราต้องการแก้ไขธรรมชาติ จะต้องใช้ธรรมชาติเข้าช่วยเหลือ อาทิ การแก้ไขปัญหาป่าเสื่อมโทรมได้พระราชทานพระราชดำริ การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ปล่อยให้ธรรมชาติช่วยในการฟื้นฟูธรรมชาติ หรือแม้กระทั่ง การปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ได้แก่ ปลูกไม้เศรษฐกิจ ไม้ผล และ ไม้พืชนอกจากได้ประโยชน์ ตามชื่อของไม้แล้วยังช่วยรักษาความชุ่มชื้นให้แก่พื้นดินด้วย เห็นได้ว่า ทรงเข้าใจธรรมชาติ และมนุษย์อย่างเกื้อกูลกัน ทำให้คนอยู่ร่วมกับป่า ได้อย่างยั่งยืน

14. ใช้ธรรมชาติปราบธรรมชาติ ทรงนำความจริงในเรื่องความเป็นไปแห่งธรรมชาติและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติมาเป็นหลักการ แนวปฏิบัติที่สำคัญ ในการแก้ปัญหาและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสถานะที่ไม่ปกติ เข้าสู่ระบบที่เป็นปกติ เช่น การนำน้ำดีขับไล่ น้ำเสีย หรือเจือจางน้ำเสียให้กลับเป็นน้ำดี ตามจังหวะการขึ้นลงตามธรรมชาติของน้ำ การบำบัดน้ำเน่าเสียโดยใช้ผักตบชวาซึ่งมีตามธรรมชาติ ให้ดูดซึมสิ่งสกปรกปนเปื้อนในน้ำ ดังพระราชดำริสความว่า “ใช้ธรรมชาติปราบธรรมชาติ”

15. ปลุกป่าในใจคน เป็นการปลุกป่าลงบนแผ่นดินด้วยความต้องการอยู่รอดของมนุษย์ ทำให้ต้องมีการบริโภคและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง เพื่อประโยชน์ของตนเอง และสร้างความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อม ปัญหาความไม่สมดุลจึงบังเกิดขึ้น ดังนั้น ในการที่จะฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้กลับคืนมาจะต้องปลูกจิตสำนึกในการรักผืนป่าให้แก่คนเสียก่อน

16. ขาดทุนคือกำไร หลักการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีต่อพสกนิกรไทย “การให้” และ “การเสียสละ” เป็นการกระทำอันมีผลเป็นกำไรคือความอยู่ดีมีสุขของราษฎร ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนได้ ดังพระราชดำรัสที่ได้พระราชทานแก่ตัวแทนของปวงชนชาวไทย

17. การพึ่งตนเอง การพัฒนาตามแนวพระราชดำรัสเพื่อแก้ไขปัญหาในเบื้องต้น ด้วยการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อให้มีความแข็งแรงพอที่จะดำรงชีวิตได้ต่อไป แล้วขั้นต่อไป ก็คือการพัฒนาให้ประชาชนสามารถ อยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อมและสามารถ “พึ่งตนเองได้” ในที่สุด

18. พออยู่พอกิน การพัฒนาเพื่อให้พสกนิกรทั้งหลายประสบความสุขสมบูรณ์ในชีวิตได้เริ่มจากการเสด็จฯ ไปเยี่ยมประชาชนทุกหมู่เหล่าในทุกภูมิภาคของประเทศไทย ได้ทอดพระเนตรความเป็นอยู่ของราษฎรด้วยพระองค์เอง จึงทรงสามารถเข้าพระราชหฤทัยในสภาพปัญหาได้อย่างลึกซึ้งว่ามีเหตุผลมากมายที่ทำให้ราษฎรคกอยู่ในวงจรแห่งทุกข์เข็ญ จากนั้นได้พระราชทานความช่วยเหลือให้พสกนิกร มีความกินดีอยู่ดี มีชีวิตอยู่ในขั้น “พออยู่พอกิน” ก่อน แล้วจึงขยับขยายให้มีขีดสมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไปในการพัฒนานั้น หากมองในภาพรวมของประเทศ มิใช่งานเล็กน้อย แต่ต้องใช้ความคิดและกำลังของคนทั้งชาติ จึงจะบรรลุผลสำเร็จ ด้วยพระปรีชาญาณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทำให้คนทั้งหลายได้ประจักษ์ว่าแนวพระราชดำริในพระองค์นั้น “เรียบง่าย ปฏิบัติได้ผล” เป็น ที่ยอมรับโดยทั่วกัน

19. เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงย้ำแนวทางการแก้ไข เพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ดังปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้พระราชทานไว้ดังนี้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อ

การมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

20. ความซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจต่อกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระราชดำรัส เรื่องความซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจต่อกันอย่างต่อเนื่องตลอดมา เพราะเห็นว่าหากคนไทยทุกคนได้ร่วมมือกันช่วยชาติ พัฒนาชาติด้วยความซื่อสัตย์สุจริตจริงใจต่อกันแล้ว ประเทศไทยจะเจริญก้าวหน้าอย่างมาก

21. ทำงานอย่างมีความสุข พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระเกษมสำราญ และทรงมีความสุขทุกคราที่จะช่วยเหลือประชาชน

22. ความเพียร: พระมหานก จากพระราชนิพนธ์ “พระมหานก” เป็นพระราชนิพนธ์ที่พระองค์ทรงใช้เวลาค่อนข้างนานในการคิดประดิษฐ์ ทำให้เข้าใจง่าย และปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน อีกทั้งภาพประกอบ และ คติธรรมต่างๆ ได้ส่งเสริมให้หนังสือเล่มนี้ มีความศักดิ์สิทธิ์ที่หากคนไทยนิยมรับมาศึกษาวิเคราะห์และปฏิบัติตามรอยพระมหานก กษัตริย์ ผู้เพียรพยายามแม้จะไม่เห็นฝั่ง ก็ยังว่ายน้ำต่อไป เพราะถ้าไม่เพียรว่ายน้ำก็จะตกเป็นอาหาร ปู ปลา และไม่ได้พบกับทิวเขาที่มาช่วยเหลือน้ำให้จมน้ำไป

23. รู้รัก สามัคคี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสในเรื่อง “รู้รัก สามัคคี” มาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นคำสามคำ ที่มีค่าและมีความหมายลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถปรับใช้ได้กับทุกยุคทุกสมัย รู้: การที่เราจะลงมือทำสิ่งใดนั้น จะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหา และรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา รัก: คือความรัก เมื่อเรารู้ครบถ้วนกระบวนความแล้ว จะต้องมีความรักการพิจารณาที่จะเข้าไปลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้นๆ สามัคคี: การที่จะลงมือปฏิบัตินั้น ควรคำนึงเสมอว่า เราจะทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องทำงานร่วมมือร่วมใจเป็นองค์กรเป็นหมู่คณะ จึงจะมีพลังเข้าไปแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี

แนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จira ยุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2548) ได้ให้หลักนิยามเศรษฐกิจพอเพียง มีสาระสำคัญ ดังนี้ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน

ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีความสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ในด้าน 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ตามหลักของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่สำคัญที่สุด คือ “คำนิยาม” ว่าความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 ห่วง 2 เงื่อนไข โดย 3 ห่วง คือ

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น เช่นการผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล

เงื่อนไข 2 เงื่อนไข คือ การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ประกอบไปด้วย

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ
2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ภาพ 1 แสดงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ที่มา: เศรษฐกิจพอเพียง.net (2556: ระบบออนไลน์)

เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ

มหาวิทยาลัยนเรศวร (2553: ระบบออนไลน์) ได้รวบรวมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ ว่าเป็นแนวทางในการพัฒนาที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเอง ในระดับต่างๆ อย่างเป็นขั้นตอน โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความผันแปรของธรรมชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยต่างๆ โดยอาศัยความพอประมาณ และความมีเหตุผล การ

สร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียร และความอดทน สติ และปัญญา การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความสามัคคี

เศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายกว้างกว่าทฤษฎีใหม่ โดยที่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นกรอบแนวคิดที่ชี้บอกหลักการ และแนวทางปฏิบัติของทฤษฎีใหม่ ในขณะที่ แนวพระราชดำริเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ หรือเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาการเกษตรอย่างเป็นขั้นตอนนั้น เป็นตัวอย่างการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในทางปฏิบัติ ที่เป็นรูปธรรม เฉพาะในพื้นที่ที่เหมาะสม ทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ อาจเปรียบเทียบกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือ แบบพื้นฐาน กับ แบบก้าวหน้า ได้ดังนี้ความพอเพียงในระดับบุคคล และครอบครัว โดยเฉพาะเกษตรกรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน เทียบได้กับทฤษฎีใหม่

ขั้นที่ 1 ที่มุ่งแก้ปัญหาของเกษตรกรที่อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำ ต้องพึ่งน้ำฝน และประสบความเสี่ยงจากการที่น้ำไม่พอเพียง แม้กระทั่งสำหรับการปลูกข้าวเพื่อบริโภค และมีข้อสมมติว่า มีที่ดินพอเพียงในการขุดบ่อเพื่อแก้ปัญหาในเรื่องดังกล่าว จากการแก้ปัญหาคือความเสี่ยงเรื่องน้ำ จะทำให้เกษตรกรสามารถมีข้าวเพื่อการบริโภคยังชีพในระดับหนึ่ง และใช้ที่ดินส่วนอื่นๆสนองความต้องการพื้นฐานของครอบครัว รวมทั้งขายในส่วนที่เหลือเพื่อมีรายได้ที่จะใช้เป็นค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่ไม่สามารถผลิตเองได้ ทั้งหมดนี้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดขึ้นในระดับครอบครัว อย่างไรก็ตาม แม้กระทั่ง ในทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ก็จำเป็นที่เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากชุมชนราชการ มูลนิธิ และภาคเอกชน ตามความเหมาะสมความพอเพียงในระดับชุมชน และระดับองค์กรเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่

ขั้นที่ 2 เป็นเรื่องของการสนับสนุนให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ หรือการที่ธุรกิจต่างๆ รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ กล่าวคือ เมื่อสมาชิกในแต่ละครอบครัว หรือองค์กรต่างๆ มีความพอเพียงขั้นพื้นฐานเป็นเบื้องต้นแล้วก็จะรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมมือกันสร้างประโยชน์ให้แก่กลุ่ม และส่วนรวมบนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียนกัน การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามกำลังและความสามารถของตน ซึ่งจะสามารถทำให้ ชุมชนโดยรวม หรือเครือข่ายวิสาหกิจนั้นๆ เกิดความพอเพียงในวิถีปฏิบัติอย่างแท้จริงความพอเพียงในระดับประเทศ เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ซึ่งครอบคลุมทฤษฎีใหม่

ขั้นที่ 3 ซึ่งส่งเสริมให้ชุมชน หรือเครือข่ายวิสาหกิจ สร้างความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ ในประเทศ เช่น บริษัทขนาดใหญ่ ธนาคาร สถาบันวิจัย เป็นต้น

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะเช่นนี้ จะเป็นประโยชน์ในการสืบทอดภูมิปัญญา แลกเปลี่ยนความรู้ เทคโนโลยี และบทเรียนจากการพัฒนา หรือ ร่วมมือกันพัฒนา ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ประเทศอันเป็นสังคมใหญ่อันประกอบด้วยชุมชน องค์กร และ

ธุรกิจต่างๆ ที่ดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงกลายเป็นเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงกันด้วยหลักไม่เบียดเบียน แบ่งปัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ในที่สุด

การผลิตตามทฤษฎีใหม่สามารถเป็นต้นแบบการคิดในการผลิตที่ดีได้ ดังนี้

1. การผลิตนั้นมุ่งใช้เป็นอาหารประจำวันของครอบครัว เพื่อให้มีพอเพียงในการบริโภคตลอดปี เพื่อใช้เป็นอาหารประจำวันและเพื่อจำหน่าย
2. การผลิตต้องอาศัยปัจจัยในการผลิต ซึ่งจะต้องเตรียมให้พร้อม เช่น การเกษตรต้องมีน้ำ การจัดให้มีและดูแลแหล่งน้ำ จะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งการผลิต และประโยชน์ใช้สอยอื่น ๆ
3. ปัจจัยประกอบอื่นๆ ที่จะอำนวยความสะดวกให้การผลิตดำเนินไปด้วยดี และเกิดประโยชน์เชื่อมโยง (Linkage) ที่จะไปเสริมให้เกิดความยั่งยืนในการผลิต จะต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย ทั้ง เกษตรกร ธุรกิจ ภาครัฐ ภาคเอกชน เพื่อเชื่อมโยงเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับเศรษฐกิจการค้า และให้ดำเนินกิจการควบคู่ไปด้วยกันได้

ทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

แนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง (Self-sufficient economy theory) แตกต่างจากปรัชญาของระบบเศรษฐกิจตลาดหรือเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (market economy) ที่ให้ผู้ผลิตฝากความหวังไว้กับกลไกราคาว่า อุปสงค์และอุปทานในตลาด จะทำหน้าที่ของมันอย่างตรงไปตรงมาโดยไม่มีอคติ เศรษฐกิจชุมชนพึ่งพาตนเองถือเอาคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า “ตนนั้นแหละเป็นที่พึ่งแห่งตน” เป็นที่ตั้ง

ตามแนวคิดนี้ เห็นว่า คนจำเป็นต้องบริโภค เพราะฉะนั้นพื้นฐานที่สุดของคนก็คือการผลิต (production) การผลิตจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น และสำคัญที่สุดของคน การค้าการแลกเปลี่ยนหรือการตลาด (market) มีความสำคัญเช่นเดียวกันแต่สำคัญเป็นอันดับถัดมา ดังนั้น แนวความคิดนี้จึงเห็นว่า ก่อนอื่นจะให้เกษตรกรผู้ผลิตพึ่งพาตนเองให้ได้ ชุมชนต้องพึ่งพาตนเองให้ได้และท้ายที่สุดสังคมและประเทศจึงจะพึ่งพาตนเองได้ การพึ่งตนเองนั้น ไม่จำเป็นต้องพึ่งตนเองให้ได้ทั้งหมดร้อยเปอร์เซ็นต์ เกษตรกรอาจเริ่มต้นพึ่งตนเองจาก ร้อยละ 10 เป็นร้อยละ 20 แล้วค่อยๆ ยกระดับขึ้นไป

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องการค้าหรือการแลกเปลี่ยนในตลาด แต่แนวคิดนี้เห็นว่า หากเกษตรกรเน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพียงเพราะจูงมุ้งหมายจำไปขาย

เพื่อเอาเงินไปซื้อสินค้ามาบริโภค ในไม่ช้าเกษตรกรก็จะเป็นที่สินค้าหมดความเป็นตัวของตัวเอง และแม้แต่จะรักษาสถาบันครอบครัวของตัวเองเอาไว้ไม่ให้แตกสลายก็ยากที่จะรักษาเอาไว้ได้ สาเหตุก็เพราะว่า ราคาปัจจัยการผลิตพืชผลและสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพของเกษตรกร ถูกกำหนดจากกลไกราคาทั้งหมด และค่อนข้างชัดเจนว่าเป็นเพราะ โดยทั่วไปราคาของปัจจัยการผลิตจะเพิ่มขึ้นเร็วกว่าราคาของพืชผลของเกษตรกรที่นำออกสู่ตลาด นอกจากนี้เป็นเพราะว่าเกษตรกรก้าวสู่ขั้นตอนของการค้า การแลกเปลี่ยนในตลาด โดยที่ยังไม่สามารถพึ่งตนเองในเรื่องปากท้องได้ ในทางตรงกันข้ามหากเกษตรกรสามารถทำการผลิตอาหารเอาไว้กินในครอบครัวอย่างพอเพียง เกษตรกรจะเป็นฝ่ายกำหนดต่อตลาดว่าจะนำผลผลิตส่วนที่เหลือจากการบริโภคอะไรบ้าง และจำนวนเท่าใดออกสู่ตลาด ผลผลิตส่วนเกินทั้งหมดที่ออกสู่ตลาดคือ กำไรของเกษตรกร โดยที่ระยะนี้เกษตรกรจะกลายเป็นผู้ที่กำหนด หรือตัวกระทำ (Actor) ต่อตลาด

ปรัชญาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองไม่ได้ปฏิเสธสิทธิปัจเจกชนนิยมของเศรษฐกิจตลาด สำนักเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองเน้นการรวมเอากลุ่มของชาวบ้านในระดับชุมชน หมู่บ้าน และตำบล ในขณะที่เศรษฐศาสตร์กระแสโลกาภิวัตน์ไม่ได้ให้ความสำคัญกับชุมชน หมู่บ้าน แต่ให้ความสำคัญกับการรวมตัวของกลุ่มพ่อค้าและสมาคมอุตสาหกรรมในเมืองมากกว่า การรวมกลุ่มของชาวบ้านที่อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์จากหน่วยงานของรัฐและกลุ่มธุรกิจ ทั้งที่กลุ่มการผลิตการค้าและการเงิน เช่น สหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ ส่วนใหญ่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้เนื่องมาจากที่ยุทธศาสตร์สำคัญของประเทศเน้นไปที่การผลิตเพื่อการส่งออก กิจกรรมทางเศรษฐกิจเล็กๆ ของชาวบ้านจึงแทบจะไม่ได้ได้รับความสนใจจากผู้บริหารประเทศที่จะสร้างเงื่อนไขที่เป็นผลดีต่อธุรกิจของชาวบ้าน

แนวคิดเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองยอมรับการสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนชาวบ้านที่ปรารถนาจะก้าวพ้นจากระดับการผลิตเพียงพออยู่พอกินไปสู่ระดับการแลกเปลี่ยนให้เป็นทั้งเจ้าของทุน และ/หรือผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจเอง แนวคิดนี้เสนอว่าวัตถุดิบ แรงงาน ทักษะ ทุน และยุทธศาสตร์ทางธุรกิจ จะต้องอยู่ภายใต้การตัดสินใจด้วยตนเองของสมาชิกชุมชน (Self-determination) แนวคิดเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองไม่ได้ปฏิเสธเสรีภาพของเกษตรกรแต่ละคนที่เข้าไปซื้อ - ขาย แลกเปลี่ยนสินค้ากับเศรษฐกิจตลาด แต่การรวมตัวเป็นกลุ่มก้อนของชาวบ้านเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นและจะขาดเสียมิได้ หากชุมชนขาดการรวมตัว เศรษฐกิจตลาดจะทำลายชุมชน แต่ในที่สุดเศรษฐกิจตลาดจะปั่นป่วนเพราะกำลังการซื้อของคนในประเทศมีไม่เพียงพอ ในทางตรงกันข้าม หากชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนจะสนับสนุนค้ำจุนระบบเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็งตามไปด้วย เพราะชุมชนมีกำลังการซื้อเพียงพอ

ระบบเศรษฐกิจตลาดเน้นการแข่งขันความมีประสิทธิภาพสูงสุดของการผลิต เพื่อให้ผู้ประกอบการที่แข็งแกร่งที่สุดเท่านั้นที่อยู่ในตลาดและรับกำไรเป็นสิ่งที่ตอบแทนไป ส่วนผู้บริโภคความพอใจสูงสุดในการบริโภคเป็นความสำคัญที่สุด นั่นก็คือแนวคิดของเศรษฐกิจตลาดอยู่ที่วัตถุประสงค์ซึ่งเป็นทั้งกำไรของผู้ประกอบการและความพอใจในการบริโภคของผู้บริโภค ซึ่งนี่วัดความสำเร็จทางเศรษฐกิจของประเทศชาติภายใต้ระบบนี้คือ ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติที่วัดออกมาในรูปมูลค่าของเงินทั้งสิ้น

ระบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ของชุมชนใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยเป็นแกนกลางในการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังจะ การทำความดี ความมีเมตตา การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การมีความสมานฉันท์ เป็นการประพฤติปฏิบัติทางด้านสังคม และเป็นมิติการทำธุรกิจของชุมชนในเวลาเดียวกัน การทำธุรกิจของภาคเศรษฐกิจ ชุมชนแบบพึ่งพาตนเองไม่ได้แบ่งแยกความสมเหตุสมผลในการทำธุรกิจออกมาจากคุณงามความดีและความสมานฉันท์ของชุมชน ในแง่นี้เราอาจเรียกระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองตามคุณลักษณะที่ว่า ระบบเศรษฐกิจที่ถูกกำกับด้วยคุณธรรม (Moral economy) ก็ได้ (สังคิต พิริยะรังสรรค์, 2542)

พลวัตกลุ่ม

อารยา ปิยะกุล (2553) ได้ให้ความหมายของคำว่า “กลุ่ม” คือ “การที่บุคคล 2 คน หรือมากกว่ามีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกันทางสังคม” ดังนั้น การที่คนที่ 3 หรือ คนที่ 4 คนนั่งอยู่ในห้องสมุดเดียวกันแต่ต่างคนต่างไม่รู้จักกัน ต่างคนที่โต๊ะเดียว หรือ โต๊ะใหญ่ เพื่อทำงานของตนเองโดยไม่มีการพูดคุย หรือมีปฏิสัมพันธ์กัน ก็ไม่ถือว่าเป็นกลุ่ม ในขณะที่ครอบครัวถือว่าเป็นกลุ่ม เพราะสมาชิกต่างมีการเชื่อมโยงสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เช่น มีการพูดคุย มีการคำนึงถึงการมีอยู่ของสมาชิกในครอบครัว มีการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน มีการแบ่งบันการใช้พื้นที่ห้องนั่งเล่นด้วยกัน มีความรู้สึกต่อกัน เป็นต้น หรือแม้แต่คนยืนรอคิวซื้อตั๋วหนังก็ถือว่าเป็นกลุ่มได้ ถ้าหากมีการสื่อสารกัน มีปฏิสัมพันธ์หรือมีการเชื่อมโยงกันอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนคำว่า “พลวัต” หรือ “Dynamics” หมายถึง “การเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลง การไม่อยู่นิ่ง” (พนม ลิ้มอารีย์, 2529) จากคำนิยามนี้ คำว่า “พลวัตกลุ่ม” (Group dynamics) จึงหมายถึง “การเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม” ซึ่งการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงนี้ เป็นไปเพื่อ “การปรับ(Adjust) ความสัมพันธ์ให้เข้ากับอีกฝ่ายหนึ่ง”

จากคำนิยามนี้ จะเห็นได้ว่า คำสำคัญของคำนิยาม “พลวัตกลุ่ม” คือ “การมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction)” ซึ่ง แบ่งการมีปฏิสัมพันธ์เพื่อก่อให้เกิดกลุ่มออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน

1. ปฏิสัมพันธ์ด้วยงาน (Task Interaction) พฤติกรรมกลุ่มที่มีปฏิสัมพันธ์กันที่ เกี่ยวข้องกับงาน โครงการ แผนการ และเป้าหมายของกลุ่ม โดยส่วนใหญ่แล้ว สมาชิกกลุ่มจะนำเอาทักษะ ความสามารถที่หลากหลายของตนรวมไปเป็นแรงจูงใจที่ตนมี มาร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดการตัดสินใจสร้าง ผลผลิต หรือนำไปสู่ความสำเร็จ เช่น กลุ่มนิสิตมีปฏิสัมพันธ์กันเพื่อทำรายงานวิชาพลวัตกลุ่ม เป็นต้น

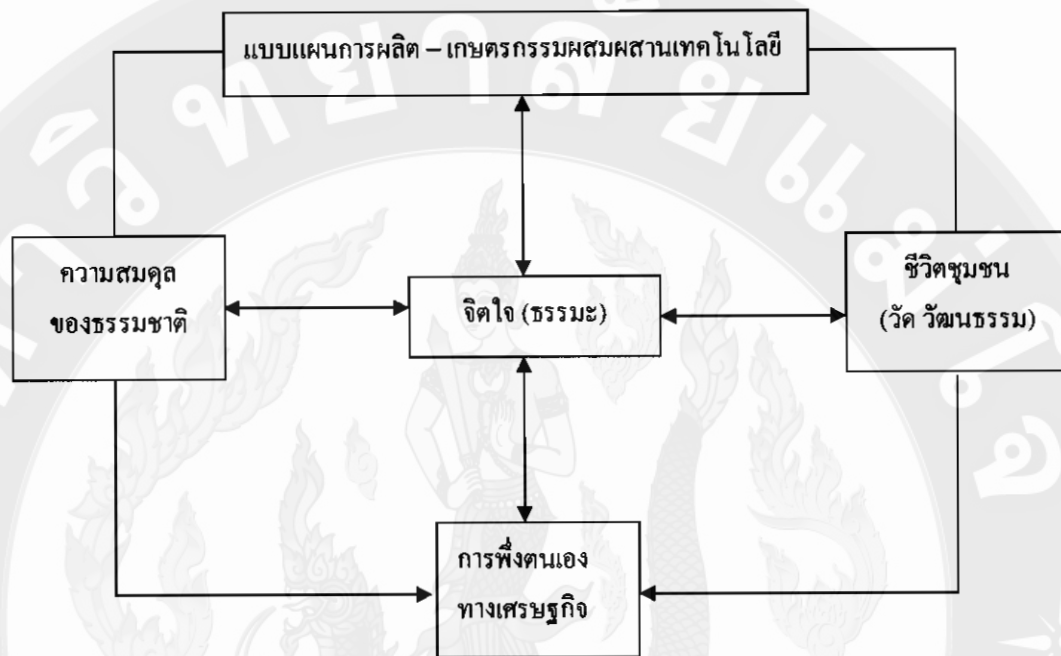
2. ปฏิสัมพันธ์ด้วยความสัมพันธ์ (Relationship Interaction) หรือปฏิสัมพันธ์ทาง สังคม (Socioemotional Interaction) เป็นการมีปฏิสัมพันธ์กันที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อกัน หากสมาชิกคนใดคนหนึ่งของกลุ่มท้อแท้ สิ้นหวัง สมาชิกคนอื่นๆ ก็จะพยายามทำให้สมาชิกคน นั้นรู้สึกดีขึ้นด้วยคำพูดปลอบใจ คำแนะนำหรือการให้ความช่วยเหลืออื่นๆ แต่หากสมาชิกคนใดไม่ เป็นด้วยกับกลุ่ม สมาชิกคนอื่นๆ มักจะวิจารณ์ค่อนข้างรุนแรงเพื่อก่อให้เกิดความอับอาย ซึ่งสิ่ง เหล่านี้ไม่ได้ทำเพื่อให้กลุ่มประสบความสำเร็จในงาน แต่เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงความสัมพันธ์ ทางจิตใจระหว่างสมาชิกกลุ่ม เช่น สมาชิกกลุ่ม Pink lady ที่ตกลงกันว่าจะใส่เสื้อยืดสีชมพูตลอดการ พักผ่อน แต่หากสมาชิกคนหนึ่งใส่เสื้อยืดสีอื่นๆ มา ก็จะถูกสมาชิกคนอื่นตำหนิ เป็นต้น

แนวคิดพุทธเกษตร

ประเทศไทยได้นำระบบเกษตรกรรมสมัยใหม่มาใช้ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ซึ่งระบบเกษตรกรรมดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลาย ประการ ดัง ประเวศ วะสี (2530: 12-14) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากทำเพื่ออยู่ โดยพึ่งตนเองได้มาทำเป็นการค้าขายกับฝรั่งนี้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่ชีวิตและสังคมมนุษย์ เหลือคณานับ ซึ่งจะเห็นอิทธิพลปัจจัยตาแห่งทุกข์ สมุทัย ของสังคมอย่างน้อย 8 ขั้นตอน คือ 1) ระบบใหม่นี้กระตุ้นกิเลสและความโลภ 2) ชีวิตเปลี่ยนจากนุมนวลเยือกเย็นเชื่อมสัมพันธ์มาเป็น กระแทกกระทั้นรุนแรงและโดดเดี่ยว 3) ดินเสื่อมคุณภาพ 4) ต้องลงทุนสูง 5) ผลผลิตขายได้ ราคาต่ำ เพราะขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาดโลก 6) เป็นธุรกิจที่ขาดทุน 7) เป็นหนี้ทำให้เสีย กรรมสิทธิ์ในที่ดิน และ 8) ต้องทำงานหนักมากขึ้น สุดท้ายเศรษฐกิจล้มละลาย พึ่งตนเองไม่ได้ ธรรมชาติแวดล้อมถูกทำลาย

ประเวศ วะสี (2530: 19) ได้กล่าวถึงแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวคือ การไม่ทิ้ง ฐานของสังคมไทย 2 อย่างคือ 1) ชาวไร่ชาวนาซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ และ 2) พระพุทธศาสนา ทั้งนี้ ประเวศ วะสี ได้เห็นว่า การพัฒนาที่แล้วมาทำโดยทอดทิ้งและ ดูถูกชาวไร่ ชาวนา และทอดทิ้งพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาชีวิตของสังคมไทยมาช้านาน พระพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

ประเวศ วะสี (2530: 33-35) ยังได้เสนอว่า ชุมชนชนบทที่จะพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้จะต้องมีองค์ประกอบ 5 อย่าง หรือ เบลูจันรจ์ของชุมชนเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ดังภาพ 2

ภาพ 2 แสดงเบลูจันรจ์ของชุมชนที่เชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน
ที่มา: ประเวศ วะสี (2530: 33)

1. จิตใจที่มีธรรมะ มีความขยันหมั่นเพียร ไม่กลัวลำบาก ไม่โลภมาก มีสันโดษธรรม ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย จะกำหนดแบบแผนการผลิต และทำให้เกิดสมดุลทางเศรษฐกิจ
2. แบบแผนการผลิต เป็นแบบแผนการผลิตเพื่อกินเอง ใช้เอง ทำให้ต้องทำหลายอย่างเป็นเกษตรกรรมผสมผสาน ซึ่งทำให้มีกินมีใช้ครบ และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มีความสมดุล
3. ความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อมเกิดขึ้นเพราะแบบแผนการผลิตที่คำนึงถึงความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อมและขึ้นกับจิตใจของมนุษย์ที่ไม่โลภมากและการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ
4. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ การผลิตเพื่อกินเอง ใช้เอง ความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อมกับพฤติกรรมไม่ฟุ่มเฟือยทำให้เศรษฐกิจสมดุล มีเวลา และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
5. ชีวิตชุมชน ระบบชีวิตมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใกล้ตัว มีอาหารการกินเหลือเฟือ มีเวลาที่จะช่วยเหลือสังสรรค์กัน จึงเกิดเป็นวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น คือ มีความเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่กัน มีการช่วยเหลือกัน มีสถาบันครอบครัวที่มั่นคงมีการนับถือผู้เฒ่าผู้แก่ มีวัดเป็น

สถาบันของชุมชนที่ช่วยพัฒนาจิตใจ เป็นศูนย์กลางของการศึกษา การสาธารณสุข ทางศิลปวัฒนธรรม เป็นสถาบันสังคมสงเคราะห์ และเป็นเครื่องช่วยให้เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ

วิถีชีวิตเกษตรกรรมชนิดนี้ จึงเรียกว่า พุทธเกษตรกรรม ซึ่งมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. มุ่งเน้นความเจริญงอกงามของชีวิตด้านใน ไม่เน้นความมั่นคง ทางวัตถุ
2. ร่วมมือกับธรรมชาติ อาศัยสมดุลในระบบนิเวศน์
3. ไม่ใช้ทุน เน้นแรงงานและทรัพยากรท้องถิ่นหาง่าย
4. ใช้เนื้อที่พอประมาณ ไม่ใหญ่โตจนต้องพึ่งพิงเครื่องจักร หรือจ้างคนมาดูแล

ลักษณะดังกล่าวล้วนสรุปรวบยอดที่หลักประการสุดท้ายคือ การพึ่งตนเองในเบื้องต้น คือการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ สามารถยังชีพได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเอง ไม่ฝืดเคืองยากไร้หรือเป็นหนี้ ขึ้นต่อมาคือการพึ่งตนเองทางสติปัญญา สามารถที่จะดำเนินชีวิตโดยอาศัยวิญญานตนเองอย่างถูกต้องตามความเป็นจริงไม่ถูกผู้อื่นครอบงำ มิได้กำหนดหรือมีชีวิตขึ้นอยู่กับวัตถุธรรมแต่ฝ่ายเดียว หากแต่สามารถมีความสุขจากภาวะภายในนี้ ไม่เพียงแต่จะเป็นเกษตรกรรมที่เป็นสัมมาปฏิบัติ หากยังเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธเกษตรกรรมเลยทีเดียว

แนวคิดเครือข่ายการเรียนรู้

เสรี พงศ์พิศ (2532: 1-2) ได้นิยามแนวคิดของเครือข่าย คือ การรวมกลุ่มของบุคคลในชุมชน บุคคลระหว่างชุมชนกับชุมชน กลุ่มกับกลุ่ม ชุมชนกับชุมชน โดยมีหลักยึดตามขอบเขตของพื้นที่ ประเด็นเนื้อหาและสถานภาพทางสังคม และยังให้นิยามของกระบวนการเรียนรู้ คือ กระบวนการอันมีรากฐานอยู่ที่ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งไม่ได้แยกกระหว่างการเรียนรู้กับวิถีชีวิต การรู้และการปฏิบัติ เนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้เป็นหนึ่งเดียวกระบวนการดังกล่าวเกิดจากท้องถิ่นเหมาะสมกับท้องถิ่นช่วยให้บุคคลและชุมชนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้ องค์ประกอบสำคัญของภูมิปัญญาพื้นบ้าน การปฏิบัติแบบอย่างของผู้รู้ การอบรมสั่งสอนในบริบทสังคมคนนาคนม และการติดต่อที่สะดวกยิ่งขึ้น ทำให้การไปมาหาสู่ การดูงาน การร่วมกันทำข้ามเขตแดนของชุมชน อำเภอ จังหวัดและภาคเป็นไปได้ง่าย เนื้อหาและวิธีการหลายอย่างในกระบวนการนี้ถูกปรับเช่นเดียวกัน เกณฑ์การปรับตัวคือความต้องการ และสถานภาพการณที่เป็นจริงของชาวบ้านในท้องถิ่นแต่ละแห่ง เพื่อจุดมุ่งหมายของการพึ่งตัวเองและพึ่งพากันและกันอย่างมีศักดิ์ศรี

ซูเกียรติ ลีสุวรณ์ (2535: 10) พบว่าระบบการเรียนรู้ในท้องถิ่นชนบทภาคเหนือ ที่มีมาแต่เดิมเป็นระบบการถ่ายทอดความรู้ที่มีสืบทอดต่อกันมา ทรัพยากรที่ใช้ในการจัดการศึกษา เป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เหตุผลทางด้านทรัพยากรและสถานภาพการดำรงชีวิตในท้องถิ่น เป็นแรงจูงใจที่สำคัญในการเลือกเรียนวิชาของคนในท้องถิ่น ความสำเร็จของบรรพบุรุษที่ผ่านมา เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การถ่ายทอดความรู้ในครอบครัวมีการสืบทอดกันมา ปัจจัยหรือข้อจำกัด ทางด้านการคมนาคมติดต่อของท้องถิ่นสมัยนั้น เป็นสาเหตุที่ประชาชนเลือกใช้วิธีการเรียนรู้ใน ชุมชนแทนการส่งลูกหลานไปเรียนที่ไกลๆ โดยระบบการเรียนรู้ในท้องถิ่น เริ่มจากการถ่ายทอด ความรู้กันภายในครอบครัว อาศัยสื่อต่างๆ ที่สามารถแสวงหาได้ในท้องถิ่นเป็นสื่อการสอน กระบวนการถ่ายทอดความรู้ใช้วิธีการสอนและปฏิบัติจริงไปพร้อมกัน ผู้สอนคือผู้ใหญ่ใน ครอบครัวที่มีประสบการณ์ในเนื้อหาวิชาที่ต้องการถ่ายทอด ผู้เรียนคือลูกหลานหรือเครือญาติที่ ต้องการได้รับความสำเร็จในอาชีพบรรพบุรุษ การถ่ายทอดความรู้ในครอบครัวนี้จะเกิดขึ้น ตลอดเวลา ผู้เรียนเมื่อชำนาญแล้วจะกลายเป็นผู้สอนในรุ่นหลังๆต่อไป

แนวคิดการมีส่วนร่วม

สุธี วรประดิษฐ (2554: ระบบออนไลน์) ผู้รวบรวมแนวคิดการมีส่วนร่วมของ ประชาชน (People's Participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท ทั้งนี้ ตั้งแต่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทาง เศรษฐกิจ ได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top - down) มาเป็นจาก ระดับล่างขึ้นบน (Bottom - up) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Oakley (1984: 17) ได้ กล่าวไว้ว่า แนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้ เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing ingredient) ในกระบวนการพัฒนา การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น มี นักวิชาการได้อธิบายและให้ความหมาย ปัจจัย ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบของ ชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไว้มากมาย ซึ่งผู้วิจัยได้นำมากล่าวไว้เท่าที่จำเป็นและ สอดคล้องกับแนวทางการศึกษา ดังนี้

ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้
Cohen and Uphoff (1981: 6) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิก
ของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและ
เข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินงานกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการ
พัฒนานั้นอย่างเสมอภาค องค์การสหประชาชาติ หรือ United Nation (1981: 5) และ Reeder (1974:
39) ได้ให้ความหมายเจาะจงถึงการมีส่วนร่วมว่าการมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ทั้ง
ในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

นอกจากนี้ สุชาติ จักรพิสุทธิ์ (2547) ศึกษาเรื่องชุมชนกับการ มีส่วนร่วม
จัดการศึกษา สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิด
โอกาสให้สังคม องค์กรต่างๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิ หน้าที่ในการเข้ามามี
ส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและ
การรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผล
ประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ

2. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของ
ชุมชน ที่การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้ง ค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้
เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วย
ความสมัครใจ

จากแนวคิดและทัศนะที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด สามารถแยกประเด็นสรุปได้ว่า
การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นจาก เป้าหมายที่ต้องการ ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี
ความผูกพัน การเสริมแรง โอกาส ความสามารถ การสนับสนุน ความคาดหวังในสิ่งที่ต้องการ
โดยมีพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของเหตุผล
2. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของค่านิยม
3. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของประเพณี
4. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความผูกพัน ความเสนาหา

โดยสรุป การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น เกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ซึ่งการรื้อให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ผู้ดำเนินงานจะต้องมีความเข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มีปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีนักวิชาการ ได้เสนอแนวคิด ดังนี้

Koufman (1949: 7) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบท พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้ และระยะเวลาการอยู่อาศัยในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

นอกจากนี้ ประยูร ศรีประสาธน์ (2542: 5) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วม ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม มีด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ
2. ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม

3. ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปปัจจัยต่อการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมได้

ดังนี้

- 3.1 ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่างๆ
- 3.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้
- 3.3 การได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร และแหล่งที่มา

ของข่าวสาร

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

Fornaroff (1980: 104) เสนอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีขั้นตอนการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การวางแผน รวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่ต้องใช้ ตลอดจนการติดตามประเมินผล
2. การดำเนินงาน
3. การใช้บริการจากโครงการ
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

นอกจากนี้ อภิญา กังสนารักษ์ (2544: 14 – 15) ได้นำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ
2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยาการที่จะใช้ในโครงการ
3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวก็ได้

ส่วน อकिन รพีพัฒน์ (2547: 49) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
2. การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา
3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน

4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

ขั้นตอนการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2546) ได้สรุปและนำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมใน 2 ลักษณะ ได้แก่

ลักษณะที่ 1 มีขั้นตอน ดังนี้

1. การคิด
2. การตัดสินใจ
3. การวางแผน
4. การลงมือปฏิบัติ

ลักษณะที่ 2 มีขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดปัญหา
2. การวางแผน
3. การดำเนินงาน
4. การประเมินผล
5. การบำรุงรักษา และพัฒนาให้คงไว้

จากแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมดสรุปได้ว่า ขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมี 6 ขั้นตอน ได้แก่

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไข
2. ตัดสินใจกำหนดความต้องการ
3. ลำดับความสำคัญ
4. วางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน ทรัพยากร
5. วางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน ทรัพยากร
6. ดำเนินงานตามโครงการ และ/หรือ สนับสนุนการดำเนินงาน
7. ประเมินผล

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

จากขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น บนพื้นฐานของการเข้ามามีส่วนร่วม ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (2547:

ระบบออนไลน์) ได้นำเสนอความคิดเห็นผ่านบทความ “แลหน้าเศรษฐกิจสังคมไทย” สรุปการเข้ามีส่วนร่วมนของประชาชนได้ใน 2 ลักษณะ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่รัฐเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้เป็นการมองมาจากเบื้องบนหรือมาจากรัฐ ประชาชนเป็นเพียงผู้คอยรับนโยบายและปฏิบัติตาม

2. การมีส่วนร่วมที่เกิดจากความต้องการของประชาชนด้วยความสมัครใจโดยที่รัฐคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำหรือคอยอำนวยความสะดวกเท่านั้น

ทั้งนี้จากการที่กฎหมายได้กำหนดบทบาทของท้องถิ่นกับการจัดการศึกษาในสาระมาตรา 41 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่ระบุไว้ว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่น ทั้งนี้ วิชิต นันทสุวรรณ และ จันงค์ แรกพิณีจ (2541: 21-29) ได้นำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง การจัดการศึกษาในลักษณะนี้ เกิดจากความสามารถและความต้องการของคนในชุมชน ที่มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชน โดยยึดหลักให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยไม่มีการจำกัดของระยะเวลา สถานที่ เพศ และอายุ เป็นการเปิดโอกาสให้คนได้เรียนรู้ตามอัธยาศัยที่แท้จริง ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทหลักในการจัดการศึกษา ทั้งนี้ รูปแบบการมีส่วนร่วมตามแนวทางนี้ต้องอาศัยองค์ประกอบ 3 อย่างที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ คน ความรู้ และทรัพยากร โดยมีกระบวนการดำเนินการ คือ

1.1 การวิเคราะห์ – สังเคราะห์ ปัญหาชุมชน

1.2 หาทางออกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต

1.3 ดำเนินการสร้างกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้แก้ไขปัญหามีอยู่

1.4 ประเมินผลกิจกรรม

โดยการกำหนดเนื้อหาหรือกิจกรรมการเรียนรู้ จะเริ่มจากจุดเล็กๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันแล้วขยายออกไปสู่เนื้อหาหรือกิจกรรมที่ซับซ้อน และเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตทั้งหมด

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ชุมชนมีส่วนร่วมกับการเรียนในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นที่สัมพันธ์ และสอดคล้องกับความเป็นจริงของสภาพชุมชนสนองความต้องการและวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น โดยบุคคลในท้องถิ่น เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและประเมินผล

3. รูปแบบการเชื่อมประสานการจัดการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในรูปแบบนี้จะเกิดขึ้นเฉพาะกับชุมชนที่มีกระบวนการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง มีองค์กรชุมชนเพื่อจัดการเรียนรู้ร่วมกัน มีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนอื่น

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ตามที่ได้กล่าวมานั้น สรุปได้ว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้น นอกจากจะเป็นการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการพัฒนา การจัดการเรียนการสอนแล้ว นอกจากจะเป็นการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนแล้ว ยังเป็นไปในลักษณะของการร่วมกันจัดการศึกษาให้แก่คนในชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนนั้นๆ ด้วยบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมในระดับสูง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะพัฒนาความรู้ ทักษะ ของเกษตรกร ซึ่งเป็นประชาชนนอกระบบโรงเรียนในชุมชน จึงกำหนดใช้รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง โดยมุ่งหมายให้กลุ่มประชากรในชุมชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาความรู้ ทักษะ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และชุมชนได้ต่อไปอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน เกิดจากจิตใต้พิภพที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้เกิดผล ต่อความต้องการของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ทั้งนี้ ในการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมต้องคำนึงถึง วิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม เพราะกลุ่มคนในชุมชน มีความแตกต่างกันใน ลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ และการได้รับข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนโดยสรุปมีขั้นตอนทั้งสิ้น 5 ขั้นตอนคือ 1) การวิเคราะห์ - สังเคราะห์ปัญหาของชุมชน 2) การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต 3) การกำหนดกิจกรรม 4) การดำเนินกิจกรรม และ 5) การประเมินผลกิจกรรม ซึ่งเป็นขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยมีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวกเท่านั้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิมพ์ชนก สังข์แก้ว (2547: 109) รายงานว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมกลุ่มโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ได้เข้าร่วมโครงการ ฯ เนื่องจากประสบปัญหาด้านการผลิตการเกษตรเชิงเดี่ยว ที่ทำให้เกษตรกรต้องมีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งทำให้เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มขึ้นทุกปี

และเห็นว่าการทำเกษตรทฤษฎีใหม่นั้นสามารถทำให้เกษตรกรมีรายได้อัตโนมัติ ลดการใช้สารเคมี และลดค่าใช้จ่ายด้านปัจจัยการผลิต ซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรมีเงินออมเพิ่มขึ้น มีหนี้สินลดลง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ถวิลวดี บุรีกุล (2548: 1-3) รายงานว่า การมีส่วนร่วมสามารถอธิบายได้ในหลายมิติ ทั้งในแง่ของมิติความลึกทั้งในเชิงกว้าง ได้แก่

1. การมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจ โดยประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่างๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาชาติแต่ไม่ได้หวังจะให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการหรือวิจารณ์เนื้อหาของโครงการ
2. การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง หมายถึง การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัวเพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือและตอบสนองต่อโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น
3. ในเรื่องการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้นๆ ด้วย
4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นอาจเข้าใจอย่างกว้างๆ ได้ว่า คือ การที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่างๆ ในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อเขา
5. การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีสิทธิ และหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ไขปัญหาของเขา มีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นในเรื่องต่างๆ การระดมทรัพยากรท้องถิ่น และการเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ๆ เช่นเดียวกับการก่อตั้งและดำรงรักษาองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น
6. การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแข็งขัน ซึ่งหมายถึงว่า บุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้นได้เป็นผู้มีความริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายามตลอดจนความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความคิดริเริ่มนั้น
7. การมีส่วนร่วม คือ การที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่างๆ ในสภาพสังคมนั้นๆ ทั้งนี้โดยกลุ่มที่ดำเนินการ และความเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้ไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่างๆ

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน

เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 3 ประการ คือ

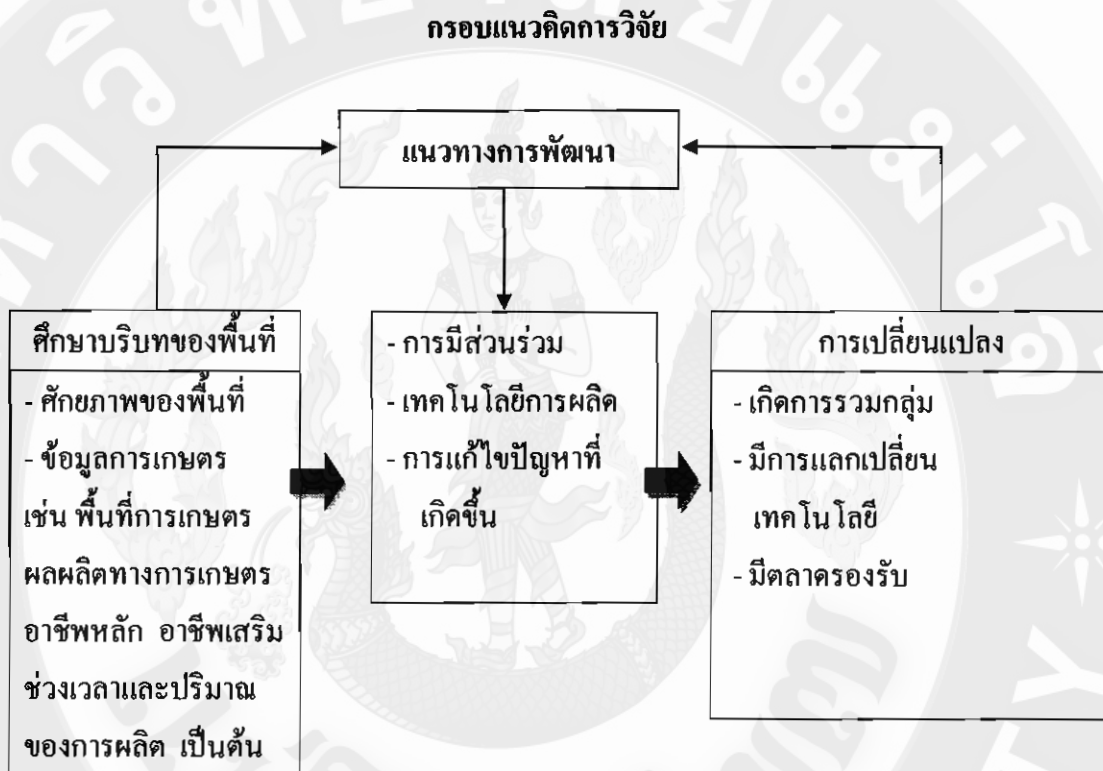
1. ต้องมีอิสรภาพ หมายถึง มีอิสระที่จะเข้าร่วมหรือไม่ก็ได้ การเข้าร่วมต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ การถูกบังคับให้เข้าร่วมไม่ว่าในรูปแบบใดไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม
2. ต้องมีความเสมอภาค ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมใดจะต้องมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้เข้าร่วมอื่นๆ
3. ต้องมีความสามารถ ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายจะต้องมีความสามารถพอที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมนั้นๆ หมายความว่า ในบางกิจกรรมแม้จะกำหนดว่าผู้เข้าร่วมมีเสรีภาพเสมอภาค แต่กิจกรรมที่กำหนดไว้มีความซับซ้อนเกินความสามารถของกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมย่อมเกิดขึ้นไม่ได้

นุชราตัม ปัญญาณี (2551: 126) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาศักยภาพผู้นำในกระบวนการทัศน์ใหม่ในพื้นที่โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการทัศน์ใหม่ของผู้นำพบว่ามี 3 ปัจจัย ปัจจัยแรกคือ ปัจจัยภายนอก ได้แก่โครงสร้างที่เป็นทางการเพียงด้านเดียวที่ไม่ตอบสนองต่อการเรียนรู้ของผู้นำขาดผู้เอื้ออำนวยและประสานให้เกิดการเรียนรู้ ปัจจัยที่สองคือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีน้อย ขาดการสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมสัมพันธ์ ที่ต้องมีความใกล้ชิดในการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ สร้างวัตถุประสงค์ และมีการเรียนรู้ร่วมกัน และปัจจัยตัวผู้นำเอง คือการที่ผู้นำเห็นศักยภาพการทำงานเพื่อส่วนรวม ที่ต้องผ่านการปฏิบัติจริงผ่านตัวผู้นำเอง เกิดจากการซึมซับจากตระกูลผู้นำและการเรียนรู้การปฏิบัติของผู้นำที่มีโอกาสจากการใช้ข้อมูลที่ได้จากการทำงาน มาคิดพิจารณา ใช้ประโยชน์ในการทำงานได้

จากปัจจัยที่สอง พบว่า การพัฒนาชุมชนนี้ ยังขาดความสัมพันธ์ในตัวของชุมชนเอง ต้องมีการระดมความคิดเพื่อหาทางพัฒนาชุมชน ต้องมีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมหาทางออกของปัญหาต่างๆ และสร้างวัตถุประสงค์โดยร่วมกันและในการศึกษากระบวนการพัฒนาศักยภาพผู้นำเพื่อสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาชุมชนพื้นที่โครงการพระราชดำริหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง กิ่ง อ.แม่อน จ.เชียงใหม่ พบว่าวิธีปฏิบัติของผู้นำชุมชนคาดหวังจะพึงพิงหน่วยงานภายนอกเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของชุมชนว่า สอดคล้องกับ สิ่งที่รัฐหยิบยื่นมาหรือไม่ เมื่อความเคยชินจากการเป็นผู้รับถูกส่งสมมายาวนานจึงทำให้แนวคิด การพัฒนาชุมชนของผู้นำยังอยู่ภายใต้กระบวนการทัศน์แบบเดิม นั่นคือรอให้เขามาพัฒนา ไม่นัดที่จะคิดด้วยตนเอง ไม่ได้ใช้ฐานข้อมูลจากสถานการณ์ความต้องการจริง

โครงการหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง เป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีหน่วยงานภาครัฐต่างๆ เข้ามาดำเนินการอย่างมากมาย ทำให้ผู้นำ และชาวบ้านใน

ตำบลเกิดความเคียดชังในการรับ และดำเนินการต่างๆ จากภาครัฐ เอกชน หรือนุกลภายนอก เป็นเหตุให้ชาวบ้านเองไม่มีความมั่นใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งการพัฒนาด้วยตนเอง ต้องรอการช่วยเหลือ สนับสนุนจากนุกลภายนอก

ภาพ 3 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การทำปัญหาพิเศษเรื่อง เรื่อง การพัฒนาผู้ปลูกผักสวนครัว ในพื้นที่ตำบลบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยเลือกการใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งเป็นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของเกษตรกรภายในหมู่บ้าน ศึกษาบริบทของพื้นที่ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลและบางส่วนได้จากการค้นคว้าเอกสาร ตำรา งานวิจัย ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะได้คำตอบที่ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา ใช้วิธีการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิด การจัดเวทีเน้นการสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง เพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน โดยการพูดคุยถึงความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตต่างๆ ไป โดยผู้วิจัยและคณะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ดำเนินการ

สถานที่ดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเกษตรกรที่เป็นปลูกผักสวนครัวไว้บริโภค ที่เหลือจำหน่าย ในหมู่บ้านสหกรณ์หมู่ที่ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่โดยมีการคัดสรรผู้ที่ทำการเกษตรแบบยังชีพที่มีใจอาสา รับรู้ และเข้าใจในวัตถุประสงค์และความสำคัญในการหาแนวทางการพัฒนาในเรื่องที่ผู้ทำวิจัยทำการศึกษา จำนวน 10 ราย

เทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือการวิจัย โดยการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์ การสังเกตสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มย่อย ทุกขั้นตอนจะอาศัยการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องทุกขั้นตอน

1. การสัมภาษณ์ (Interview schedule) เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยมีการสื่อสารกันระหว่างผู้ถามกับผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้การสื่อสารจะต้องมีจุดมุ่งหมาย โดยใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างแน่นอน มีลักษณะคล้ายคลึงกับแบบสอบถามแบบเลือกตอบ ประกอบด้วยข้อคำถามและคำตอบเอาไว้ให้ผู้ตอบเลือกหลายคำตอบ ผู้เก็บรวบรวมข้อมูลจะสัมภาษณ์ตามเนื้อหาในแบบโดยอ่านคำถาม

2. การสังเกต (Observation) ใช้บันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งกระบวนการวิจัย นับตั้งแต่เริ่มการวิจัย จนถึง การการจัดกิจกรรมที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและประเด็นที่ยังไม่สามารถหาข้อสรุปได้ โดยข้อมูลมาจากการประมวลผล การจดบันทึก การถอดความคิดเห็นออกมาเป็นบทสนทนา นำข้อมูลที่ได้มาตีความหมายในรูปของการวิเคราะห์ สังเคราะห์ร่วมกันเพื่อได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา เป็นผู้คอยจุดประเด็นในการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนา ซึ่งเลือกมาจากประชากรเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้

4. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งข้อมูลที่มีผู้เก็บรวบรวมไว้แล้ว เป็นข้อมูลในอดีต และมักจะเป็นข้อมูลที่ได้ผ่านการวิเคราะห์เบื้องต้นมาแล้ว ผู้ใช้นำมาใช้ได้เลย จึงประหยัดทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย ได้แก่ ข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับเรื่องที่ทำการศึกษา เก็บรวบรวมจากรายงาน เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าจากห้องสมุด และจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

วิธีการรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ จะดำเนินการศึกษาในบริเวณพื้นที่ บ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการศึกษา 3 ชั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาริบทชุมชน โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่มย่อย กับบุคคลกลุ่มบุคคลเป้าหมาย เพื่อให้ทราบประวัติชุมชน ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี วัฒนธรรม

2. การพัฒนาผู้ปลูกผักสวนครัว โดยการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อให้ได้แนวคิดของผู้ปลูกผักสวนครัว หาจุดแข็ง จุดอ่อนความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกลุ่ม แนวทางการพัฒนากลุ่ม การอบการดำเนินงานของกลุ่ม ตลอดจนความสามารถด้านต่างๆ ของกลุ่ม

3. การสรุปผลการวิจัย เป็นการเก็บรวบรวมประเด็นที่สำคัญทั้งหมดมาเรียบเรียงให้ต่อเนื่อง ตั้งแต่ต้นจนจบ จากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) นำมาเรียบเรียง วิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปของผลการวิจัยในครั้งนี้

วิธีการตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเป็นเรื่องเดียวกัน และเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ ความชัดเจน ความน่าเชื่อถือและหาความสัมพันธ์ของข้อมูล ภายใต้อสภาพเงื่อนไขของเหตุการณ์ บุคคลและระยะเวลาที่เป็นรายละเอียดของข้อมูลกับสภาพการที่ได้มาซึ่งข้อมูล และอีกวิธีหนึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูลโดยคนในชุมชนเอง หรือที่เรียกว่ากินข้อมูลให้ชุมชนเอง

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ทำการวิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกับการเก็บข้อมูลที่ ได้ มีการจัดระเบียบหมวดหมู่ตามขอบเขตเนื้อหา ทำการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย คือการนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ แล้วจัดบันทึกไว้ในลักษณะบรรยายมาตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากปรากฏการณ์ที่มองเห็น

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาผู้ปลูกผักสวนครัวบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการสร้างกลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวของหมู่บ้านสหกรณ์ 6 และหาแนวทางการพัฒนากลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวของบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้กระบวนการวิจัยไม่ได้เริ่มต้นจากชุมชนมาตั้งแต่แรก แต่เกิดจากผู้วิจัยเป็นผู้เริ่มประเด็น และชี้แจงให้ชุมชนเข้าใจถึงประโยชน์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน และวิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อหาคำตอบสำหรับตอบ โจทย์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ทั้งนี้ผลการวิจัยที่ได้สามารถนำมาประมวลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและแบ่งออกได้ ดังนี้

1. สภาพพื้นที่และลักษณะทั่วไปของบ้านสหกรณ์ 6
2. การทำการเกษตรกรรมด้านการปลูกผักสวนครัวของเกษตรกรบ้านสหกรณ์ 6
3. การสร้างกลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวของหมู่บ้านสหกรณ์ 6
4. แนวทางการพัฒนากลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวบ้านสหกรณ์ 6

สภาพพื้นที่และลักษณะทั่วไปของบ้านสหกรณ์ 6

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่

สภาพพื้นที่ของหมู่บ้านเป็นที่ราบเชิงเขาพื้นที่ลาดเอียงลงมาทางทิศใต้ของหมู่บ้าน มีภูเขาและป่าไม้อยู่รอบๆ หมู่บ้าน มีพื้นที่ทำการเกษตรอยู่บริเวณทิศเหนือและทิศตะวันตกของหมู่บ้าน พื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่รับน้ำจากน้ำฝน และมีบางส่วนรับน้ำจากอ่างเก็บน้ำ

สภาพแหล่งน้ำ

บ้านสหกรณ์ 6 มีแหล่งน้ำที่สำคัญ ดังนี้

1. ลำห้วย มี 2 สาย ได้แก่ ลำห้วยแม่แพม และลำห้วยดินคำ
2. อ่างเก็บน้ำ จำนวน 2 อ่าง ได้แก่ อ่างเก็บน้ำแม่แพม และอ่างเก็บน้ำห้วยดินคำ

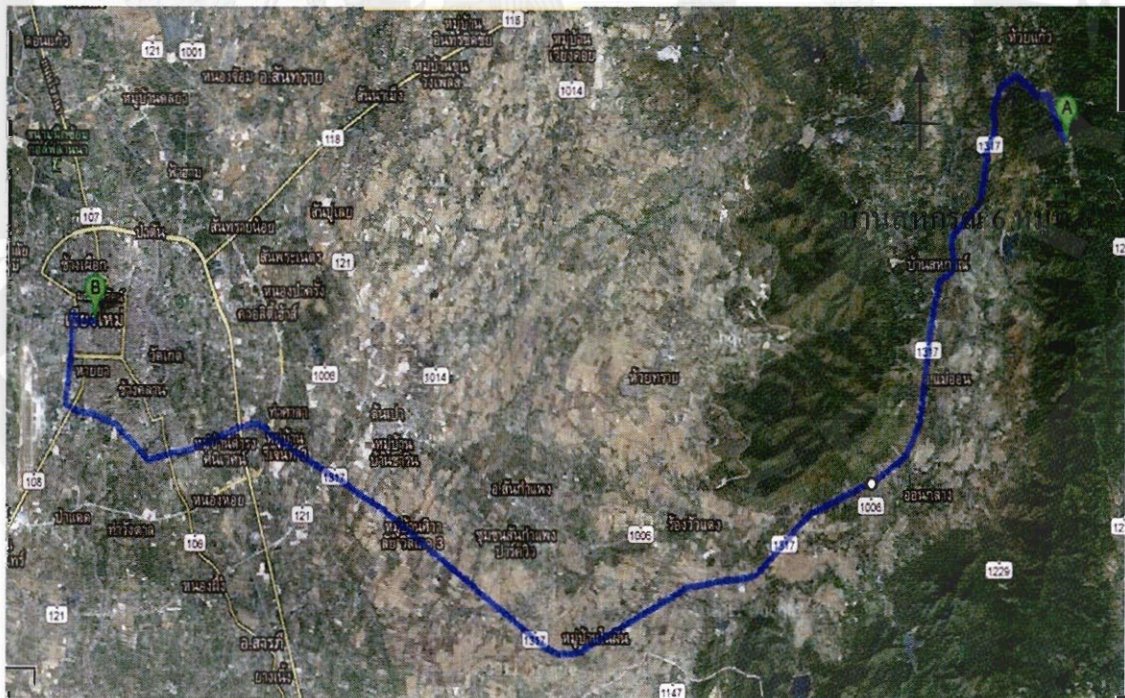

สภาพดิน

บ้านสหกรณ์ 6 สภาพดินส่วนมากที่พบในพื้นที่เป็นดินที่อยู่ในกลุ่มดินที่ 29 คือมีสภาพเนื้อดินเป็นพวกดินเหนียว ดินมีสีน้ำตาลเหลือง หรือแดง เกิดจากวัตถุต้นกำเนิดดินพวกตะกอนลำนํ้า หรือเกิดจากการสลายตัวผุพังของดินหลายชนิด ที่มีเนื้อละเอียด พบบริเวณที่ดอนที่เป็นลูกคลื่นจนถึงเนินเขา มีความลาดชันประมาณ 3-25 % เป็นดินลึก มีการระบายน้ำดี มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติค่อนข้างต่ำ pH ประมาณ 4.5-5.5 และมีปัญหาเรื่องการชะล้างพังทลายของดินสามารถใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตร ปลูกได้ทั้งพืชไร่ ไม้ผล ไม้ยืนต้น และพืชผัก

การคมนาคม

หมู่บ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ มีระยะทางห่างจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 50 กิโลเมตร โดยมีเส้นทางคมนาคมทางหลัก ได้แก่ ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1317 ดังภาพ 4

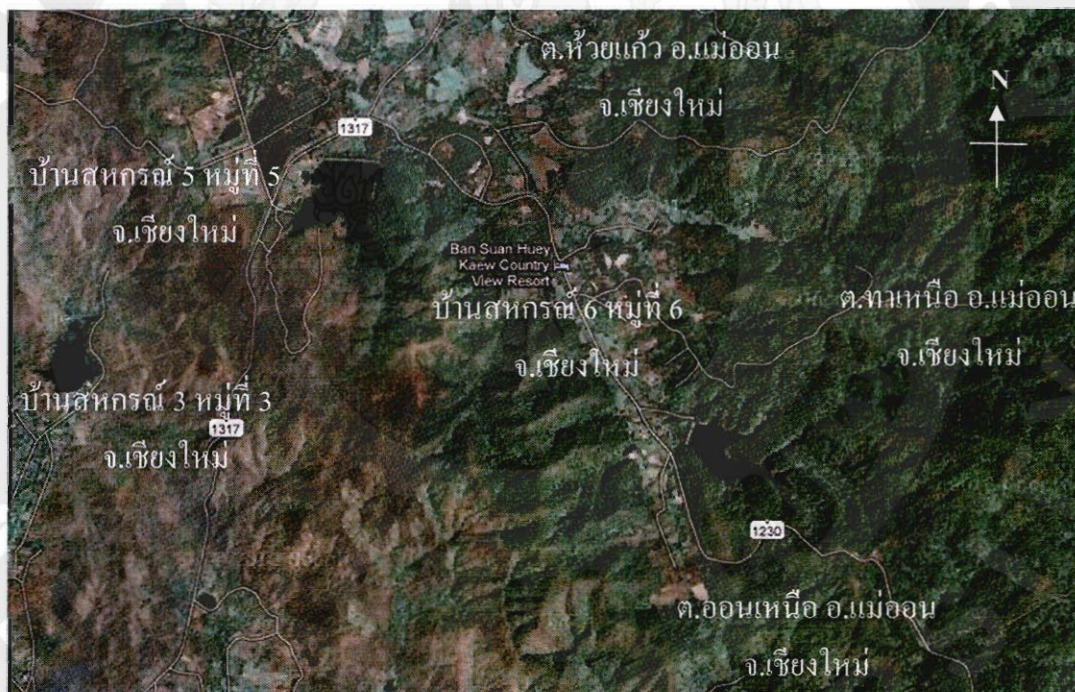

ภาพ 4 ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงเส้นทางจากบ้านสหกรณ์ 6 ถึง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

อาณาเขตติดต่อ

บ้านสหกรณ์ 6 เป็นหมู่บ้านหมู่ที่ 6 ใน 8 หมู่บ้าน ของตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่ มีอาณาเขตติดต่อ ดังภาพ 5 ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลห้วยแก้ว อำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลออนเหนือ อำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านสหกรณ์ 5 หมู่ที่ 5 และบ้านสหกรณ์ 3 หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่

ภาพ 5 ภาพถ่ายดาวเทียมบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่

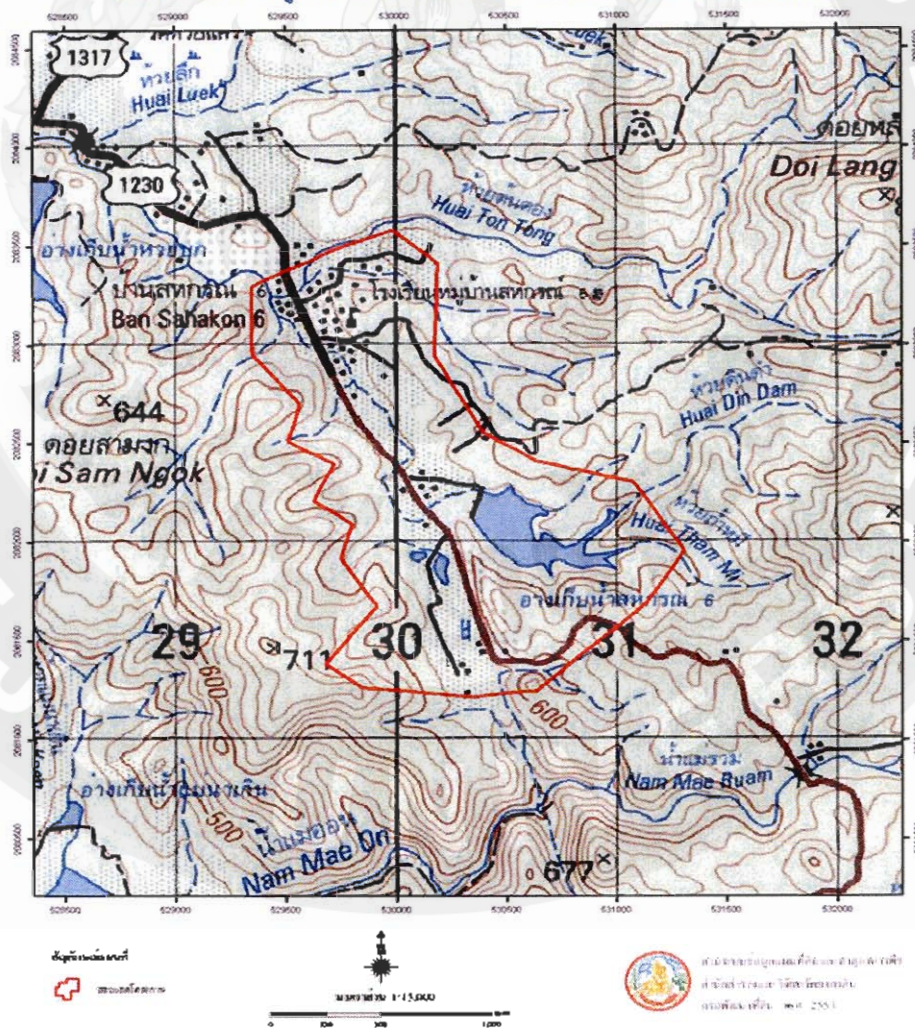

การใช้ประโยชน์ที่ดิน

พื้นที่บ้านสหกรณ์ 6 มีพื้นที่ทั้งสิ้นโดยประมาณ 4.30 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 2,689 ไร่ จำแนกตามการใช้ประโยชน์ในพื้นที่บ้านสหกรณ์ 6 ดังนี้

พื้นที่ป่าไม้และภูเขา	2,138 ไร่
พื้นที่ทำการเกษตร	435 ไร่
พื้นที่อยู่อาศัย	97 ไร่
พื้นที่สาธารณะและอื่นๆ	19 ไร่

แผนที่แสดงขอบเขตโครงการหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

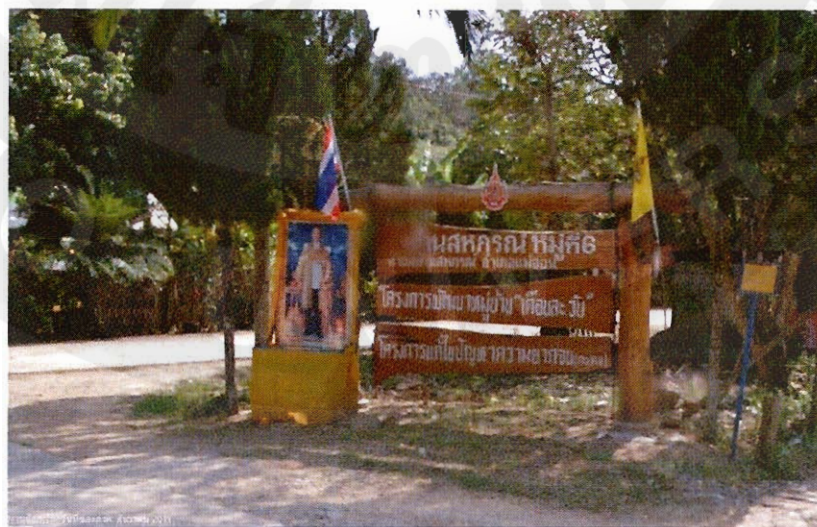

ภาพ 7 แผนที่ขอบเขตบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ที่มา: โครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (2556: ระบบออนไลน์)

ประวัติความเป็นมาบ้านสหกรณ์ 6

หมู่บ้านสหกรณ์ 6 ตั้งขึ้นเมื่อปี 2520 สมาชิกรุ่นแรกๆ มาจากจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือ ได้แก่ แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน พะเยา และเชียงใหม่ มีสมาชิกที่ได้รับการจัดสรรให้เข้ามาอยู่ครั้งแรกจำนวน 40 ครอบครัว มีนายทอง อินดาพรหม เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก อยู่ในโครงการหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง ซึ่งเป็นโครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชการองค์ปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรผู้ยากจนซึ่งไม่มีที่ดินทำกิน เป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง ให้มีที่ดินทำกินในรูปของหมู่บ้านสหกรณ์ โดยสมาชิกของสหกรณ์สามารถใช้ที่ดินทำกินตลอดไปเป็นมรดกตกทอดจนชั่วลูกชั่วหลาน แต่สิทธิที่ดินยังคงเป็นกรรมสิทธิ์ของหมู่บ้านสหกรณ์ ซึ่งการดำเนินการประกอบด้วย ๔ หน่วยงาน คือ ๑. ประกอบ หุตะสิงห์ องค์มนตรี เป็นประธานกรรมการในสมัยนั้น (ปัจจุบันพลอากาศเอกกำธน สินธวานนท์ องคมนตรี เป็นประธานกรรมการ) มีปลัดกระทรวงมหาดไทยและปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นรองประธาน และกรรมการอื่นๆ ประกอบด้วยอธิการบดีกรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับสำนักงานปฏิรูปที่ดินกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ อธิบดีมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ กรรมการผู้จัดการใหญ่ธนาคารกรุงไทยจำกัด ผู้อำนวยการปฏิบัติงานภาคสนามอีก 1 ชุด ประกอบด้วยผู้อำนวยการปฏิบัติงานภาคสนามและเจ้าหน้าที่สังกัดสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ต่อมาในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2524 โครงการหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง ได้จดทะเบียนเป็นสหกรณ์การเกษตรหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพงจำกัด

ภาพ 8 ป้ายทางเข้าหมู่บ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

สังคมและวัฒนธรรม

ประชากร

ปัจจุบันประชากรบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 มีจำนวนทั้งหมด 111 ครัวเรือน มีสมาชิกทั้งหมด 340 คน แบ่งเป็นชาย 170 คน หญิง 170 คน (คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านสหกรณ์ 6, 2555)

วัฒนธรรมประเพณี

บ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 มีวัฒนธรรมประเพณี ที่ปฏิบัติเป็นประจำทุกปี (คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านสหกรณ์ 6, 2555) ได้แก่

1. ทำบุญวันพระ ในหนึ่งเดือนจะมีการทำบุญทางศาสนา (วันพระ) 4 วัน ผู้เฒ่าผู้แก่จะเดินทางไปทำบุญตักบาตรที่วัดในตอนเช้า โดยนำรูปเทียน ข้าวตอกดอกไม้ อาหารคาวหวาน ถวายพระ นำดอกไม้ใส่ขันแก้วตั้ง 3 ฟังเทศน์ เพื่อเป็นการทำบุญไปในภาคหน้า แต่ถ้าเป็นวันพระในช่วงเทศกาล เช่นวันเข้าพรรษา ผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะไปทำบุญในตอนบ่ายอีกครั้งหนึ่ง โดยไปฟังเทศน์ที่วัดเพื่ออบรมจิตใจให้สงบเป็นการศึกษารวมมะ
2. วันขึ้นปีใหม่ ประชาชนในหมู่บ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ เด็ก เยาวชน จะเดินทางไปทำบุญตักบาตรที่วัดในตอนเช้า โดยนำรูปเทียน ข้าวตอกดอกไม้ อาหารคาวหวาน ถวายพระ นำดอกไม้ใส่ขันแก้วตั้ง 3 ฟังเทศน์ เพื่อเป็นการทำบุญไปในภาคหน้า เพื่ออบรมจิตใจให้สงบ ทำสิ่งที่ดีงาม และเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว เป็นการต้อนรับการเริ่มต้นปีใหม่
3. วันสงกรานต์ “ประเพณีปีใหม่เมือง” ของชาวล้านนา ในวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี ถือกันว่า “เป็นวันสังขารล่อง” มีการจุดประทัด เพื่อส่งสังขารในตอนกลางคืนและเวลาใกล้รุ่งเช้า ของวันที่ 13 เมษายน วันที่ 14 เมษายน ถือเป็น “วันเนา” เป็นวันที่ห้ามพูดจาหยาบคาย ห้ามทะเลาะกัน เป็นวันรวมญาติ วันครอบครัว วันนี้จะมีการจัดเตรียมทำขนม อาหาร ดอกไม้ รูป เทียน ตุง เพื่อเตรียมไปทำบุญที่วัดในตอนเช้า ของวันที่ 15 เมษายน และตอนเย็นวันที่ 14 เมษายน จะมีการช่วยขนทรายเข้าวัด และในวันนี้ก็ควรนำทรายเข้าไปในวัด เพราะมีความเชื่อว่าเป็นปีที่เราเดินเข้าวัดได้นำทรายติดออกมาจากวัด และในวันนี้จะนำทรายเข้าไปไว้ในวัดเพื่อที่จะช่วยกันก่อเจดีย์ทรายเพื่อเช้าของวันที่ 15 เมษายน จะได้นำตุงมาปัก เพื่อทำพิธีทางศาสนาและจะมีการแห่ไม้ค้ำ โดยจัดเตรียมหาต้นไม้มี่กิ่งเป็นง่าม ขนาดพอเหมาะนำมาแกะเอาเปลือกออกแล้วใช้ขมิ้นทาให้มีสีเหลืองนำกรวยดอกไม้มัดผูกติดไว้ที่กิ่งไม้ตอนบน เพื่อนำไปค้ำดินโพธิ์อยู่ที่วัด โดยมีความเชื่อทางศาสนาว่า จะทำให้อายุยืนยาวเหมือนดินโพธิ์ และในวันที่ 15 เมษายนนี้ถือเป็นวัน “พญาวัน” เป็นวันที่ดีที่สุดในหนึ่งปี และเป็นวันที่เด็ก ผู้ที่มีอายุน้อย จะนำสิ่งของ เช่น ข้าวเกรียบ

ผงซักผ้า ยาสระผม ข้าวแคบ ข้าวแตน ผลไม้ เครื่องนุ่งห่ม ของใช้ กล้วยดอกไม้ นำไปขอขมาต่อผู้สูงอายุเพื่อเป็นการขอพรเป็นสิริมงคลกับตนเอง และถือเป็นโอกาสสำคัญที่ลูกหลานได้มาพบเยี่ยมสอบถามความเป็นอยู่ของผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งเรียกว่าประเพณีดำหัว

4. งานปอยหลวง เป็นงานทำบุญฉลองของทางศาสนา เช่น มีการสร้างโบสถ์ ศาลา วิหาร เมื่อสร้างเสร็จแล้วจะมีการฉลอง (ปอยหลวง) ประชาชนในหมู่บ้าน และทุกหัววัดในเขตอำเภอจะแห่ครัวทาน คือ ต้นเงิน ประดับด้วยดอกไม้ ขนม สมุด ดินสอ ผ้า เป็นต้น

5. พิธีสืบชะตาบ้าน ชาวบ้านจะไปช่วยกันจัดเตรียมเครื่องครัวเพื่อประกอบพิธีสืบชะตาหลวงที่วัดเพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ โดยจัดเตรียมสิ่งของ ประกอบด้วย ดอกไม้ธูปเทียน อาหารคาว หวาน เพื่อเป็นสิริมงคลในหมู่บ้าน และเป็นขวัญและกำลังใจของคนในหมู่บ้าน

6. ประเพณีลอยกระทง (ขี้เป็ง) เป็นประเพณีที่กระทำสืบกันมาเป็นเวลาช้านาน จะถือวันเพ็ญเดือนสิบสองของทุกปี เป็นวันลอยกระทง เพื่อเป็นการขอขมาต่อแม่น้ำคงคา เป็นการชำระล้างเคราะห์ตามความเชื่อมาแต่โบราณ โดยแต่ละบ้านจะจัดตกแต่งประดับประดาประติมากรรมของแต่ละบ้านให้สวยงาม มีการประดับดอกไม้ ต้นไม้ จุดเทียน ให้สว่างไสวสวยงาม และกลางคืนจะมีการแห่ขบวนกระทงซึ่งชาวบ้านได้ช่วยกันตกแต่ง ประดับประดา ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามให้คงอยู่ตลอดไป

7. ประเพณีงานบุญบั้งไฟ ประเพณีเริ่มมีขึ้นมาประมาณ 10 ปีโดยถือเอาวันออกพรรษาของทุกปีจัดงานบุญบั้งไฟ เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ตลอดไป และส่งเสริมความสามัคคีในการร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจ พัฒนาชุมชนของตนเอง

สถานที่สำคัญของหมู่บ้าน

1. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสิรินธร บ้านสหกรณ์ 6
2. วัดสหกรณ์ 6
3. อ่างเก็บน้ำแม่แพม มีขนาด 72.5 ไร่
4. อ่างเก็บน้ำห้วยบก มีขนาด 70 ไร่

กลุ่มในหมู่บ้าน

1. กลุ่มสมาชิกโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว
2. กลุ่มเกษตรอินทรีย์/น้ำยาล้างจาน
3. กลุ่มปุยอินทรีย์
4. กลุ่มไม้ดอกไม้ประดับ

5. กลุ่มเลี้ยงโคเนื้อพื้นเมือง
6. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
7. กองทุนหมู่บ้าน
8. กองทุนโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข.คจ.)
9. กองทุนกลุ่มสตรี
10. กลุ่มสหกรณ์
11. กลุ่มธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)
12. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
13. กลุ่มเพาะเห็ด
14. กลุ่มหน่อไม้อัดπίบ

การทำการเกษตรกรรมด้านการปลูกผักสวนครัว ของเกษตรกรบ้านสหกรณ์ 6

ข้อมูลส่วนบุคคลของเกษตรกรตัวอย่าง

เกษตรกรตัวอย่างที่ทำการศึกษามาจากการคัดเลือกเกษตรกรบ้านสหกรณ์ 6 ที่ทำการผลิตพืชผักสวนครัวไว้เพื่อบริโภคและจำหน่าย จำนวน 10 รายจาก 111 ครัวเรือนหรือร้อยละ 9.1 ของจำนวนครัวเรือนในหมู่บ้าน ผลการศึกษาพบดังนี้

เพศ

พบว่าเกษตรกรส่วนมากเป็นเพศชาย ร้อยละ 70 และร้อยละ 30 เป็นเพศหญิง แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยยังให้ความสำคัญกับเพศชายในด้านการทำการเกษตร ดังตาราง 1

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชายซึ่งเป็นลักษณะของสังคมไทยโดยทั่วไปที่เพศชายจะเป็นหัวหน้าครอบครัว โดยเฉพาะสังคมของเกษตรกรแล้วมักจะนิยมให้บิดาเป็นใหญ่เสมอ ดังที่ ชรรยง สิทธิชัย (ม.ป.ป.: 5 อ้างใน สุรินทร์ สุริยวงศ์, 2535: 31) ได้กล่าวถึงลักษณะของครอบครัวไทยบิดาเป็นใหญ่ในครอบครัว (patriarchal) บิดาเป็นผู้มีอำนาจในการบังคับบัญชาทุกคนในครอบครัวหรือมีอำนาจในการตัดสินใจปัญหาต่างๆของครอบครัว สำหรับเพศหญิงที่เป็นการเกษตร เป็นหญิงหม้าย และสามีไปทำงานต่างจังหวัด

ตาราง 1 แสดงเพศของเกษตรกรที่ให้ข้อมูล

เพศ	จำนวน	
	คน	ร้อยละ
ชาย	7	70.00
หญิง	3	30.00
รวม	10	100.00

อายุ

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนมากร้อยละ 50 มีอายุระหว่าง 56-60 ปี รองลงมา ร้อยละ 20 มีอายุระหว่าง 36-40 ปี และอายุมากกว่า 60 ปีและร้อยละ 10 มีอายุ 40-45 ปี ผู้ที่มีอายุมากที่สุดคือ 67 ปี และมีอายุน้อยที่สุดคือ 36 ปี โดยเฉลี่ยแล้วอายุของเกษตรกร คือ 52 ปี เห็นได้ว่า เกษตรกรผู้ปลูกผักส่วนมาก ร้อยละ 70 มีอายุมากกว่า 55 ปี จากการสอบถามนายอินทร ไชยศิลป์ (2555: สัมภาษณ์) ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านสหกรณ์ 6 พบว่าภายในหมู่บ้านสหกรณ์ 6 ประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 55 ปี ส่วนมากหลังฤดูเพาะปลูก และเก็บเกี่ยว จะหันไปทำงานในตัวเมืองหรือต่างจังหวัด สำหรับผู้ที่ทำงานในหมู่บ้านพบว่าเป็นผู้มีภาระที่ต้องรับผิดชอบในครอบครัว เช่น ดูแลลูกที่ยังเด็ก หรือดูแลบุพการีผู้สูงอายุ ดังตาราง 2

ตาราง 2 แสดงอายุของเกษตรกรที่ให้ข้อมูล

อายุ (ปี)	จำนวน	
	คน	ร้อยละ
36-40	2	20.00
41-45	1	10.00
46-50	-	-
51-55	-	-
56-60	5	50.00
มากกว่า 60	2	20.00
รวม	10	100.00

ระดับการศึกษา

หมายถึง วุฒิสถูที่สุดที่เกษตรกรได้ศึกษาเล่าเรียนในสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรร้อยละ 40 จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา รองลงมาร้อยละ 30 จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยสัมพันธ์กับอายุของเกษตรกรที่ส่วนมาก เกษตรกรร้อยละ 70 มีอายุมากกว่า 55 ปี ซึ่งเป็นวัยของผู้สูงอายุ ที่สมัยนั้นยังให้ความสำคัญกับระดับการศึกษาน้อย แต่ตอนหลังยังได้รับการศึกษาเพิ่มเติมจากการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ซึ่งราษฎรผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไปและอายุไม่มาก มักจะมาทำงานในเมืองหรือต่างจังหวัด จะกลับเข้าหมู่บ้านเมื่อถึงวันสำคัญตามประเพณี หรือฤดูเพาะปลูกประจำปี ซึ่งสอดคล้องกับที่ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2529: 59) ได้กล่าวว่าการศึกษาในชนบทส่วนใหญ่เป็นการศึกษาภาคบังคับ สถานการณ์ศึกษาในชนบททั่วไปยังมีปริมาณและคุณภาพต่ำกว่าเขตเมือง นอกจากนี้ บุญสม วราเอกศิริ (2539: 4) ยังได้กล่าวว่า สาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชากรในชนบทมีการศึกษาดำหรือขาดมาตรฐานการศึกษา ก็เนื่องมาจากว่าชนบทนั้นมักอยู่ห่างไกลจากความเจริญ ขาดแคลนสถานศึกษา รวมทั้งส่วนใหญ่ยังมีปัญหาหารายได้ต่ำตามมาด้วย ดังตาราง 3

ตาราง 3 แสดงระดับการศึกษาของเกษตรกรที่ให้ข้อมูล

ระดับการศึกษา	จำนวน	
	คน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	4	40.00
มัธยมศึกษาตอนต้น	3	30.00
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	3	30.00
รวม	10	100.00

สถานภาพสมรส

ผลการวิจัยพบว่าเกษตรกรร้อยละ 90 เป็นผู้ที่สมรส ร้อยละ 10 เป็นหม้าย แต่ทุกคนผ่านการสมรสแล้ว บุญสม วราเอกศิริ (2539: 4) ยังได้กล่าวว่า เกษตรกรส่วนมากที่มีสถานภาพสมรสแล้ว จะเป็นบุคคลที่มีความคิดรอบคอบ สุขุม เพราะการแต่งงานแล้วเป็นสิ่งที่คิดว่าจะต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อตนเอง มีเหตุผลมากยิ่งขึ้นและมีความมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพ ดังตาราง 4

ตาราง 4 แสดงสถานภาพสมรสของเกษตรกรที่ให้ข้อมูล

สถานภาพสมรส	จำนวน	
	คน	ร้อยละ
โสด	-	-
สมรส	9	90.00
หม้าย/หย่าร้าง	1	10.00
รวม	10	100.00

รายได้

จากการวิจัยพบว่าจำนวนเกษตรกรที่มีรายได้ระหว่าง 5,001-10,000 บาทต่อเดือน มีร้อยละ 80 มีรายได้ระหว่าง 10,001-15,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 20 และยังพบว่าเกษตรกรทุกราย ผ่านมาตรฐานตัวชี้วัดขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) คือ มีรายได้ต่อปี มากกว่า 23,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2554: ระบบออนไลน์) สํารวจครัวเรือนของบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ เก็บข้อมูลครัวเรือนได้ 87 ครัวเรือน พบว่าไม่ผ่านตัวชี้วัดขั้นพื้นฐาน (จปฐ.) เรื่องรายได้ต่อครัวเรือน เพียง 1 ครัวเรือน คิดเป็น ร้อยละ 1.15 จากการสังเกตพบว่าข้อมูลที่สัมภาษณ์เป็นข้อมูลจากการประมาณการ เป็นรายได้รวมจากส่วนอื่นบ้าง เช่น ได้จากบุคคลในครอบครัว เบี้ยผู้สูงอายุ เป็นต้น ดังตาราง 5

ตาราง 5 แสดงรายได้ต่อเดือนของเกษตรกรที่ให้ข้อมูล

รายได้ต่อเดือน	จำนวน	
	คน	ร้อยละ
5,001-10,000	8	80.00
10,001-15,000	2	20.00
มากกว่า 15,000	-	-
รวม	10	100.00

ประชากรในครัวเรือน

จากการวิจัยพบว่าประชากรในครัวเรือนที่มี 3 คนต่อครัวเรือนมีจำนวนร้อยละ 30 และประชากรในครัวเรือนที่มี 1, 4, และ 5 มีจำนวนร้อยละ 20 ส่วนประชากรในครัวเรือนที่มี 2 คนต่อครัวเรือน มีจำนวนร้อยละ 10 จากการศึกษาข้อมูลพบว่า จำนวนครัวเรือนส่วนมาก ร้อยละ 80 มีประชากรในครัวเรือน มากกว่า 2 คน และค่าเฉลี่ยประชากรอยู่ที่ ครัวเรือนละ 3 คน ดังตาราง 6

ตาราง 6 แสดงจำนวนประชากรในครัวเรือน

ประชากรในครัวเรือน (คน)	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
1	2	20.00
2	1	10.00
3	3	30.00
4	2	20.00
5	2	20.00
รวม	10	100.00

แรงงานในครัวเรือน

จากการวิจัยพบว่าแรงงานในครัวเรือน (ภาพ 9) ที่มี 2 คนต่อครัวเรือน มีจำนวนร้อยละ 70 และแรงงานในครัวเรือนที่มี 1 คนต่อครัวเรือน มีจำนวนร้อยละ 30 ซึ่งสอดคล้องกับตาราง 6 แสดงจำนวนประชากรที่พบว่าร้อยละ 80 มีสมาชิกในครัวเรือนมากกว่า 2 คน ดังตาราง 7

ตาราง 7 แสดงจำนวนแรงงานในครัวเรือน

แรงงานในครัวเรือน (คน)	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
1	6	30.00
2	7	70.00
รวม	10	100.00

ภาพ 9 แรงงานของเกษตรกร

การประกอบอาชีพ

จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรมีอาชีพหลักทำการเกษตรกรรมและมีรายได้หลักจากการเกษตรร้อยละ 100 สำหรับอาชีพรองและรายได้รอง ได้แก่ รับจ้างทั่วไป ร้อยละ 80 อาชีพประกอบธุรกิจการค้าร่วมกับรับเงินเดือนประจำ ร้อยละ 10 และจากการสอบถามผู้ที่รับเงินเดือนประจำพบว่าเป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านสหกรณ์ 6 แต่เนื่องด้วยมิใช่ข้าราชการประจำจึงถือว่ามีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร ดังตาราง 8

ตาราง 8 แสดงลักษณะการประกอบอาชีพ

ชนิดอาชีพ	อาชีพหลัก/รายได้หลัก		อาชีพรอง/รายได้รอง	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
ประกอบอาชีพการเกษตร	10	100.00	-	-
รับเงินเดือนประจำ	-	-	1	10.00
รับจ้างทางการเกษตร	-	-	-	-
ประกอบธุรกิจการค้า	-	-	1	10.00
รับจ้างทั่วไป	-	-	8	80.00
รวม	10	100.00	10	100.00

การถือครองที่ดิน

พื้นที่ในการถือครอง หมายถึง จำนวนพื้นที่ทั้งหมดที่เกษตรกรแต่ละคนใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ โดยไม่สนใจจำนวนแปลง ผลจากการศึกษาพบว่า พื้นที่เพาะปลูกจำนวน 4.6 – 5.5 ไร่ มีจำนวน ร้อยละ 40 และพื้นที่เพาะปลูก 3.6 – 4.5 ไร่ มีร้อยละ 20 ซึ่งสอดคล้องกับ ระเบียบของการจัดตั้งโครงการหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง ปี 2520 ที่ว่าด้วยครอบครัวหนึ่งจะได้รับพื้นที่จัดสรรเพื่อการเพาะปลูก จำนวน 5 ไร่ พื้นที่สำหรับอยู่อาศัย 2 งาน ถึงแม้ว่าพื้นที่ที่ครอบครัวจะมีโฉนดก็เป็นโฉนดที่ไม่สามารถซื้อขายได้ แต่สามารถเป็นมรดกสืบทอดลูกหลานได้ จากการสอบถามสาเหตุที่บางรายมีพื้นที่ไม่ถึง 5 ไร่ เนื่องจาก แบ่งให้ลูกหลานทำการเกษตร ดังตาราง 9

ตาราง 9 แสดงจำนวนการถือครองที่ดิน

จำนวนพื้นที่ถือครอง (ไร่)	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
2.6 – 3.5	4	40.00
3.6 – 4.5	2	20.00
4.6 – 5.5	4	40.00
รวม	10	100.00

การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ผลจากการศึกษาพบว่า พื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลจำนวน 10 ราย มีพื้นที่ทั้งหมด 46 ไร่ เป็นพื้นที่นอกการเกษตร 5 ไร่ ค่าเฉลี่ย 0.5 ไร่ต่อราย เป็นพื้นที่ทางการเกษตรเชิงเดี่ยวจำนวน 7 ไร่ ค่าเฉลี่ย 0.70 ไร่ต่อราย และพื้นที่ทางการเกษตรเชิงผสมผสานจำนวน 34 ไร่ ค่าเฉลี่ย 3.40 ไร่ต่อราย จากการสอบถามด้านการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว พบว่า มีการปลูกถั่วลิสงในฤดูฝน พักดินในฤดูแล้ง และมีบางรายที่ปลูกไม้ยืนต้นประดับเพื่อขุดล้อมขาย

จากการสังเกตการเพาะปลูกของเกษตรกรที่ศึกษา ผู้วิจัยพบว่าการทำงานเกษตรมักจะทำในรูปแบบของสวนผสม คือมีการปลูกไม้ประดับยืนต้นเป็นไม้เศรษฐกิจหลักและภายในแถวจะทำการปลูกพืชผักสวนครัวเอาไว้เพื่อบริโภคและจำหน่าย (ภาพ 10) ถ้าหากคิดพื้นที่เพาะปลูกพืชผักจริงๆ แล้ว เกษตรกรจะมีพื้นที่เพาะปลูกพืชผักไม่มากนัก ประมาณเพียง 3 งาน ถึง 1.5 ไร่ ซึ่งจะสอดคล้องกับแรงงานเกษตรกรในครัวเรือนที่มีอยู่โดยใช้แรงงานในครัวเรือนสำหรับการเพาะปลูกพืชผัก 2 คน ดังตาราง 10

ตาราง 10 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ชนิดการใช้ประโยชน์ที่ดิน	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
พื้นที่นอกการเกษตร เพื่อการเกษตร	5	0.50
เชิงเดี่ยว	7	0.70
เชิงผสมผสาน	34	3.40
รวม	46	4.60

ภาพ 10 การปลูกพืชผักสวนครัวร่วมกับไม้ยืนต้น

ชนิดพันธุ์ผักสวนครัวที่ผลิต

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกร มีการเพาะปลูกทั้งหมด จำนวน 19 ชนิด และ ทำการเพาะปลูกเป็นชนิดพันธุ์เดียวกันทั้งหมด ร้อยละ 100 มีจำนวนทั้งสิ้น 7 ชนิด ได้แก่ ชะอม ตะไคร้ ผักกาดขาวดั่ง ผักคะน้า ผักไผ่ พริกขี้หนูสวน สะระแหน่ รongลงมา เช่น ผักบุ้ง และมะเขือเปราะ ร้อยละ 90 และ 80 ตามลำดับ ดังตาราง 11

ตาราง 11 แสดงจำนวนชนิดพืชผักที่ปลูก

ชนิดพืชที่ปลูก	จำนวน (ครัวเรือน) (N=10)	ร้อยละ
ชะอม	10	10.00
ตะไคร้	10	100
ผักกาดกวาดตุ้ง	10	100
ผักคะน้า	10	100
ผักไผ่	10	100
พริกชี้หูสวน	10	100
สาระแหน่	10	100
ผักบุ้ง	9	90
มะเขือเปราะ	8	80
กะหล่ำดอก	7	70
ผักกาดแก้ว	7	70
บวบเหลี่ยม	6	60
ผักชี	5	50
หอมแบ่ง	5	50
ผักชีหูด	4	40
ผักเชียงดา	4	40
มะรุม	4	40
ถั่วฝักยาว	3	30
ผักปิ้ง	3	30

การใช้ประโยชน์ของผลผลิต

จากการวิจัยพบว่า เกษตรกรร้อยละ 80 ใช้ประโยชน์จากผลผลิตเพื่อการขายและบริโภค และเกษตรกรร้อยละ 30 นำผลผลิตที่ได้้นอกจากจะขาย และบริโภค แล้วยังนำมาทำพันธุ์ และไม่มีเกษตรกรคนใดเลย ที่จะใช้ประโยชน์จากผลผลิตเพียงด้านเดียว ดังตาราง 12

ตาราง 12 แสดงการใช้ประโยชน์ของผลผลิต

การใช้ประโยชน์ของผลผลิต	คน	ร้อยละ
ขาย	-	-
บริโภค	-	-
ทำพันธุ์	-	-
ขาย และบริโภค	7	70.00
ขาย และทำพันธุ์	-	-
ขาย บริโภค และทำพันธุ์	3	30.00
บริโภค และทำพันธุ์	-	-
รวม	10	100.00

การจำหน่ายผลผลิต

จากการวิจัยพบว่าการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกร(ภาพ 11) มีการจำหน่ายเฉพาะในหมู่บ้าน จำนวน 9 ราย คิดเป็นร้อยละ 90 (ภาพ 12) และมีเกษตรกร จำนวน 1 รายคิดเป็นร้อยละ 10 ทำการจำหน่ายผลผลิตทั้งในหมู่บ้านและแหล่งอื่น ได้แก่ ตลาดประจำตำบลบ้านสหกรณ์อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ (ภาพ 13) หรือ งานประจำปีของตำบลบ้านสหกรณ์ (ภาพ 14) ดังตาราง 13

ตาราง 13 แสดงการจำหน่ายผลผลิต

การจำหน่ายผลผลิต	คน	ร้อยละ
ในหมู่บ้าน	9	90.00
แหล่งอื่น	-	-
มีผู้มารับ	-	-
รวบรวมผลผลิต	-	-
ในหมู่บ้าน และแหล่งอื่น	10	10.00
รวม	10	100.00

ภาพ 11 ผลผลิตที่เตรียมส่งขายยังตลาดประจำตำบล

ภาพ 12 ร้านค้าในหมู่บ้านสหกรณ์ 6

ภาพ 13 ร้านค้าประจำตำบลบ้านสหกรณ์

ภาพ 14 การนำผลผลิตของหมู่บ้านออกจำหน่ายในงานประจำปีของตำบลบ้านสหกรณ์

การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ จากการวิจัยพบว่าเกษตรกร มีการใช้น้ำเพื่อการอุปโภค และบริโภค จากแหล่งน้ำประปาหมู่บ้าน จำนวน 10 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 100 จากการสัมภาษณ์ของนายอินทร ไชยศิลป์ ผู้ใหญ่บ้านสหกรณ์ 6 พบว่าทุกครัวเรือนจะกรองน้ำก่อนอุปโภค และทุกครัวเรือนมีการใช้แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรจากแหล่งน้ำชลประทาน และน้ำฝน คิดเป็นร้อยละ 100 ดังตาราง 14 (อินทร ไชยศิลป์, 2555: สัมภาษณ์)

ตาราง 14 แสดงแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตร

ชนิดแหล่งน้ำ	เพื่อการอุปโภค บริโภค		เพื่อการเกษตร	
	ครัวเรือน	ร้อยละ	ครัวเรือน	ร้อยละ
น้ำประปาหมู่บ้าน	10	100.00	-	-
แหล่งน้ำชลประทาน	-	-	10	100.00
น้ำฝน	-	-	10	100.00
ซื้อเพื่อบริโภค	-	-	-	-
รวม	10	100.00	10	100.00

การสร้างกลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวของหมู่บ้านสหกรณ์ 6

เนื่องจากเกษตรกรยังไม่มีมารวมกลุ่มกัน ต่างคนต่างปลูก ไม่มีการวางแผนด้านการผลิต มีเพียงการถามเรื่องเวลาการเพาะปลูกกันบ้างเท่านั้น ซึ่งการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรที่มีวัตถุประสงค์และความต้องการเหมือนกัน ทำให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพ และช่วยเหลือส่วนรวม ดังนั้นจึงมีความพยายามรวมกลุ่ม โดยจัดการประชุมแบบสนทนากลุ่ม (สุวิมล ตีรกานันท์, 2551) เพื่อเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็น เพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการ โดยตั้งประเด็นเรื่องการสร้างกลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวบ้านสหกรณ์ 6 ขึ้น ซึ่งขั้นตอนการจัดตั้งกลุ่มและผลจากการสนทนา เกษตรกรได้แสดงความคิดเห็น เสนอเงื่อนไข ปัจจัย ในการจัดตั้งกลุ่มให้เข้มแข็ง สรุปได้ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ในการสร้างกลุ่ม

1. เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพ และช่วยเหลือส่วนรวม
2. เพิ่มศักยภาพในการผลิต มีการแลกเปลี่ยนความรู้ เทคนิคต่างๆ ในการเพาะปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว ตลอดจนการตลาด

ขั้นตอนการจัดตั้งกลุ่ม

1. ศึกษาปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกผักสวนครัว ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรยังไม่มีการรวมกลุ่มกัน ต่างคนต่างปลูก ไม่มีการวางแผนด้านการผลิต มีเพียงการถามเรื่องเวลาการเพาะปลูกกันบ้างเท่านั้น

2. ประชุมระดมความคิดเห็น

จากประสบการณ์เดิมของเกษตรกร เคยมีการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ มาบ้างแล้ว แต่ขาดการดำเนินการต่ออย่างจริงจัง ขาดพี่เลี้ยงทำให้บางกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นมากลายเป็นกลุ่มที่ไม่มีการปฏิสัมพันธ์กัน หรือมีชื่อว่าเป็นกลุ่มเลขๆ ดังนั้นการจะสร้างกลุ่มให้เข้มแข็ง เกษตรกรได้เสนอประเด็นพิจารณาดังต่อไปนี้

2.1 การตลาด กลุ่มยังเน้นการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรภายในหมู่บ้าน และระดับตำบล เมื่อมีการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิต ควรมีการหาตลาดที่สามารถรองรับปริมาณ คุณภาพ และความหลากหลาย ของผลผลิตของกลุ่มที่มาจากการพัฒนา กลุ่ม กิจกรรมด้านการตลาดในปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนและเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้งานด้านการตลาดเปลี่ยนแปลงจากเดิม ที่เคยเน้นการขายสินค้าและบริการเพื่อหวังผลกำไรเพียงอย่างเดียวมาเป็น การตลาดที่มุ่งหวังกำไรที่เกิดจากความพึงพอใจของผู้บริโภคและสังคม ผู้ที่สามารถดำเนินกิจกรรมทางด้านการตลาดได้เหมาะสมสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าให้ได้รับความพึงพอใจสูงสุด จะเป็นผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบธุรกิจด้านการตลาด ในอดีตที่ผ่านมา มุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ ได้มุ่งเน้นไปที่การลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร โดยวิธีการลดการปัจจัยการผลิตอันเป็นต้นทุนหลักในขบวนการผลิตเมื่อเรามอง ภาพรวมของการผลิตทางการเกษตร สามารถกล่าวได้ว่าเกษตรกรมักทำการผลิตสินค้าเกษตร โดยมุ่งตอบสนองความต้องการ ของตลาด หรือความต้องการของผู้บริโภคเป็นประการสำคัญ เกษตรกรมักจะผลิตสินค้าเกษตร โดยพื้นฐาน ชนิดเดียวกันและซ้ำกันหลายปีอย่างต่อเนื่อง การผลิตสินค้าขั้นพื้นฐานของเกษตรกรที่เหมือนกัน จะต้องประสบปัญหาการแข่งขัน เกษตรกรมีความมุ่งหมายด้านการตลาด ดังนี้

2.1.1 การผลิตสินค้าในรูปแบบที่ผู้บริโภคต้องการหรือการฉีกแนวรูปแบบผลิตภัณฑ์ โดยการขายในราคาที่สูงกว่าผลิตภัณฑ์โดยทั่วไป เช่น การจำหน่ายพืชผักปลอดภัยจากสารพิษ

2.1.2 การกำหนดราคาขายของผู้ผลิตที่สามารถสร้างกำไรได้

2.2 การวางแผนการผลิตภายในกลุ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.2.1 ปัญหาการแข่งขัน เนื่องจากเกษตรกรมักทำการผลิตสินค้าเกษตร โดยมุ่งตอบสนองความต้องการ ของตลาด หรือความต้องการของผู้บริโภคเป็นประการสำคัญ จึงมักจะผลิตสินค้าเกษตร โดยพื้นฐานชนิดเดียวกันและซ้ำกันหลายปีอย่างต่อเนื่อง การผลิตสินค้าขึ้น พื้นฐานของเกษตรกรที่เหมือนกันจะต้องประสบปัญหาการแข่งขัน

2.2.2 สินค้าเกษตรยังมีลักษณะพิเศษต่างจากสินค้าอื่น เช่น เน้าเสียบง่าย เป็นสินค้าวัตุดุติบ คือ ต้องนำไปแปรรูป ปริมาณการผลิตและคุณภาพไม่สม่ำเสมอ ยังมีลักษณะ พิเศษอีกหลายประการที่ทำให้ระบบตลาดสินค้าเกษตรต่างจากสินค้า อื่น และสินค้าแต่ละชนิดก็ ต่างกันลักษณะพิเศษที่สำคัญมีดังนี้

2.2.3 สินค้าเกษตรผลิตโดยเกษตรกรรายย่อยและกระจัดกระจาย นั่นก็ คือ ปริมาณการผลิตและปริมาณสินค้าที่เหลือขายมีไม่มาก และกระจัดกระจาย พืชหรือสินค้าแต่ละ ชนิดมีปลูกและมีขายเกือบทั่วไปจากครัวเรือนเกษตรกร แต่ละครัวเรือนอาจจะขายพืชผลตามชนิด พืชที่ปลูก

2.2.4 สินค้าออกสู่ตลาดมาก ทำให้การกระจายสินค้าของพ่อค้าทำได้ไม่ ทัน เนื่องจากเกษตรกรขายพืชผลทันทีหลังเก็บเกี่ยว เพราะต้องการเงินสดสำหรับค่าใช้จ่ายใน ครัวเรือน และจ่ายค่าปัจจัยการผลิต ประกอบกับขาดที่เก็บรักษา ทำให้ต้องรีบขายทันที

3. การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้า ให้เป็นพืชผักปลอดภัยจากสารพิษ เพราะ เกษตรกรเข้าใจว่าสารเคมีเกษตรที่ป้องกัน กำจัด โรค-แมลง นั้น เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค ผู้ผลิต ตลอดจนสิ่งแวดล้อม ในการผลิตพืชผักปลอดภัยจากสารพิษ และการทำการเกษตรแบบสวนผสม คือมีการปลูกพืชหลายชนิดในแปลงเดียว เพื่อลดความเสี่ยงจากการปลูกพืชชนิดเดียว หากมีปัญหา เกิดขึ้นกับพืชบางชนิด และเป็นการเพิ่มความหลากหลายของผลผลิต ให้ผู้บริโภคได้เลือกบริโภค ตามความต้องการ เป็นดังการทำเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักดำเนินงาน 3 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1) เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ ขั้นที่ 2) เกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน ขั้นที่ 3) มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานทางราชการและเอกชน สอดคล้องกับ ทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ที่เล็งเห็นว่าคนจำเป็นต้องบริโภค เพราะฉะนั้นพื้นฐานที่สุดของ คนก็คือการผลิต การผลิตเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่สุดของคน การค้าการแลกเปลี่ยนหรือการตลาดมี ความสำคัญเช่นเดียวกันแต่สำคัญเป็นอันดับถัดมา

4. ดันทุนการผลิต ซึ่งต้นทุนการผลิตที่สูง จะทำให้มีโอกาสขาดทุนสูงด้วยจึง ควรหาทางลดต้นทุนการผลิตเช่น เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตได้เช่น ใช้น้ำจากมูลสัตว์ มา ใช้ในการปลูกพืช (ภาพ 15 และ 16) เพราะนอกจากจะปลอดภัยแล้ว ยังเป็นปุ๋ยที่ต้นทุนต่ำ สามารถ หาได้ง่ายในพื้นที่ ภายในหมู่บ้านมีการเลี้ยง โคจำนวนมาก และในตำบลบ้านสหกรณ์ ยังมีสหกรณ์

โคนม และสหกรณ์ไก่ไข่ เป็นเหตุให้จัดหาปุ๋ยมูลสัตว์ได้ง่ายและราคาไม่แพง เป็นการลดต้นทุนการผลิตไปอีกทางหนึ่ง

ภาพ 15 ปุ๋ยคอกที่เกษตรกรจัดเตรียมไว้ใช้

ภาพ 16 เกษตรทำปุ๋ยน้ำหมักไว้ใช้เอง

5. การคมนาคม

การคมนาคมจากบ้านสหกรณ์ 6 ถึงตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ เป็นถนนลาดยาง ระยะทางประมาณ 50 กิโลเมตร (ภาพ 4) ในการขนส่งผลผลิตในแต่ละครั้ง ต้องมีปริมาณมากเพียงพอให้คุ้มกับค่าขนส่งผลผลิต การขนส่ง เป็นกิจกรรมการเคลื่อนย้ายสินค้าด้านผลิตภัณฑ์จากแหล่งผลิต หรือสถานที่เก็บรักษาไปยังจุดหมายปลายทางและป้องกันสินค้าเกิดความเสียหาย โดยการ

ใช้เครื่องอุปกรณ์ต่างๆ ขนส่ง อาจรวมถึงแรงงานคนและเครื่องจักรด้วย การขนส่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อภาคการเกษตร เพราะผลิตภัณฑ์บางประเภทมีอายุการเก็บรักษาน้อย และแหล่งเพาะปลูกบางแห่งอยู่ไกลจากแหล่งชุมชน ค่าใช้จ่ายของการขนส่ง ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของต้นทุนการผลิตผลิตภัณฑ์ การขนส่งมีบทบาทสำคัญในการกระจายสินค้า (Supply) ที่ต้องการใช้หรือบริโภค วิธีการขนส่งขึ้นอยู่กับเส้นทางคมนาคมเป็นตัวกำหนดวิธีการขนส่งที่เหมาะสม การขนส่งของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเกษตร ปัจจุบันมีหลายวิธีด้วยกัน ซึ่งในแต่ละวิธีจะมีพาหนะใช้ในการบรรทุกที่แตกต่างกันตามชนิด ประเภทของวัตถุดิบ และผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเกษตรพาหนะที่ใช้ในการขนส่งบางชนิดสามารถปรับสภาวะแวดล้อมให้สามารถเก็บรักษาผลิตภัณฑ์ให้คงสภาพอยู่ได้ ในระหว่างการขนส่ง แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการขนส่งนั้น ผู้เพาะปลูกต้องตัดสินใจเลือกวิธีการขนส่งให้เหมาะสมกับสินค้ามากที่สุด โดยให้เป็นไปอย่างสะดวก รวดเร็ว ปลอดภัย และมีค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด ค่าใช้จ่ายในการขนส่งประกอบด้วย

1. ค่าระวางขนส่ง หมายถึง ค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าจากสถานที่แห่งหนึ่งไปยังสถานที่อีกแห่งหนึ่ง การคิดค่าระวางขนส่งส่วนใหญ่คิดตามปริมาณสินค้าต่อหน่วยระยะทาง เช่น กิโลเมตรละ 15 บาท ต่อน้ำหนักสินค้า 1 กิโลกรัม ค่าระวางขนส่งแปรผันตามปัจจัยหลายประการ อาทิ ลักษณะสินค้าที่เน่าเสียง่าย ค่าระวางจะสูง หรือเส้นทางขนส่ง
2. ค่าใช้จ่ายในการยกขนสินค้าขึ้นและลงจากพาหนะ หมายถึง ค่าจ้างแรงงานในการขนถ่าย ค่าเช่าเครื่องจักร
3. ค่าประกันภัยขนส่ง การขนส่งในปริมาณมากๆ และเส้นทางไกลๆ โดยเฉพาะการส่งออก มีโอกาสที่สินค้าจะเกิดความเสียหาย จึงจำเป็นต้องมีการประกันภัย

ระยะเวลาของการขนส่ง การขนส่งเวลานานเท่าใดต้นทุนค่าใช้จ่ายสูงขึ้น ระยะเวลาที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ความเสียหายหรือสูญหายที่เกิดกับผลิตภัณฑ์ในระหว่างการขนส่ง ความเสียหายที่เกิดกับสินค้าเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะผลิตภัณฑ์ที่วางทับซ้อนกันถูกลาก ถูกขนถ่ายอย่างไรก็ดีหากการดำเนินงานมีประสิทธิภาพปัญหาดังกล่าวก็ลดลง การเลือกวิธีการขนส่งให้เหมาะสมผลิตภัณฑ์และเส้นทางรวมถึงการประกันภัยระหว่างการขนส่งด้วย

การจัดการขนส่งผลิตภัณฑ์อย่างมีประสิทธิภาพประกอบด้วย การคัดเลือกวิธีการขนส่งที่ประหยัดค่าใช้จ่าย การวางแผนการจัดเส้นทางส่งให้ลูกค้าในเส้นทางเดียวกันหลายๆ รายหรือจัดส่งในพื้นที่ใกล้เคียงกัน เพื่อความสะดวกรวดเร็วและประหยัด การจัดเตรียมอุปกรณ์การขนส่งให้เหมาะสมกับปริมาณสินค้าที่จัดส่ง ตลอดจนการจัดหาเอกสารการจัดส่งสินค้าและมีการควบคุมอย่างรัดกุม เพื่อป้องกันการสูญหาย

6. แรงงานในการผลิต

ในการปลูกพืชผักสวนครัวนี้ เกษตรกรใช้แรงงานจากครัวเรือนเป็นหลัก จะมีบางกรณีที่ต้องมีการจ้างแรงงานจากชุมชนเข้าช่วย ซึ่งปัญหาแรงงานนี้เป็นปัญหาหลักในการเพิ่มปริมาณการผลิตของกลุ่ม ภาคเกษตรเป็นภาคที่ใช้แรงงานมากที่สุดแต่มีรายได้น้อยต่อประชากรต่ำสุด ประเทศไทยเป็นประเทศผู้ผลิตและส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารที่สำคัญของภูมิภาค กำลังเผชิญปัญหาใหม่ด้านแรงงานที่จะส่งผลกระทบต่อการผลิตทางการเกษตรในอนาคตอันใกล้นี้ สาเหตุหลักมาจาก

6.1 การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (aging society) ส่วนมากประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรมีอายุมาก ซึ่งประสิทธิภาพการใช้แรงงานกับการเกษตรนั้นลดลง การขาดตัวเลขสำรวจจำนวนแรงงานที่ทำงานเต็มเวลาในภาคเกษตร และเกณฑ์อายุเฉลี่ย เป็นอีกปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้ไม่สามารถวางแผนการรับมือการขาดแรงงานและการใช้ประโยชน์คนกลุ่มปัจจุบันใน ในการส่งต่อความรู้สู่เกษตรกรรุ่นต่อไป

6.2 ความไม่มั่นคงในรายได้จากการทำการเกษตร (income & stability) ขาดแรงจูงใจ ขาดนโยบายแก้ปัญหาที่เป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้คนหนุ่มสาวในสังคมเกษตรที่อยู่อาศัยในวัยแรงงานไหลออกจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรมหรือบริการเพื่อมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ได้การยอมรับในสังคม หรือต้องการเปลี่ยนสถานะเป็นคนเมือง ซึ่งประเด็นนี้จะเกี่ยวข้องกับปัญหาที่อนาคตแรงงานในภาคเกษตรไทยจะมีแก่ผู้สูงอายุ ส่งผลให้ผลิตผลการผลิตของภาคเกษตรลดน้อยถอยลงไปด้วย ดังนั้น การเพิ่มประสิทธิภาพของคนในภาคเกษตรเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง และอย่างไรให้คนเหล่านี้มีรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรที่ดีขึ้น

6.3 การเคลื่อนย้ายแรงงาน การขาดแรงงานที่มีคุณภาพนั้น ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนแรงงานฝีมือสำหรับภาคการผลิต ที่จะส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการแข่งขันในตลาดเสรี ขณะที่ไทยกำลังเผชิญปัญหาการขาดแรงงานหลักกำลังไหลบ่าออกจากภาคเกษตรนั้น มีแรงงานทดแทนในภาคเกษตรที่ช่วยขับเคลื่อนให้ภาคเกษตรยังคงเดินต่อไปได้

6.4 การศึกษา ปัจจุบันเยาวชนคนรุ่นหลังต่างมุ่งเรียนในระดับที่สูงขึ้น โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นผลมาจากค่านิยมของสังคมไทยที่มุ่งให้ความสำคัญกับวุฒิ การศึกษามากกว่าความรู้จากประสบการณ์ และความต้องการค่าตอบแทนที่สูงขึ้น รวมถึงการส่งเสริมการศึกษาของภาครัฐจากการจัดตั้งกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา ส่งผลให้โอกาสทางการศึกษามีมากขึ้น ทำให้ประสบปัญหาการขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตร

7. การสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรเอกชน

7.1 การแนะนำส่งเสริมด้านวิชาการ เกษตรกรเห็นว่าการแนะนำส่งเสริมของเจ้าหน้าที่และนักวิชาการ มีส่วนสำคัญในการผลิตของเกษตรกร เนื่องจากว่าเกษตรกรได้รับคำแนะนำส่งเสริมให้ใช้สารชีวภาพแทนการใช้สารเคมีเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมและคุณภาพของดินในระยะยาว ประกอบกับเกษตรกรประสบปัญหาผลผลิตไม่มีคุณภาพเพราะดินเสื่อมสภาพจึงทำให้เกษตรกรหันมาใช้สารชีวภาพซึ่งเกษตรกรได้ทำเองและหาความรู้เพิ่มเติมในการผลิตสารสกัดชีวภาพจากแหล่งต่าง ๆ ส่วนหนึ่งได้เห็นประโยชน์จากการใช้สารชีวภาพ จากแปลงที่เป็นดินเสื่อมสภาพ ปกติแล้วพืชผักจะเจริญเติบโตได้ยากในดินชนิดนี้ แต่เกษตรกรได้ใช้ปุ๋ยชีวภาพเพื่อเป็นตัวช่วยในการดูดสารอาหารในดิน พืชผักที่ปลูกขึ้นมาจึงมีคุณภาพ ทำให้เกษตรกรเห็นว่าเกิดผลดีจริงหลังจากใช้สารสกัดชีวภาพ

7.2 การประสานงาน และการหาแหล่งจำหน่ายผลผลิต เพราะเกษตรกรเองมีความมั่นใจในเจ้าหน้าที่ว่าเป็นผู้รู้แหล่งจำหน่ายพืชผักปลอดภัยจากสารพิษ ซึ่งเกษตรกรเองไม่ทันคิดในการติดตามงาน หรือประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ถ้าหากมีเจ้าหน้าที่ที่คอยติดตามอย่างใกล้ชิด เกษตรกรเชื่อว่าจะสามารถเกิดการรวมกลุ่ม และพัฒนาไปได้ในที่สุด และยังคงต้องการให้มีผู้เชื่อมต่อระหว่างกลุ่มและแหล่งจำหน่ายผลผลิต เพราะกลุ่มเองไม่มีความชำนาญ และความสามารถในการติดต่อประสานงานการจำหน่ายพืชผักในแหล่งต่างๆ ถึงแม้ว่าตัวเกษตรกรเอง จะรู้ว่า มีแหล่งจำหน่ายที่ใด แต่ก็ขาดความมั่นใจในการติดต่อประสานงานด้วยตัวเอง

7.3 การกระตุ้นให้เกิดการพัฒนา เช่น การปลูกพืชผักเพื่อบริโภคและจำหน่ายในชุมชน เป็นการพึ่งพิงตนเองในชุมชน จากเดิมที่ชุมชนต้องมีการนำพืชผักบางส่วนจากแหล่งอื่นเข้ามาขาย ก็กลายเป็นการผลิตเองในหมู่บ้าน พืชผักเหล่านี้เกษตรกรปลูกเอง บริโภคเอง ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในคุณภาพว่าปลอดภัยจากสารเคมีเกษตร เพราะว่าหากมีใครใช้สารเคมีเกษตร ชุมชนจะเห็นว่าใครเป็นคนใช้ นั่นก็ถือว่าเป็นการตรวจสอบการใช้สารเคมีเกษตรในระดับชุมชนได้ส่วนหนึ่ง

ประเด็นที่เกษตรกรเสนอต่อการสร้างกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักสวนครัวบ้านสหกรณ์ 6 สอดคล้องกับที่ สุวัฒน์ วิรัตน์พงษ์ และคณะ (2534) ได้สรุปประเด็นปัญหาอุปสรรคของกลุ่มเกษตรกรว่าประกอบด้วย การจัดตั้งกลุ่มไม่กำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ทัศนคติของสมาชิกเกี่ยวกับกลุ่ม ความรู้ ความเสียสละ ความสามัคคี โครงสร้างของกลุ่มทำหน้าที่ไม่ถูกต้อง ปัญหาจากกฎระเบียบ เงินทุนมีน้อย ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐและขาดการร่วมมือระหว่างกลุ่มต่างๆ

ระเบียบและกติกาของกลุ่ม

เลือกตั้ง

1. การคัดเลือกผู้นำและคณะกรรมการกลุ่ม โดยสมาชิกของกลุ่มเป็นผู้ลงคะแนน
2. การรับสมาชิกใหม่ต้องผ่านความเห็นชอบของสมาชิกกลุ่ม
3. สถานที่ทำการของกลุ่ม กำหนดใช้ศาลาเอนกประสงค์ของหมู่บ้าน
4. การประชุมกลุ่ม กำหนดให้มีการประชุมกลุ่มเดือนละ 1 ครั้งหรือตามความเหมาะสมและสมาชิกต้องเข้าร่วมประชุมทุกครั้ง ยกเว้นกรณีจำเป็นที่กลุ่มเห็นชอบ
5. การจัดทำแผนการผลิต กำหนดให้สมาชิกต้องปฏิบัติตามแผนการผลิตของกลุ่ม
6. การติดตามผลการดำเนินงาน กำหนดให้สมาชิกรายงานผลการดำเนินงาน
7. การบันทึกการประชุม ให้มีการบันทึกการประชุมทุกครั้ง

ผู้นำและสมาชิกกลุ่ม

การรับสมัครสมาชิกกลุ่มมีผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มจำนวน 10 รายและได้จัดตั้งผู้นำและกรรมการเพื่อบริหารกลุ่ม ดังนี้

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	นายอินทร ไชยศิลป์	ประธาน
2	นางแสงดาว แสงฟู	รองประธาน
3	นายดวงดี ศันจัน	กรรมการ
4	นายคำป็น สุขทิพ	กรรมการ
5	นายจตุพร คำป็นนา	กรรมการ
6	นายสมนึก จิโน	กรรมการ
7	นายพจัญ สุขทิพ	กรรมการ
8	นางอำไพ จันทรดีะฆาต	กรรมการ
9	นายสมชาย สุขดีบ	กรรมการ
10	นางแสงเมือง อุ่นแก้ว	กรรมการ

แนวทางการพัฒนากลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัว

บ้านสหกรณ์ 6

ผลจากการจัดกลุ่มสนทนา ได้สรุปแนวทางการพัฒนาในการพัฒนากลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักสวนครัวบ้านสหกรณ์ 6 ดังนี้

1. การประชุมกลุ่มเพื่อส่งเสริมและพัฒนากลุ่ม ให้สมาชิกกลุ่มมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการวิเคราะห์ปัญหาและการจัดทำแผนพัฒนาอาชีพ กระตุ้นให้กลุ่มมีการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาอาชีพร่วมกันอย่างต่อเนื่อง
2. การทำการเกษตรโดยยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การทำการเกษตรแบบผสมผสาน ได้แก่ ปลูกไม้ยืนต้น ไม้ประดับ พืชผัก เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา เป็นต้น เพื่อลดความเสี่ยงจากการปลูกพืชชนิดเดียว หากมีปัญหาเกิดขึ้นกับพืชบางชนิด และเป็นการเพิ่มความหลากหลายของผลผลิต ให้ผู้บริโภคได้เลือกบริโภคตามความต้องการ
3. การรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่ม นั่นคือ การผลิตพืชผักปลอดภัยจากสารพิษ การทำการเกษตรแบบพืชผักปลอดภัยนั้น เป็นการลดการใช้สารเคมี และลดค่าใช้จ่ายด้านปัจจัยการผลิต ซึ่งส่งผลให้เกษตรกรมีเงินออมมากขึ้น หนี้สินลดลง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
4. การสร้างเครือข่าย การร่วมมือกับหน่วยงานทางราชการและเอกชนเพื่อประสานรับความช่วยเหลือด้านต่างๆ
5. การถ่ายทอดความรู้และสร้างคนรุ่นใหม่เพื่อทดแทนและสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มต่อไปในอนาคต
6. จัดหาแหล่งทุนดำเนินงานแก่สมาชิกกลุ่ม

แนวทางการพัฒนากลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวบ้านสหกรณ์ 6 สอดคล้องกับกลุ่มเกษตรกรทำนาตะโหนดที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนากลุ่มโดยมีกิจกรรมประกอบด้วย การจัดหาสิ่งของมาจำหน่าย การรวบรวมผลผลิต การให้เงินกู้ การรับฝากเงิน การส่งเสริมเผยแพร่การเกษตรและจริยธรรม การสนับสนุนกิจกรรมด้านศาสนา การสนับสนุนพลเมืองดี และการสนับสนุนองค์กรท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ มนัส ดาเกลียง (2535) ทั้งนี้ Schumacker (1973) ได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ให้ทำในด้านการเกษตรและสวนครัว ให้ความสนใจในความสมบูรณ์ของวิธีการผลิตซึ่งเหมาะสมในด้านชีววิทยา สร้างความอุดมสมบูรณ์ของดิน การปลูกพืชหลายชนิด แสงหวาน โยบายที่จะฟื้นฟูบูรณะวัฒนธรรมชนบท และ ประเวศ วะสี (2530) กล่าวถึงแนวทางแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมหลาย ฟังตัวเองไม่ได้ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย คือการไม่ทอดทิ้ง ฐานสังคมไทย 2 อย่างคือ 1) ชาวไร่

ชาวนาซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ และ 2) พระพุทธศาสนา มีหลักประการสำคัญคือ การพึ่งตนเองในเบื้องต้น คือ การพึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจ สามารถยังชีพได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเอง ไม่ฝึคเคื่องยากไร้ ขั้นต่อมาคือ การพึ่งตนเองทางสติปัญญา สามารถที่จะดำเนินชีวิตโดยอาศัยวิจารณ์ญาณของตนอย่างถูกต้อง ตามความเป็นจริง ไม่ถูกผู้อื่นครอบงำ มิได้กำหนดหรือมีชีวิตขึ้นอยู่กับวัตถุแต่ฝ่ายเดียว หากแต่สามารถมีความสุขจากภาวะภายในนี้ ไม่เพียงแต่เป็นเกษตรกรรมที่เป็นสัมมาปฏิบัติ หากยังเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธเกษตรกรรมเลยทีเดียว จากการสังเกตพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกผักสวนครัว บ้านสหกรณ์ 6 ก่อนที่จะมีการรวมกลุ่ม มีการทำการเกษตรแบบพึ่งตนเอง กล่าวคือ เกษตรกรสามารถดำเนินการผลิตพืชผักสวนครัวแบบปลอดภัยได้ด้วยตนเอง และสามารถจำหน่ายผลผลิตได้เองภายในชุมชน

ในการสร้างความยั่งยืนของเกษตรกรผู้ปลูกผักสวนครุวั้นั้น ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมร่วมกันของภาครัฐ องค์กรเอกชน รวมทั้งตัวเกษตรกรเอง เพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาจนกลายเป็นกลุ่มผู้ปลูกผักสวนครุวบ้านสหกรณ์ 6 โดยมีเงื่อนไขการดำเนินการ คือ มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง การรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่ม มีการสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่ม มีการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ให้กันและกันรวมทั้งคนรุ่นหลัง และต้องพยายามหาแหล่งเงินทุนเพื่อนำมาพัฒนากลุ่มต่อไป ในการพัฒนาครั้งนี้ เพื่อขจัดปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น เช่น ด้านการตลาด ปัญหาการไม่มีแผนการผลิตภายในกลุ่ม การลดต้นทุนการผลิต การแก้ไขปัญหาการขนส่งสินค้า ตลอดจนแรงงานในการผลิต ดังภาพ 17

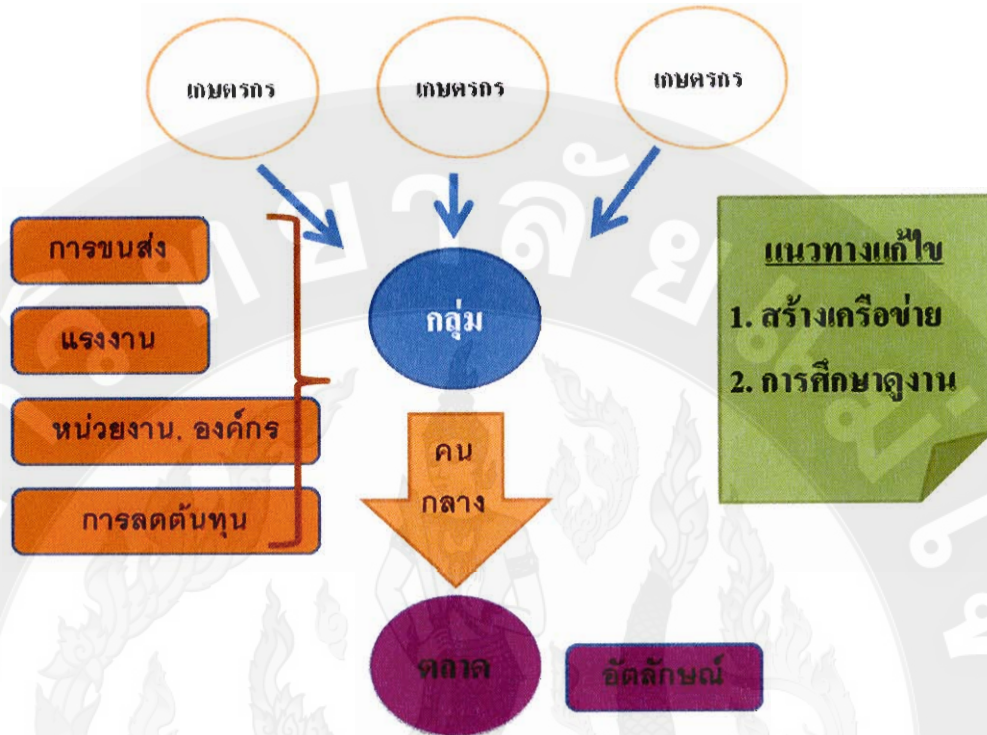
ภาพ 17 กลไกการพัฒนาผู้ปลูกผักสวนครุวบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

ในการศึกษาครั้งนี้ พอกกล่าวในภาพรวมได้ว่า เดิมเกษตรกรผู้ปลูกผักสวนครัวบ้าน สหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ มีการเพาะปลูกพืชผักสวน ครัวไว้เพื่อบริโภค และเน้นจำหน่ายภายในหมู่บ้าน ยังคงไม่มีการรวมกลุ่มกัน พอมีการสร้าง ทรศนะคติในการรวมกลุ่ม พบว่าเกษตรกรมีความสนใจในการรวมกลุ่มเป็นอย่างมาก พอกกล่าวถึง การรวมกลุ่มพบว่าเกษตรกรมองเป้าหมายอย่างแรกคือ การตลาด เสมือนหนึ่งว่าการตลาดคือหัวใจ ของการรวมกลุ่ม และตลาด ต้องเป็นตลาดตามอัตลักษณ์ของกลุ่ม คือ เป็นตลาดพืชผักที่มีความ หลากหลาย ปลอดภัยจากสารพิษ กลุ่มพบว่าปัญหาที่คือ มีช่องว่างระหว่างกลุ่มและตลาด กลุ่มจึง ต้องการผู้ประสานหรือคนกลาง ในการเชื่อมต่อระหว่างกลุ่มและตลาด เพื่อให้กลุ่มเข้าถึงตลาดได้

ในการนี้กลุ่มจึงมีการค้นหาปัญหา เจ็บใจในการจัดตั้งกลุ่ม โดยใช้หลักการ ระเบิดจากข้างใน กลุ่มพบว่าในการส่งผลผลิตเข้าสู่ตลาดนั้น มีปัญหาเรื่องระยะทาง เนื่องจาก ระยะทางจากหมู่บ้านสหกรณ์ 6 เข้าสู่ตัวจังหวัดเชียงใหม่ มีระยะทางประมาณ 50 กิโลเมตร ในการ ขนส่งในแต่ละครั้งต้องมีปริมาณผลผลิตที่เพียงพอต่อการขนส่ง เพื่อให้คุ้มต่อการขนส่งในแต่ละ ครั้ง หากมีการเพิ่มปริมาณการผลิต ก็ต้องมีการเพิ่มแรงงานขึ้นมา จึงเป็นอีกปัญหาหนึ่งในการจัดตั้ง กลุ่ม นอกจากนั้นแล้ว กลุ่มยังต้องการให้หน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กร หน่วยงาน ให้ความ สนับสนุนด้านต่างๆ เช่น การสนับสนุนปัจจัยการผลิต การช่วยนำผลผลิตออกสู่ตลาด สนับสนุน เจ้าหน้าที่ นักวิชาการ ในการให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม และเป็นผู้ให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิดกับ กลุ่ม เป็นต้น ทั้งนี้กลุ่มยังมองอีกว่า การรวมกลุ่มกัน กลุ่มยังได้ประโยชน์ เช่น การลดต้นทุนการ ผลิตจากการรวมกันซื้อปัจจัยการผลิต การถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างกันเอง ลูกหลาน และ บุคคลภายนอก

จากปัญหา เจ็บใจ ในการจัดตั้งกลุ่มที่กลุ่มได้ระดมความคิดขึ้นมา กลุ่มจึงได้ เสนอแนวทางแก้ไขปัญหา ข้อเสนอแนะ คือ การสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้ปลูกผักบ้านสหกรณ์ 6 กับกลุ่มอื่น เพื่อแก้ไขปัญหาการเพิ่มปริมาณการผลิต และกลุ่มยังเสนอการทัศนศึกษาดูงานกลุ่ม อื่น ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน เพื่อเป็นการสร้างความรู้ ความเข้าใจ วิธีการดำเนินงานของกลุ่มอื่น และยังเป็นการสร้างแรงกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกรู้สึกต้องการพัฒนากลุ่มมากยิ่งขึ้น ดังภาพ 18

ภาพ 18 กลไก เงื่อนไข และแนวทางการพัฒนากลุ่ม

จากการสังเกตพบว่า เมื่อเกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันแล้ว ทัศนคติของเกษตรกรเปลี่ยนไป จากเดิมที่เป็นเกษตรกรรายเดี่ยวสามารถทำการเกษตรแบบพึ่งตนเองได้ กลับเปลี่ยนเป็นการพึ่งพาอาศัยจากภายนอกชุมชน เพื่อช่วยให้กลุ่มสามารถพัฒนากลุ่มต่อไปได้ โดยเริ่มจากความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ เพื่อแนะนำ และส่งเสริมให้ความรู้แก่กลุ่ม และขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน โดยเน้นการสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิต รวมทั้งการจัดงานจำหน่ายผลผลิตเพื่อให้กลุ่มได้ออกห่างร้านซึ่งจากการสนับสนุนขององค์กรกลางทั้งภาครัฐ และเอกชน เพื่อต้องการให้เกิดการพัฒนากลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวไว้เจริญเติบโต และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนสอดคล้องกับ ปาริชาติ วิสัยทัศน์ (2541: 27-31) ได้ทำวิจัยเรื่องยกเครื่องนโยบาย และมาตรการส่งเสริมธุรกิจชุมชน ของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อพึ่งตนเองของชุมชน: ทางรอดของเศรษฐกิจไทย พบว่าสาระสำคัญของนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมธุรกิจชุมชน ของหน่วยงานภาครัฐ อันได้แก่ การส่งเสริมความสามัคคีของบุคคล กลุ่ม และองค์กร แรงงาน ทุน และสินเชื่อ การตลาด วัตถุประสงค์ เทคโนโลยี และสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ดังนั้น โดยภาพรวมนับได้ว่ามีนโยบาย และมาตรการอย่างครบถ้วน แต่นโยบายบางอย่างยังไม่มีสัดส่วนที่เหมาะสมในการส่งเสริมธุรกิจชุมชน โดยเฉพาะ ด้านการตลาด และสอดคล้องกับ รังสรรค์ ปิติปัญญา (2541: 81-86) ที่ศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์ธุรกิจชุมชน : กรณีศึกษาจากกลุ่มพรรณไม้

พบว่า ธุรกิจชุมชนของไทยในปัจจุบันเกิดขึ้นมาในสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยม จึงจำเป็นต้องมีที่ยกย่องที่ให้การสนับสนุนธุรกิจชุมชน และชุมชนจะต้องทำความเข้าใจ หาแนวทางในการใช้ประโยชน์จากสภาพแวดล้อม และเงื่อนไขทางเศรษฐกิจของสังคมที่เป็นอยู่ ซึ่งการทำความเข้าใจ และร่วมมือกับธุรกิจเอกชนบนพื้นฐานแห่งความยุติธรรม

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาผู้ปลูกผักสวนครัวบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างกลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวของหมู่บ้านสหกรณ์ 6 และหาแนวทางการพัฒนากลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวของบ้านสหกรณ์ 6 หมู่ที่ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ โดยการวิจัยครั้งนี้ เริ่มต้นจากปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกผักสวนครัวที่ยังขาดการรวมกลุ่มกันในการทำการผลิต จากการดำเนินงานตามนโยบายของโครงการหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์ การส่งเสริมให้เกษตรกรช่วยตัวเองและประหยัด เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ซึ่งการปลูกพืชผักสวนครัวก็เป็นวิธีการหนึ่งที่ทางโครงการได้ดำเนินการกับเกษตรกรในโครงการ ซึ่งโครงการจะมีการแจกเมล็ดพันธุ์ผัก ถั่ว ไม้ผลสวนหลังบ้าน หรือแม้กระทั่งด้านการปศุสัตว์ หรือด้านการประมง เพื่อช่วยให้เกษตรกรเองเข้าใจถึงหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องตลอดจนผลงานวิจัยต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานความคิดในการทำวิจัย และใช้วิธีวิจัยโดยทำการวิจัยร่วมกับชุมชน ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้นำเสนอแนวคิดการวิจัยแก่ชุมชนแล้วจึงรวมกลุ่มกับผู้แทนชุมชนร่วมดำเนินการวิจัย ขั้นตอนของการวิจัยประกอบด้วย การวางแผนการวิจัย การเก็บข้อมูลโดยวิธีการจัดประชุมกลุ่มใช้เครื่องมือ แบบสัมภาษณ์ (Interview Schedule) และการสังเกต จากนั้นจึงทำการประมวลผลข้อมูลที่ได้ และนำเสนอต่อชุมชนและนำไปสู่การสร้างกลุ่มและกำหนดแนวทางการพัฒนากลุ่ม ซึ่งผลการดำเนินการวิจัยสามารถสรุปผล และให้ข้อเสนอแนะ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

สภาพพื้นที่และลักษณะทั่วไปของบ้านสหกรณ์ 6

หมู่บ้านสหกรณ์ 6 ตั้งขึ้นเมื่อปี 2520 มีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ 2,689 ไร่ ประชากรมีจำนวนทั้งหมด 111 ครัวเรือน มีสมาชิกทั้งหมด 340 คน แบ่งเป็นชาย 170 คน หญิง 170 มีระยะทางห่างจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 50 กิโลเมตร สภาพพื้นที่ของหมู่บ้านเป็นที่ราบเชิงเขาพื้นที่ลาดเอียงลงมาทางทิศใต้ของหมู่บ้านมีภูเขาและป่าไม้อยู่รอบๆ หมู่บ้าน มีพื้นที่ทำการเกษตรอยู่บริเวณทิศเหนือและทิศตะวันตกของหมู่บ้าน พื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่รับน้ำจากน้ำฝน และมี

บางส่วนรับน้ำจากอ่างเก็บน้ำ สภาพดินส่วนมากที่พบในพื้นที่เป็นดินที่อยู่ในกลุ่มดินที่ 29 มีความลาดชันประมาณ 3-25 % เป็นดินลิก มีการระบายน้ำดี มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติค่อนข้างต่ำ pH ประมาณ 4.5-5.5 และมีปัญหาเรื่องการชะล้างพังทลายของดิน สามารถใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตร ปลูกได้ทั้งพืชไร่ ไม้ผล ไม้ยืนต้น และพืชผัก

บ้านสหกรณ์ 6 มีวัฒนธรรมประเพณี ที่ปฏิบัติเป็นประจำทุกปี ได้แก่ ทำบุญวันพระ วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ งานปอยหลวง พิธีสืบชะตาบ้าน ประเพณีลอยกระทง (ขี้เียง) ประเพณีงานบุญบั้งไฟ มีสถานที่สำคัญของหมู่บ้าน ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเล็กสิริชรบ้านสหกรณ์ 6 วัดสหกรณ์ 6 อ่างเก็บน้ำแม่แพม อ่างเก็บน้ำห้วยบก มีกลุ่มในหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มสมาชิกโครงการสายใยรัก กลุ่มเกษตรอินทรีย์/น้ำยาล้างจาน กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มไม้ดอกไม้ประดับ กลุ่มเลี้ยงโคเนื้อพื้นเมือง กองทุนหมู่บ้าน กองทุน กข.คจ. (โครงการแก้ไขความยากจน) กลุ่มกองทุนกลุ่มสตรี กลุ่มสหกรณ์ กลุ่ม ชกส. (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มเพาะเห็ด และกลุ่มหน่อไม้อัดปีป

การทำการเกษตรกรรมด้านการปลูกผักสวนครัวของราษฎรบ้านสหกรณ์ 6

เกษตรกรผู้ปลูกผักสวนครัว บ้านสหกรณ์ 6 ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 70 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 30 มีอายุระหว่าง 56-60 ปี จำนวน ร้อยละ 50 เฉลี่ยอายุเกษตรกร คือ 52 ปี จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 40 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 90 มีรายได้ระหว่าง 5,001-10,000 บาทต่อเดือน จำนวน ร้อยละ 80 ซึ่งเป็นรายได้หลักที่ได้จากการทำการเกษตรกรรม มีประชากร 3 คนต่อครัวเรือน จำนวน ร้อยละ 30 ซึ่งเป็นแรงงานในครัวเรือน 2 คนต่อครัวเรือน จำนวน ร้อยละ 70

สำหรับพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกรไม่แตกต่างกันมากนัก จะอยู่ในช่วง 3-5 ไร่ ซึ่งเป็นไปตามการจัดสรรพื้นที่ทำกินของโครงการหมู่บ้านสหกรณ์อำเภอสันกำแพง เมื่อปี 2520 การทำการเกษตรมักจะทำในรูปแบบของสวนผสม เพื่อบริโภคและจำหน่าย ถ้าหากคิดพื้นที่เพาะปลูกพืชผักจริงแล้ว เกษตรกรจะมีพื้นที่เพาะปลูกพืชผักเพียง 0.75 ถึง 1.5 ไร่ ชนิดพันธุ์ผักสวนครัวที่ผลิตมีจำนวนทั้งสิ้น 19 ชนิด ซึ่งเกษตรกรสามารถเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปีและมีการใช้ประโยชน์จากพืชที่ปลูกใน 2 ทางหลักคือ เพื่อขายเป็นรายได้และเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ร้อยละ 70 และมีการใช้ประโยชน์จากผลผลิตนอกจากการขายและบริโภค แล้วยังเก็บทำพันธุ์เพื่อการเพาะปลูกครั้งต่อไป จำนวน ร้อยละ 30

การสร้างกลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวของหมู่บ้านสหกรณ์ 6

เกษตรกรที่ประสงค์เข้าร่วมกลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวบ้านสหกรณ์ 6 มีความต้องการพัฒนาศักยภาพทางการเกษตรของตนเอง เพื่อพัฒนา การผลิต การซื้อปัจจัยการผลิต จากการประชุม ระดมความคิดเห็นเกษตรกรได้ เสนอเงื่อนไข ปัจจัยในการสร้างกลุ่มให้เข้มแข็ง ประกอบด้วย

1. การตลาด ที่ผ่านมาเกษตรกรผู้ปลูกผักสวนครัวเน้นการตลาดภายในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นตลาดที่มีการรองรับแน่นอนแต่ปริมาณไม่สูง ต้องหาแหล่งจำหน่ายที่สามารถรองรับผลผลิตที่ ออกมาได้
2. การวางแผนการผลิตภายในกลุ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาการมีผลผลิตออกสู่ตลาด มากเกินความจำเป็น การแข่งขัน และการเน่าเสียของผลผลิต
3. การสร้างอัตลักษณ์ของสินค้า ให้เป็นพืชผักปลอดภัยจากสารพิษ เพราะ เกษตรกรเข้าใจว่าสารเคมีเกษตรที่ป้องกัน กำจัด โรค-แมลง นั้น เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค ผู้ผลิต และสิ่งแวดล้อม
4. ดันทุนการผลิต การลดต้นทุนการผลิตการทำเกษตรแบบพืชผักปลอดภัย นั้น เป็นการลดการใช้สารเคมี และลดค่าใช้จ่ายด้านปัจจัยการผลิต เช่น การทำปุ๋ยน้ำหมัก และการ ใช้ปุ๋ยคอก
5. การคมนาคม หมู่บ้านสหกรณ์ 6 มีระยะทางห่างจากตัวจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 50 กิโลเมตร เป็นระยะทางค่อนข้างไกล เพื่อให้เกิดความคุ้มทุนในการขนส่ง ผลผลิต จำหน่ายในตัวเมืองเชียงใหม่ที่เป็นตลาดใหญ่ จำเป็นต้องมีการขนส่งจำนวนมากเพื่อให้คุ้มทุนต่อ การเดินทางขนส่ง
6. แรงงานในการผลิต พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 56-60 ปี และ แรงงานในครัวเรือนภาคการเกษตรมีน้อย ไม่สามารถมาช่วยงานได้อย่างเต็มที่ ทำให้การเพิ่ม ปริมาณการผลิตมีขอบเขตที่จำกัด
7. การสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กร

เกษตรกรมีความเชื่อมั่นในความรู้ ความสามารถของเจ้าหน้าที่และนักวิชาการ เพราะจากการที่เจ้าหน้าที่และนักวิชาการได้เข้ามาให้คำแนะนำต่าง ๆ พบว่าเกิดผลดี ต่อหมู่บ้าน สหกรณ์ 6 นอกจากนั้น กลุ่มยังมุ่งหวังให้เจ้าหน้าที่หรือนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง ช่วยเหลือ ประสานงานในและติดต่อโดยเฉพาะกับแหล่งจำหน่ายผลผลิตของกลุ่ม

แนวทางการพัฒนากลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวบ้านสหกรณ์ 6

สำหรับแนวทางการพัฒนากลุ่มนั้น กลุ่มได้เสนอข้อปฏิบัติของกลุ่มไว้ คือ การประชุมกลุ่มเพื่อส่งเสริมและพัฒนากลุ่ม การทำการเกษตรตามหลักคิดเศรษฐกิจพอเพียง การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การรักษาอัตลักษณ์ของกลุ่ม การสร้างเครือข่าย การร่วมมือกับหน่วยงานทางราชการและเอกชนเพื่อประสานรับความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ การถ่ายทอดความรู้เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ทดแทนสำหรับสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มต่อไปในอนาคตและการจัดหาแหล่งทุนดำเนินงานแก่สมาชิกกลุ่ม

ข้อเสนอแนะ

เกษตรกรผู้เข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผักสวนครัวบ้านสหกรณ์ 6 สามารถก้าวข้ามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในขั้นที่ 1 และ 2 ได้ แต่ยังไม่สามารถก้าวสู่ขั้นที่ 3 ได้เนื่องจากกลุ่มยังไม่สามารถสร้างเครือข่ายกับกลุ่มอื่นได้ รวมทั้งการร่วมมือกับหน่วยงานทางราชการและเอกชน ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ ได้ทราบถึงแนวความคิดของเกษตรกรผู้ปลูกผักสวนครัว บ้านสหกรณ์ 6 ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนกลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวบ้านสหกรณ์ 6 เพื่อให้เกษตรกรมีการพัฒนากลุ่มได้อย่างยั่งยืน ดังนี้

1. เกษตรกร ประเภทของเกษตรกรมีอยู่ 6 ระดับ คือ 1) หัวไวใจสู้ 2) ขอดูที่ทำ 3) เบ่งตาลึงเล 4) หันเหหัวคือ 5) งอมือจับเจ้า 6) ไม่เอาไหนเลย จากการสังเกตพบว่า เกษตรกรบ้านสหกรณ์ 6 น่าจะอยู่ในระดับที่ 2 คือ ขอดูที่ทำ เนื่องจากเกษตรกรเองมีความพอใจกับสภาพการเพาะปลูกที่เป็นอยู่ และการตลาดในปัจจุบัน หากเกษตรกรหัวไวใจสู้ จะดำเนินการเชื่อมต่อเครือข่ายกับกลุ่มปลูกผักอื่นที่มีลักษณะคล้ายกันในหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งจะทำให้แก้ปัญหาเรื่องปริมาณการผลิตให้คุ้มค่ากับการขนส่งได้ และกลุ่มเองต้องรักษาอัตลักษณ์ด้านคุณภาพผลผลิตของกลุ่มเอาไว้ให้มั่นคง
2. เจ้าหน้าที่และนักวิชาการ ควรเป็นที่ปรึกษา แนะนำ สนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรอย่างใกล้ชิด และช่วยสร้างเครือข่ายสัมพันธ์ให้ทั่วถึงในระดับตำบล โดยการสร้างโอกาสในการให้เข้าร่วมการพัฒนา เช่น การเปิดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน เพื่อให้มีการขยายแนวคิดให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น
3. หน่วยงานและองค์กร เมื่อมีการจัดตั้งกลุ่มและเครือข่าย ควรมีการสนับสนุนผลักดันให้กลุ่มและเครือข่าย สามารถพัฒนาไปได้ตามเป้าหมาย และศักยภาพของกลุ่ม

4. การทัศนศึกษาดูงาน ควรมีการทัศนศึกษาดูงานการดำเนินการของกลุ่มอื่นๆ ที่มีลักษณะเหมือนกัน หรือใกล้เคียงกันที่ประสบความสำเร็จ เพื่อให้เกิดแรงกระตุ้นกลุ่มเกษตรกร ผู้ปลูกผักสวนครัวบ้านสหกรณ์ 6 ให้มีแนวทางการพัฒนาอย่างชัดเจน และยังเป็นโอกาสสร้างเครือข่ายกลุ่มผักสวนครัวอีกด้วย

5. เกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุมาก เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของอาชีพเกษตรกรรม ควรมีการถ่ายทอดองค์ความรู้การปลูกพืชผักให้แก่เกษตรกรรุ่นต่อไป

6. อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญหลายแห่ง สามารถสร้างสถานที่จำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรของกลุ่มให้แก่นักท่องเที่ยวได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อประโยชน์ของผู้ปลูกผักสวนครัว บ้านสหกรณ์ 6 ตำบลแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ และเป็นแนวทางการปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินงานอย่างสมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปดังนี้ คือ

1. การวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาการพัฒนาผู้ปลูกผักสวนครัว บ้านสหกรณ์ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ เท่านั้น การวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการขยายพื้นที่การศึกษาออกไปให้ครอบคลุมในระดับ ตำบลหรืออำเภอ ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงแนวทางการสร้างเครือข่ายกลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัว ต่อไป

2. การวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาข้อมูลของแหล่งจำหน่ายพืชผักปลอดภัยจากสารพิษภายในจังหวัดเชียงใหม่ ด้านสถานที่แหล่งจำหน่าย เวลาจำหน่าย ขั้นตอนและกฎเกณฑ์การเข้าจำหน่าย เพื่อเป็นข้อมูลขั้นพื้นฐานในการพัฒนากลุ่มผู้ปลูกผักสวนครัวต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. 2554. ระบบศูนย์ข้อมูลกลางเพื่อการบริหารจัดเก็บ
และใช้ประโยชน์. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.cdd.go.th/index2.php>
(1 สิงหาคม 2555).
- คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านสหกรณ์ 6. 2555. แผนพัฒนาหมู่บ้านสหกรณ์ 6 ตำบลบ้านสหกรณ์
อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านสหกรณ์ 6
(เอกสารจัดสำเนา).
- โครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. 2556. “ที่ตั้งโครงการ”. [ระบบ
ออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.ldd.go.th/web_kingproject/Project_013.htm
(11 พฤษภาคม 2556).
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. 2548. “การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง”. วารสารเศรษฐกิจและสังคม.
6, 42 (พฤศจิกายน – ธันวาคม): 41-47
- ชูเกียรติ ลีสุวรรณ. 2535. รายงานวิจัยเรื่อง ระบบการเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นภาคเหนือ.
เชียงใหม่: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ถวิลวดี บุรีกุล. 2548. การมีส่วนร่วม: แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ. กรุงเทพฯ: สถาบัน
พระปกเกล้า
- บุญสม วราเอกศิริ. 2539. ส่งเสริมการเกษตร: หลักและวิธีการ. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริม
การเกษตร คณะธุรกิจเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- บุญราศม์ ปัญญาณี. 2551. การพัฒนาศักยภาพผู้นำในกระบวนการต้นน้ำใหม่ในพื้นที่โครงการ
พระราชดำริ หมู่บ้านสหกรณ์ อำเภอสันกำแพง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่.
เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ประยูร ศรีประสาธน์. 2542. รายงานการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ในการ
ดำเนินงานของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา. ปทุมธานี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ประเวศ วะสี. 2530. พุทธเกษตรกรรมกับสถานศึกษาสังคมไทย. กรุงเทพฯ: เอช. เอ็น. การพิมพ์.
- ปาริชาติ วัลย์เสถียร. 2541. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: อุษา
การพิมพ์.
- พนม ลิมอารีย์. 2529. กลุ่มสัมพันธ์. มหาสารคาม: ปรีดาออฟเซตการพิมพ์.

- พิมพ์ชนก สังข์แก้ว. 2547. การวางแผนการผลิตร่วมกันของกลุ่มเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ
เกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริ กรณีศึกษา: ตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย
จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. 2547. “แลหน้าเศรษฐกิจสังคมไทย”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา
<http://www.thailabour.org/thai/news/47120601.html> (25 มกราคม 2547).
- มนัส ดาเกื้อยง. 2553. ผลกระทบของการพัฒนาการเกษตรที่มีต่อเศรษฐกิจและสังคม: กรณีศึกษา
กลุ่มเกษตรกรทำนาตะโหนด. พัทลุง: สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง.
มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2553. “เศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ”. [ระบบ
ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://student.nu.ac.th/sammy/Econ.html> (20 กันยายน 2553).
- รังสรรค์ ปิติปัญญา. 2541. “ประสบการณ์ธุรกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มพันธุ์ไม้”. วารสาร ธกส.
2 (21): 81-87.
- วิจิต นันทสุวรรณ และ จำนงค์ แรกพินิจ. 2541. บทบาทของชุมชนกับการศึกษา. รายงาน
การศึกษาวิจัยเสนอสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: สำนัก
นายกรัฐมนตรี.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. 2546. การบริหารและจัดการเทศบาลในยุคปฏิรูปการเมือง. กรุงเทพฯ:
ไทร์เฟช.
- เศรษฐกิจพอเพียง.net. 2556. “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา
<http://xn--12cmc4a2ea2ac8b12czera7lj.net/> (18 กุมภาพันธ์ 2556).
- สังสิต พิริยะรังสรรค์. 2542. เศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง: ปรัชญาฐานะและอนาคตในศูนย์พัฒนา
เศรษฐกิจชุมชน กระทรวงมหาดไทย. ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง: ประมวล
แนวคิดคำบรรยายและหนังสือส่งการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่นกรมการปกครอง.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2529. ชุมชนวิชาการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- สุชาดา จักรพิสูทธิ์. 2547. “การศึกษาทางเลือกของชุมชน”. วารสารศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น 27 (4) : 18 – 23.
- สุธี วรประดิษฐ์. 2554. “การมีส่วนร่วมของชุมชน”. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา
http://trat.nfe.go.th/that/topic5_old.php?page=5 (25 กันยายน 2554).
- สุรินทร์ สุริยวงศ์. 2535. การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าชุมชน: บ้านทุ่งยาว.
เชียงใหม่: ปัญหาพิเศษปริญญาโท, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- สุพัฒน์ วิรัตน์พงษ์ นคร ยัมศิริวัฒนะ และ โอภาส พรหมเสมา. 2534. แนวทางการพัฒนาสถาบัน
เกษตรกร. กรุงเทพฯ: กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.

- สุวิมล ตีรกันันท์. 2551. การสร้างเครื่องมือวัดตัวแปรในการวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสรี พงศ์พิศ. 2532. **คีรีวงจากไพร่หนีนายผู้ธนาคารแห่งขุนเขา**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2551. **เรียนรู้หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี.
- อดิน รพีพัฒน์. 2547. การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษา นโยบายสาธารณสุข.
- อภิญา กังสนารักษ์. 2544. รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรที่มีประสิทธิผลระดับคณะของสถาบันอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อารยา ปิยะกุล. 2553. “พลวัตทางการศึกษา” น. 1-2 ใน เอกสารประกอบ รายวิชา 0502424 **วิชาพลวัตกลุ่ม**. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อินทร ไชยศิลป์. 2555. ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านสหกรณ์ 6. สัมภาษณ์. 20 ตุลาคม.
- Cohen , J.M. and N.T. Uphoff . 1981. **Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation**. New York: Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.
- Fornaroff, A. 1980. **Community involvement in Health System for Primary Health Care**. Geneva: World Health Organization.
- Koufman, H.F. 1949. **Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localities**. Kentucky: Agricultural Experiment Station Bulletins.
- Oakley, P. 1984. **Approaches To Participation In Rural Development**. Geneva: International Office.
- Reeder, W.W. 1974. **Some Aspects of The Information Social Participation of Farm Families in New York State**. New York: Unpublished Ph.D Dissertation, Cornell University.
- Schumacker, E. F. 1973. **Small is Beautiful**. New York: Harper and Row.
- United Nation. 1981. **Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and Nation Development**. Report of The Meeting for The Adhoc Group of Expert. New York: United Nation.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์สำหรับปัญหาพิเศษ

เรื่อง แนวทางการพัฒนาผู้ปลูกผักปลอดภัยของเกษตรกรบ้านสหกรณ์ 6

ตำบลบ้านสหกรณ์ อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง ข้อมูลที่ท่านให้สัมภาษณ์ จะถูกเก็บเป็นข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัยเท่านั้น
 ผู้ให้สัมภาษณ์.....บ้านเลขที่.....หมู่.....
 ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด..... โทรศัพท์.....
 วันที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทางด้านบุคคล

1. เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง
2. อายุ.....ปี
3. จบการศึกษาสูงสุด
  - ( ) ประถมศึกษา ( ) มัธยมศึกษาตอนต้น ( ) มัธยมศึกษาตอนปลาย
  - ( ) ปวช. ( ) ปวส ( )ปริญญาตรี
  - ( ) ปริญญาโท หรือสูงกว่า
  - ( ) อื่นๆ โปรดระบุ.....
4. สถานภาพการสมรส
  - ( ) โสด
  - ( ) แต่งงาน
  - ( ) หย่าร้าง
  - ( ) หม้าย
  - ( ) อื่นๆ (โปรดระบุ).....
5. ท่านมีรายได้ต่อเดือนเท่าใด
  - ( ) 1,000 – 5,000 บาทต่อเดือน
  - ( ) 5,001 – 10,000 บาทต่อเดือน
  - ( ) 10,001 – 15,000 บาทต่อเดือน
  - ( ) 15,0001 – 20,000 บาทต่อเดือน
  - ( ) มากกว่า 20,001 บาทต่อเดือน

6. ประชากรในครัวเรือน.....ราย

( ) เด็ก(อายุต่ำกว่า 12 ปี)

( ) ชาย.....ราย

( ) หญิง.....ราย

แรงงานในครัวเรือน.....ราย

ตอนที่ 2 ลักษณะการประกอบอาชีพ

2.1 อาชีพหลัก	2.2 อาชีพรอง	2.3 รายได้หลัก	2.4 รายได้รอง
( ) 1. ประกอบอาชีพ การเกษตร	( ) 1. ประกอบอาชีพ การเกษตร	( ) 1. ประกอบอาชีพ การเกษตร	( ) 1. ประกอบอาชีพ การเกษตร
( ) 2. รับเงินเดือนประจำ	( ) 2. รับเงินเดือนประจำ	( ) 2. รับเงินเดือนประจำ	( ) 2. รับเงินเดือนประจำ
( ) 3. รับจ้างทาง การเกษตร	( ) 3. รับจ้างทาง การเกษตร	( ) 3. รับจ้างทาง การเกษตร	( ) 3. รับจ้างทาง การเกษตร
( ) 4. ประกอบธุรกิจ การค้า	( ) 4. ประกอบธุรกิจ การค้า	( ) 4. ประกอบธุรกิจ การค้า	( ) 4. ประกอบธุรกิจ การค้า
( ) 5. รับจ้างทั่วไป	( ) 5. รับจ้างทั่วไป	( ) 5. รับจ้างทั่วไป	( ) 5. รับจ้างทั่วไป
( ) 6. อื่นๆ ระบุ	( ) 6. อื่นๆ ระบุ	( ) 6. อื่นๆ ระบุ	( ) 6. อื่นๆ ระบุ .....
.....	( ) 7. ไม่มี	.....	( ) 7. ไม่มี

ตอนที่ 3 การถือครองที่ดิน

จำนวนพื้นที่ถือครอง.....แปลง รวมเป็นพื้นที่.....ไร่.....งาน.....ตรว.

3.1 พื้นที่นอกการเกษตร เช่น ที่อาศัย วาง เปล่า	3.2 เพื่อการเกษตร
พื้นที่.....ไร่.....งาน .....ตรว.	เชิงเดี่ยว.....ไร่.....งาน.....วา ระบุ..... ..... ผสมผสาน.....ไร่.....งาน.....วา ระบุ..... ....

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการผลผลิต

4.1 ชนิดพืชที่ปลูก

1).....	2).....
3).....	4).....
5).....	6).....
7).....	8).....
9).....	10).....
อื่น ๆ	

4.2 ผลผลิตที่เก็บเกี่ยว

( ) ขาย	ร้อยละ.....
( ) เก็บไว้เพื่อบริโภค	ร้อยละ.....
( ) เก็บไว้ทำพันธุ์	ร้อยละ.....
( ) อื่น ๆ ระบุ	ร้อยละ.....

4.3 การจำหน่ายผลผลิต

- ( ) จำหน่ายภายในหมู่บ้าน
- ( ) จำหน่ายแหล่งอื่นเอง
- ( ) มีผู้รับซื้อผลผลิตถึงพื้นที่ปลูก
- ( ) มีการรวบรวมผลผลิตก่อนจำหน่าย

4.4 สถานภาพการรวมกลุ่มเพื่อการจัดการผลผลิต

	ปัจเจก (/)	การรวมกลุ่ม (/)	เหตุผล
การผลิต			
การซื้อ			
การขาย			
การรับการสนับสนุน ปัจจัยการผลิต			

ตอนที่ 5 ข้อมูลการแหล่งใช้น้ำ

5.1 แหล่งน้ำเพื่ออุปโภค/บริโภค

- ( ) น้ำประปาหมู่บ้าน
- ( ) แหล่งน้ำชลประทาน
- ( ) น้ำฝน
- ( ) ชื้อมาเพื่อบริโภค

5.2 แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

- ( ) น้ำประปาหมู่บ้าน
- ( ) แหล่งน้ำชลประทาน
- ( ) น้ำฝน

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข

กิจกรรมการดำเนินงานวิจัย

ภาพผนวก 1 กิจกรรมการเก็บข้อมูล)

(ก, ข, ค) การสัมภาษณ์เกษตรกร

(ง) การประชุมกลุ่มย่อย

ภาพผนวก 2 แปลงปลูกฝักสวนครัว

(ก, ข, ค, ง) แบบเชิงเดี่ยวและ

(จ, ฉ) แบบผสมกับไม้ผล

ภาคผนวก ค

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายเสริมพงษ์ พงษ์พิกุล
เกิดเมื่อ	15 ธันวาคม 2522
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2540 มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2544 ปริญญาตรี สาขาพืชศาสตร์ (ไม้ผล) มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2548 นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 3 สำนักงานเกษตรอำเภอสามเงา จังหวัดตาก พ.ศ. 2549 นักวิชาการส่งเสริมการเกษตร 3 สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2555 นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่